

TAMPEREEN YLIOPISTO

Oikeustieteiden laitos

Ville Arima

OSAKKEIDEN ERILAJISUUDEN VAIKUTUKSET
OSAKEYHTIÖN VÄHEMMISTÖNSUOJAAN JA
OSINGONJAKOON

Pro Gradu -tutkielma

Yritysjuridiikka

Tampere 2009

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Oikeustieteiden laitos

ARIMA, VILLE: Osakkeiden erilajisuuden vaikutukset osakeyhtiön vähemmistönsuojaan ja osingonjakoon
Pro gradu -tutkielma, 73 s.

Yritysjuridiikka

Tammikuu 2009

Osakeyhtiölain 3 luvun 1 §:n mukaan kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että yhtiössä on tai voi olla oikeuksiltaan tai velvollisuuksiltaan toisistaan poikkeavia osakkeita. Tällaisissa tapauksissa yhtiöjärjestyksestä on käytävä ilmi osakkeiden väliset erot. Osakkeet ovat erilajisia, mikäli ne poikkeavat toisistaan osakkeen tuottaman äänimäärän tai yhtiön varoja jaettaessa tuottaman oikeuden suhteen, tai kun ne muuten on määrätty yhtiöjärjestyksessä erilajisiksi.

1.9.2006 voimaantulleessa osakeyhtiölaissa on muun muassa kokonaan poistettu erilajisilta osakkeilta äänimäärärajoitukset ja äänivallattomilta osakkeilta aiemmin pakollisena ollut erityinen taloudellinen etuus yhtiön varoja jaettaessa. Tämänkaltaisten rajoitusten poistumisella voidaan nähdä olevan negatiivisia vaikutuksia osakeyhtiön vähemmistönsuojaan, ja se onkin herättänyt keskustelua oikeustieteilijöiden piirissä. Vähemmistöosakkeenomistajien tuleekin olla tarkkana ja pidettävä huolta omista oikeuksistaan, sillä muuten on vaarana, että he jäävät enemmistöosakkaiden pelinappuloiksi.

Osakkeiden määrääminen erilajisiksi on ollut mahdollista jo aiempien osakeyhtiölakien aikana. Voimassa oleva lainsäädäntö on kuitenkin joustavoittanut osakkeiden erilajistamista ja menettelyä onkin alettu käyttämään enenevässä määrin. Erilajisuutta voidaan hyödyntää muun muassa vaikuttamalla yhtiön varojenjakoon ja määräysvaltaan. Erilajistamalla osakkeita voidaan esimerkiksi sitouttaa työntekijöitä yhtiöön tai jakaa osakkaille osinkoa heidän työpanoksiinsa perustuen. Lisäksi myös voimassa oleva verolainsäädäntö suhtautuu myönteisesti osakkeiden erilajisuuteen, mikä mahdollistaa varsin laajoja verosuunnittelu- ja mahdollisuuksia. Se tekee menettelystä myös omalta osaltaan kiinnostavan.

Tutkielmassa on pyritty selvittämään osakkeiden erilajisuuden vaikutuksia osakeyhtiön vähemmistönsuojaan sekä selvittämään erilajistamisen luomia mahdollisuuksia osingonjakoissa. Tutkimusmenetelmä on oikeusdogmaattinen ja näkökulma yhtiöoikeudellinen. Lisäksi vero-oikeudellinen näkökulma on huomioitu verotuksellisia kysymyksiä käsittelevissä kohdissa. Lähdeaineistona tutkimuksessa on käytetty hallituksen esityksiä, lakien kommentaari- ja oikeuskirjallisuutta sekä artikkeleita. Edellä mainittujen ohella tutkielman kannalta keskeisenä lähteenä on ollut korkeimman hallinto-oikeuden ennakkoratkaisu KHO:2008:6.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	II
LÄHTEET	V
OIKEUSTAPAUKSET	X
LYHENTEET	XI
1 JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUKSEN TAUSTA	1
1.2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	2
1.3 TUTKIMUKSEN RAJAUS	3
1.4 TUTKIMUSMENETELMÄ, TUTKIMUSAINESTO JA TUTKIELMAN RAKENNE	3
2 OSAKKEISTA JA NIIDEN SÄÄNTELYSTÄ	5
2.1 YLEISTÄ	5
2.2 OSAKE	6
2.3 OSAKKEIDEN ERILAJISUUS	8
2.4 MUUNTOLAUSEKE	10
2.5 OSAKKEEN TUOTTAMA ÄÄNIVALTA JA ÄÄNIVALLATON OSAKE	11
3 VÄHEMMISTÖNSUOJA	14
3.1 ENEMMISTÖPERIAATE	14
3.2 YHDENVERTAISUUSPERIAATE	15
3.2.1 Yhdenvertaisuuden tarkoitus ja keskeinen sisältö	15
3.2.2 Yhdenvertaisuusperiaatteen tulkinnasta	17
3.3 MÄÄRÄVÄHEMMISTÖSÄÄNNÖKSET	18
3.3.1 Lähtökohdat	18
3.3.2 Määräenemmistöpäätökset ja erilaiset osakkeet.....	19
3.3.3 Vähemmistöoikeudet	20
3.4 VÄHEMMISTÖMISTUKSEN LUNASTUS	22
3.4.1 Säännöksen tarkoitus	22
3.4.2 Lunastuksen edellytykset.....	23
3.4.3 Lunastushinnan määräytyminen	24
3.4.4 Erilajisten osakkeiden lunastaminen	25
4 OSAKEYHTIÖN VAROJENJAKO	27
4.1 YLEISTÄ VAROJEN JAKAMISESTA	27
4.2 VAROJENJAKOTAVAT	28
4.2.1 Laillinen varojenjako	28
4.2.2 Laiton varojenjako	30
4.3 MAKSUKYKYISYYSTESTI	32
4.3.1 Maksukykyisyydestä ja sen tarkoitus	32
4.3.2 Maksukykyisyyden arviointi	33
4.4 OSINKO JA VAROJEN JAKAMINEN VAPAAN OMAN PÄÄOMAN RAHASTOSTA	35
4.4.1 Voitonjako	35
4.4.2 Päätöksenteko voitonjaosta.....	36

4.5 VÄHEMMISTÖOSINKO	37
4.5.1 Vähemmistöosingon tarkoitus ja määrä	37
4.5.2 Vähemmistöosinkoa koskevat uudistukset ja suhde osinkoetuoikeuksiin	39
4.5.3 Vähemmistöosingon kiertäminen	40
4.6 VÄLIOSINKO	42
4.7 VOITONJAOSTA MÄÄRÄÄMINEN YHTIÖJÄRJESTYKSESSÄ	44
4.7.1 Osakkeiden erilajistamisen luomia mahdollisuuksia.....	44
4.7.2 Kustannuspaikkalaskentaan perustuva osingonjako.....	46
5 OSINGONJAKOON LIITTYVIÄ VEROTUSKYSYMYKSIÄ	49
5.1 OSINKOVEROJÄRJESTELMÄ.....	49
5.1.1 Yhtiöveron hyvityksestä osittaiseen kahdenkertaisuuteen	49
5.1.2 Yksityishenkilö osingonsaajana	50
5.1.3 Osakeyhtiö osingonsaajana.....	53
5.2 OSAKEYHTIÖLAKI JA OSINKOVEROTUS.....	54
5.2.1 Osinko osakeyhtiölaissa ja verolainsäädännössä.....	54
5.2.2 SVOP-rahastosta tapahtuvan varojenjaon verotus	55
5.2.3 Välitilinpäätökseen perustuvan osingonjaon verotus	57
5.2.4 Peitelty osinko	60
5.3 ERILAJISET OSAKKEET JA OSINKOJEN VEROTUS	61
5.3.1 Erilajiset osakkeet ja osakkeen matemaattinen arvo	61
5.3.2 Suosiva voitonjako	63
5.3.3 Holdingyhtiörakenne ja osingonjako.....	66
5.3.4 Holdingyhtiön hyödyntämisen ongelmakohdat.....	67
6 LOPUKSI	71
6.1 OSAKEYHTIÖN VÄHEMMISTÖNSUOJASTA JA ERILAJISISTA OSAKKEISTA	71
6.2 OSINGONJAKO JA VEROTUSKYSYMYKSET ERILAJISTEN OSAKKEIDEN	
NÄKÖKULMASTA	72

LÄHTEET**SÄÄDÖKSET:**

Arvopaperimarkkinalaki 26.5.1989/495

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336

Korkolaki 20.8.1982/633

Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360

Laki konserniavustuksesta verotuksessa 21.11.1986/825

Laki varojen arvostamisesta verotuksessa 22.12.2005/1142

Laki verotusmenettelystä 18.12.1992/1558

Laki yhtiöveron hyvityksestä 29.12.1988/1232 (kumottu)

Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624

Osakeyhtiölaki 29.9.1978/734 (kumottu)

Tuloverolaki 30.12.1992/1535

EU-OIKEUS:

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 90/435/ETY, annettu 23 päivänä heinäkuuta 1990, eri jäsenvaltioissa sijaitseviin emo- ja tytäryhtiöihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä ns. emo-tytäryhtiödirektiivi. (90/435/ETY)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2007/36/EY, annettu 11 päivänä heinäkuuta 2007, osakkeenomistajien eräiden oikeuksien käyttämisestä julkisesti noteeratuissa yhtiöissä ns. osakkaan oikeudet -direktiivi. (2007/36/EY)

Kolmas neuvoston direktiivi 78/855/ETY, annettu 9 päivänä lokakuuta 1978, perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohdan g alakohdan nojalla, osakeyhtiöiden sulautumisesta ns. sulautumisdirektiivi. (78/855/ETY)

Toinen neuvoston direktiivi 77/91/ETY, annettu 13 päivänä joulukuuta 1976, niiden takeiden yhteensovittamisesta samanveroisiksi, joita jäsenvaltioissa vaaditaan perustamissopimuksen 58 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilta yhtiöiltä niiden jäsenten sekä ulkopuolisten etujen suojaamiseksi osakeyhtiötä perustettaessa sekä niiden pääomaa säilytettäessä ja muutettaessa ns. pääomadirektiivi. (77/91/ETY)

Muut virallislähteet:

HE 27/1977 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 318/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvopaperimarkkinalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamiseksi.

HE 92/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi.

HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölaiksi.

HE 194/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

KILA 1542/12.10.1998. Kirjanpitolautakunnan lausunto osingonjakoa koskevan ennakoivan päätöksen kirjaamisesta ja yhtiöveron hyvitystulon kirjanpitokäsittelystä.

KILA 1636/27.11.200. Kirjanpitolautakunnan lausunto osingonjakoa ennakoivan päätöksen kirjaamisesta ja yhtiöveron hyvitystulon kirjanpitokäsittelystä.

KM 1989:36. Arvopaperikauppakomitean II osamietintö: Sijoittajansuoja arvopaperimarkkinoilla.

Osakeyhtiölakityöryhmän mietintö 2003:4.

Oikeusministeriön arviomuistio 15.2.2008, OM 26/41/2007.

Regeringens proposition 2004/05:85. Ny Aktiebolagslag. (Prop. 2004/05:85)

Verohallituksen ohje Dnro 206/345/2007, 8.3.2007. Uuden osakeyhtiölain vaikutuksia verotukseen. (VH:n ohje 2007)

Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 4/2006. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005. Valtiovarainministeriö. (VM:n työryhmämuistio 4/2006)

KIRJALLISUUS:

Aaltonen, Kari: Uuden osakeyhtiölain verokysymyksiä. Verotus 3/2007, s. 233–241. (Aaltonen 2007)

Aho, Teemu: Maksukykyisyydesti suuntaa tulevaisuuteen. Tilisanomat 1/2007, s. 37–39. (Aho 2007)

Airaksinen, Manne – Jauhiainen, Jyrki: Osakeyhtiölaki. Helsinki 1997. (Airaksinen & Jauhiainen 1997)

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa: Osakeyhtiölaki I. Helsinki 2007. (Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a)

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa: Osakeyhtiölaki II. Helsinki 2007. (Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b)

Andersson, Edward: Perheyhtiön osakkeiden arvostuksesta perintö- ja lahjaverotuksen suunnittelun kannalta. Verotus 1/2000, s. 4ss. (Andersson 2000)

Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo: Elinkeinoverolain kommentaari. Jyväskylä 2005. (Andersson & Ikkala 2005)

Andersson, Edward – Linnakangas, Esko: Tuloverotus. Jyväskylä 2006. (Andersson & Linnakangas 2006)

Engblom, Ari – Holmström, Paula – Järvinen, Jussi – Karlsson, Johan – Kellas, Sebastian – Lepistö, Markku – Paronen, Vesa – Sandelin, Eric – Torkkel, Timo – Tunturi, Markku O. – Wilander, Minna – Vuorilehto, Eila: Elinkeinoverotus 2007. Helsinki 2007. (Engblom ym. 2007)

Finnlines Oyj:n pörssitiedote 26.8.2008: Finnlinesille moitekanne Ilmariselta. Julkaistu osoitteessa www.finnlines.com. Sivustolla vierailtu 28.11.2008. (Finnlines Oyj:n pörssitiedote 26.8.2008)

Finnlines Oyj:n vuosikertomus 2007, saatavilla sähköisesti osoitteesta <http://www.finnlines.com/uploads/qn6h26312.pdf>, sivustolla vierailtu 1.12.2008. (Finnlines Oyj:n vuosikertomus 2007)

Helminen, Sakari: Osakeyhtiön yhtiöjärjestys. Helsinki 2006. (Helminen 2006)

Huttunen, Allan: Osakeyhtiön yhtiökokouksesta. Helsinki 1984. (Huttunen 1984)

Immonen, Raimo – Nuolimaa, Risto: Osakeyhtiöoikeuden perusteet. Helsinki 2007. (Immonen & Nuolimaa 2007)

Jokinen, Juha: Osakeyhtiön johdon huolellisuusvelvollisuus ja osakeyhtiölain maksukykyisyydestin taloudelliset osatekijät. Defensor Legis 2/2008, s. 239–254. (Jokinen 2008)

Juusela, Janne – Kellas, Sebastian – Lepistö, Markku – Soikkeli, Lauri – Torkkel, Timo – Tunturi, Markku O.: Yritysverouudistuksesta. KMPG. Julkaistu edilexissä 29.7.2004, <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/2227>. (Juusela ym. 2004)

Kaarenoja, Ahti – Suontausta, Seppo: Maksukyvyttömyys ja osakeyhtiön varojenjako. Defensor Legis 2/2007, s. 239–256. (Kaarenoja & Suontausta 2007)

Kairinen, Tiina: Pörssiosakkeen lunastushinnan määrittäminen välimieskäytännössä. Julkaistu edilexissä 20.12.2002, <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/297>. (Kairinen 2002)

Kaisanlahti, Timo: Osakkeen jakamattomuus ja osakkaan äänioikeuden perusta. Julkaistu teoksessa *Näkökulmia oikeustaloustieteeseen 2*. Helsinki 1998. (Kaisanlahti 1998)

Kanniainen, Vesa: Yritysjohdon kannustinpalkkaus ja päämies-agenttiteoria. Julkaistu teoksessa *Näkökulmia oikeustaloustieteeseen*. Tampere 1996. (Kanniainen 1996)

Koski, Pauli – Sillanpää, Matti J.: Yhtiöoikeus. WSOYPro Yritysonline, jatkuvasti päivitettävä. Saatavilla *www-muodossa*, www.wsoypro.fi. Sivustolla vierailtu 6.11.2008. (Koski & Sillanpää 2008)

Koskinen, Petri: Finnlinesin osinkoriita puhkesi taas. *Talouselämä* 16.4.2008. Artikkelijulkaistu osoitteessa www.talouselämä.fi/sijoittaminen/article159822.ece. Sivustolla vierailtu 1.12.2008. (Koskinen 2008)

Kyläkallio, Juhani – Iirola, Olli – Kyläkallio, Kalle: Osakeyhtiö. Helsinki 2002. (Kyläkallio, Iirola & Kyläkallio 2002)

Kyläkallio, Juhani – Iirola, Olli – Kyläkallio, Kalle: Osakeyhtiö. Helsinki 2008. (Kyläkallio, Iirola & Kyläkallio 2008)

Mattila, Pauli K.: Varojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa. Helsinki 1984. (Mattila 1984)

Mattila, Pauli K.: Osakeyhtiölain muutosten vaikutukset verotukseen. *Verotus* 5/1997, s. 474 ss. (Mattila 1997)

Myrsky, Matti: Miten ansiotulosta voi tulla pääomatuloa – ratkaisun KHO 2008:6 arviointia. *Lakimies* 2008/3, s. 486–496. (Myrsky 2008)

Mähönen, Jukka: Uusi osakeyhtiölaki ja varojen jakaminen. *Oikeustieto* 6/2006, s. 19–22. (Mähönen 2006)

Mähönen, Jukka – Säiläkivi, Antti – Villa, Seppo: Osakeyhtiölaki käytännössä. Juva 2006. (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö II. Porvoo 2006. (Mähönen & Villa 2006)

Mäntysaari, Petri: Osakeyhtiö toimijana. Porvoo 2002. (Mäntysaari 2002)

Niskakangas, Heikki: Suosiva osingonjako. *Verotus* 2008/3, s. 228–239. (Niskakangas 2008)

Niskakangas, Heikki: Verotus ja uusi osakeyhtiölaki. Julkaistu teoksessa *Veropintopäivät 2006*: Helsinki, 23–24.10.2006. Helsinki 2006.

Niskakangas, Heikki – Tikka, Kari S. – Honkavaara, Tero – Helminen, Marjaana – Lundén, Anna – Laitinen, Mirjami – Rabinä, Timo – Leppiniemi, Jarmo – Kiviranta, Esko – Ranta-Lassila, Hannele – Mattila, Pauli K. – Raunio, Merja – Äimä, Kristiina: Verouudistus 2005. Juva 2004. (Niskakangas ym. 2004)

Norri, Matti: Osakeyhtiö – Käytännön käsikirja. Hämeenlinna 2006. (Norri 2006)

Nykänen, Pekka: Oman pääoman ja osakkeiden määrän muutosten vaikutuksesta osakkeen matemaattiseen arvoon. Julkaistu edilexissä 15.3.2007, <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/4376>. (Nykänen 2007)

Ossa, Jaakko: Yrityksen arvostaminen – vero-oikeudellinen näkökulma. Julkaistu edilexissä 14.5.2003, <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/775>. (Ossa 2003)

Penttilä, Seppo: Lääkäriyhtiöiden osingonjako – faktaa ja fiktiota. Tilisanomat 4/2008, s. 43–47. (Penttilä 2008)

Penttilä, Seppo: Yrityksen omistajan tuloverotus. Jyväskylä 2003. (Penttilä 2003)

Pönkä, Ville: Määräysvallasta osakeyhtiössä. Defensor Legis 5/2008, s. 737–758. (Pönkä 2008)

Rapakko, Timo: Osakeyhtiön johdon huolellisuusvelvoite kehittyneillä pääomamarkkinoilla. Helsinki 1990. (Rapakko 1990)

Reinikainen, Mikko – Pelkonen, Jussi – Lydman, Kari: Uusi Osakeyhtiölaki. Tallinna 2007. (Reinikainen, Pelkonen & Lydman 2007)

af Schultén, Gerhard: Innehåller nya aktiebolagslagen stadgangen för mycket dispositiva regler? JFT 3/2006, s. 309–318. (af Schultén 2006)

af Schultén, Gerhard: Osakeyhtiölain kommentaari II, luvut 9–17. Jyväskylä 2004. (af Schultén 2004)

Siikarla, Pentti J.: Osakeyhtiölaki & käytäntö. Jyväskylä 2006. (Siikarla 2006)

Siikarla, Pentti J.: Uusi osakeyhtiölaki ja verosuunnittelu. Jyväskylä 2007. (Siikarla 2007)

Tikka, Kari S. – Nykänen, Olli – Juusela, Janne: Yritysverotus I–II. WSOYpro Yritysonline, jatkuvasti päivitettävä. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa), www.wsoypro.fi. Sivustolla vierailltu 9.1.2009. (Tikka, Nykänen & Juusela 2008)

Toiviainen, Heikki: Suomen uusi osakeyhtiölaki: Kilpailukykyinen osakeyhtiölainsäädäntö 2000-luvun yrityksille 1800-luvun sääntelyllä? Julkaistu edilexissä 5.2.2008, <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/5001>. (Toiviainen 2008)

Villa, Seppo: Korkeimmasta hallinto-oikeudesta – Från högsta domstolen, Tulon veronalaisuus – Osinkotulo – Erilajiset osakesarjat – Yhtiöjärjestys. Defensor Legis 2/2008, s. 297–315. (Villa 2008)

Ämmälä, Tuula: Osakassopimuksen tulkinnasta. Teoksessa Osakassopimuksesta, toimitannut Ari Saarnilehto, 35–88. Turku 1995. (Ämmälä 1995)

OIKEUSTAPAUKSET

KHO 1996:2275

KHO 1998:2694

KHO 1999:24

KHO 2001:1564

KHO 2007:93

KHO 2008:6

KHO 2008:77

KKO 1991:46

KKO 1993:31

KKO 1998:19

KKO 1998:20

KKO 2005:68

KVL 1999:18

Helsingin HO 30.12.1992, S 91/648

Helsingin HO 29.12.2006, S 05/3556

Itä-Suomen HO 28.8.2003, S 02/1352

NJA 1996 s. 293.

LYHENTEET

AML	Arvopaperimarkkinalaki 26.5.1989/495
ArVL	Laki varojen arvostamisesta verotuksessa 22.12.2005/1142
EU	Euroopan unioni
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KILA	Kirjanpitolautakunta
KKO	Korkein oikeus
KM	Komiteamietintö
KPL	Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
KVL	Keskusverolautakunta
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OM	Oikeusministeriö
OYL	Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624
SVOP-rahasto	Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto
TVL	Tuloverolaki 30.12.1992/1535
VH	Verohallitus
VM	Valtiovarainministeriö
VML	Laki verotusmenettelystä 18.12.1992/1558
VOYL	Osakeyhtiölaki 29.9.1978/734
YHL	Laki yhtiöveron hyvityksestä 29.12.1988/1232

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Nykyinen osakeyhtiölaki¹ (624/2006) tuli voimaan 1.9.2006. Lain tavoitteena oli kilpailukykyisempi ja joustavampi osakeyhtiölaki, joka antaisi riittävän turvan vähemmistöosakkeille ja velkojille. Erityisesti lainvalmistelussa otettiin huomioon pienet osakeyhtiöt, joita ajatellen laki pyrittiin kirjoittamaan selkeäksi ja johdonmukaiseksi. Yhtiöiden hallittu toimintamahdollisuuksien lisääminen katsottiin yritystoiminnan tehokkuuden ja yhtiöiden kilpailukyvyyn kannalta keskeiseksi tekijäksi. Tähän on lainvalmistelussa pyritty keventämällä erilaisia rajoituksia ja muotomääräyksiä tai poistamalla niitä.²

Yksi uudistuksista koskee osakeyhtiön osakkeiden erilaisuutta. Uuden lain 3 luvun säännökset vastaavat pääpiirteissään vanhan osakeyhtiölain (734/1978)³ säännöksiä, mutta luku on pyritty kirjoittamaan selkeämmin ja siihen on tehty joitakin aineellisia muutoksia.

Osakeyhtiölain 3 luvun 1 §:n mukaan kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että yhtiössä on tai voi olla oikeuksiltaan tai velvollisuuksiltaan toisistaan poikkeavia osakkeita. Tällaisessa tapauksessa yhtiöjärjestyksestä on käytävä ilmi osakkeiden väliset erot. Osakkeet ovat erilaisia, mikäli ne poikkeavat toisistaan osakkeen tuottaman äänimäärän tai yhtiön varoja jaettaessa tuottaman oikeuden suhteen, tai kun ne muuten on määrätty yhtiöjärjestyksessä erilaisiksi.

Yksi uuden lain 3 luvun muutoksista on, että laista on poistettu säännös, jonka mukaan osakkeen äänimäärä ei saa olla suurempi kuin kaksikymmentä kertaa toisen osakkeen äänimäärä. Myöskään muuta vastaavaa rajoitusta laissa ei enää ole siitä syystä, että tällaisia rajoituksia voidaan hallituksen esityksen mukaan pitää epäjohdonmukaisina ottaen huomioon, että yhtiössä voi olla esimerkiksi täysin äänivallattomia osakkeita. Säännöksiä voitaisiin pitää myös tarpeettomasti sopimusvapautta rajoittavina. Lain esitöiden mukaan ääni-

¹ myöhemmin myös OYL.

² HE 109/2005, s. 16–17.

³ myöhemmin myös VOYL.

valtaerot vaikuttavat luonnollisesti myös halukkuuteen sijoittaa erilaisiin osakkeisiin sekä siihen, millaisia hintoja sijoittajat ovat osakkeista valmiita maksamaan.⁴

Osakkeiden määrääminen erilajisiksi on ollut mahdollista jo aiempien osakeyhtiölakien aikana. Voimassa oleva lainsäädäntö on kuitenkin joustavoittanut osakkeiden erilajistamista ja menettelyä onkin alettu hyödyntämään enenevässä määrin. Menettelyn tehokkuudesta huolimatta sen käyttö on ollut Suomessa verrattain vähäistä⁵. Osakkeiden erilajisuutta voidaan hyödyntää muun muassa vaikuttamalla yhtiön varojenjakoon ja määräysvaltaan. Myös suosivan osingonjaon hyväksyttävyyden ja verolainsäädännön nykytila mahdollistavat varsin laajan verosuunnittelumahdollisuuden osakkeiden erilajisuutta hyväksikäyttäen. Joustavuuden ja kilpailukykyisyyden varjopuolena on kuitenkin esitetty, että OYL:n sääntely ja rakenne voi olla omiaan jopa heikentämään osakeyhtiön vähemmistöosakkaiden suojaa.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia vaikutuksia OYL:n säännöksillä ja osakeyhtiön osakkeiden erilajisuudella on osakeyhtiön vähemmistönsuojan kannalta, ja millaisia mahdollisuuksia erilajisuus antaa yhtiön osakkaille yhtiön varojenjaon, erityisesti osingonjaon, suhteen.

Uuden lain tavoitteena oli siis saada aikaan joustava osakeyhtiölaki, joka antaa riittävän suojan vähemmistöosakkaille. Yhtenä tutkielman tavoitteena on selvittää, miten vähemmistöosakkaiden suoja säilyy, vaikka uudesta laista on poistettu muun muassa rajoituksia osakkeiden äänimäärissä sekä äänivallattomilta osakkeilta pakollinen erityinen taloudellinen etuus yhtiön varoja jaettaessa.

Toisena kokonaisuutena tutkielmassa perehdytään osakkeiden erilajisuuden luomiin mahdollisuuksiin koskien osakeyhtiön varojenjakoja. Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä erilaisille osakkeille erilaisia oikeuksia yhtiön varojenjaossa ja tavoitteenani on selvittää, miten

⁴ HE 109/2005, s. 50.

⁵ Ks. Pönkä 2008, s. 746 ja siellä mainitut lähteet.

järjestely voi vaikuttaa osakkeenomistajiin, ja millaisia suunnittelumahdollisuuksia se luo osakkaille. Kolmantena kokonaisuutena tutkimuksessa tarkastellaan osingonjakoon liittyviä verotuksellisia kysymyksiä ja erilajisiin osakkeisiin liittyviä erityiskysymyksiä.

1.3 Tutkimuksen rajaus

Osakeyhtiön osakkaan vähemmistönsuoja ja osakeyhtiön varojenjakoon ovat varsin laajoja kokonaisuuksia. Tutkielman tavoitteena ei kuitenkaan ole antaa laajaa kokonaiskuvaa edellä mainituista asioista, vaan tavoitteena on tutkia nimenomaan osakkeiden erilaisuuden vaikutuksia niihin. Tämän vuoksi tutkielmassa on tarkoitus esitellä vähemmistönsuojan ja varojenjaon lainsäädännöllinen perusta lukijalle, jonka jälkeen perehdytään tarkemmin erilaisuuden tuomaan problematiikkaan molemmissa kokonaisuuksissa. Esimerkiksi osinkojen verotusta käsittelevissä luvuissa ei ole tarkoitus tutkia osinkojärjestelmää laajalti tarkastellen kaikkia osingonjakoon liittyviä yksityiskohtia. Sen sijaan tarkoituksena on tuoda esiin peruseriaatteet, jotka lukijan on hyvä tietää, jotta osakeyhtiölain ja verolakien yhtenäisyyttä sekä osakkeiden erilaisuuden luomia erityiskysymyksiä olisi helpompi hahmottaa.

Tutkimus on rajattu osakeyhtiön varojenjaon osalta käsittelemään pääasiallisesti osingonjakoa ja siihen liittyviä verotuskysymyksiä, koska niiden osalta osakkeiden erilaisuudella on merkittävimpiä vaikutuksia. Tutkimuksen laajuuden huomioon ottaen, siinä ei käsitellä esimerkiksi OYL:n uudistunutta pääomarakennetta tai osakkeiden nimellisarvottomuutta.

1.4 Tutkimusmenetelmä, tutkimusaineisto ja tutkielman rakenne

Tutkielman tutkimusmenetelmä on oikeusdogmaattinen ja sen näkökulma on yhtiöoikeudellinen. Tutkimuksen pääluvussa viisi tarkastellaan tarkemmin osingonjakoon liittyviä vero-oikeudellisia kysymyksiä ja käsittely tapahtuu vero-oikeudellisesta näkökulmasta. Koska kyseessä on oikeusdogmaattinen, eikä niinkään oikeuspoliittinen tutkimus, keskitytään siinä tarkastelemaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja sen luomia mahdollisuuksia. Siihen, miten lainsäädäntöä tulisi muuttaa, ei oteta yksityiskohtaisesti kantaa. Tutkielman

tavoitteena on siis erityisesti selvittää yhtiöoikeudellisen sääntelyn luomia mahdollisuuksia ottaen huomioon myös vero-oikeudelliset tekijät.

Lähdeaineistona tutkimuksessa on käytetty lakien esitöiden lisäksi lakien kommentaariteoksia, oikeuskirjallisuutta sekä artikkeleita. Oikeustapauksia tutkielmassa on pyritty käyttämään mahdollisuuksien rajoissa. Prejudikaattiominaisuutensa lisäksi niitä on hyödynnetty myös ongelmallisten kysymysten havainnollistamisessa sekä tuomaan tutkimukseen käytännönläheisyyttä. Oikeustapauksista keskeisimpänä mainittakoon korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu⁶, joka koski lääkäriyhtiön ennakkotietohakemusta, jossa yhtiö pyrki jakamaan osinkoa osakkaillensa erilajisiin osakesarjoihin perustuen. Laajasti esillä olleesta tapauksesta on kirjoitettu useampikin oikeustapauskommentti, ja tutkielmassa tapausta tullaan analysoimaan kommenttien perusteella tarkemmin.

Tutkielman rakenne on laadittu siten, että sen alussa tuodaan esiin peruskäsitteistöä, jonka ympärille tutkielman aihepiiri rakentuu. Tämän jälkeen käsitellään osakeyhtiön vähemmistönsuojaa sekä osakeyhtiön varojenjakoja. Viimeisenä kokonaisuutena tutkitaan osingonjakoon liittyviä verotuksellisia kysymyksiä. Lopussa kootaan yhteen johtopäätöksiä tutkimuksen aihepiiristä.

⁶ KHO:2008:6

2 OSAKKEISTA JA NIIDEN SÄÄNTELYSTÄ

2.1 Yleistä

Osakkeita, osakkeiden erilaisuutta, osakeyhtiön vähemmistöoikeuksia ja osakeyhtiön varojenjakoja koskeva sääntely on kirjoitettu Suomen lainsäädännössä osakeyhtiölakiin. Osakeyhtiölain tahdonvaltaisuuden periaatteen (OYL 1:9) mukaan lain säännöksiä voidaan täydentää yhtiökohtaisesti yhtiöjärjestyksen määräyksillä ja osakassopimuksilla. Osakeyhtiölaki sisältää sekä pakottavia että tahdonvaltaisia säännöksiä. Pakottavan säännöksen vastaisia määräyksiä ei voida ottaa yhtiöjärjestykseen. On kuitenkin mahdollista, että pakottavasta säännöksestä voidaan poiketa muilla yhtiöoikeudellisilla päätöksentekotavoilla, esimerkiksi kaikkien osakkeenomistajien yksimielisellä päätöksellä.

Kirjallisuudessa osakeyhtiölain pakottavat säännökset on jaettu kolmeen tasoon: täysin, ehdollisesti ja osittain pakottaviin säännöksiin. Täysin pakottavista säännöksistä ei voida poiketa edes kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella, näin ei siis voida tehdä luonnollisesti myöskään yhtiöjärjestyksessä. Ehdollisesti pakottavia säännöksiä ovat säännökset, joista voidaan poiketa oikeudenhaltijan suostumuksella. Tällaisista ehdollisesti pakottavista säännöksistä on harvoin mahdollista määrätä yhtiöjärjestyksessä. Osittain pakottaviksi voidaan kutsua säännöksiä, joista on mahdollista poiketa tietyin edellytyksin tai tiettyyn suuntaan. Osittain pakottavista säännöksistä määrätään usein yhtiöjärjestyksessä.⁷

Yhtiöjärjestyksen muuttamisella on katsottu voivan olla olennaisia vaikutuksia osakkeenomistajien oikeuksiin. Tästä syystä yhtiöjärjestyksen muuttamisesta on annettu erityisiä säännöksiä. Vaatimusta erityisistä säännöksistä puoltaa myös se, että yhtiöjärjestyksestä muuttamalla muutetaan käytännössä sitä sopimusta, jonka osakkeenomistaja on yhtiön osakkeita merkitessään tai myöhemmin hankkiessaan hyväksynyt.⁸ Yhtiöjärjestyksen muuttamisesta säädetään OYL 5 luvun 30 §:ssä. Yhtiöjärjestyksessä jo olevan määräyksen sisällön muuttamisen lisäksi myös määräyksen poistaminen tai uuden määräyksen lisääminen katsotaan

⁷ Esim. Helminen 2006, s. 60–61.

⁸ Ks. Kyläkallio, Iirola & Kyläkallio 2002, s. 155.

yhtiöjärjestyksen muuttamiseksi. Yhtiöjärjestyksen muutos voi olla myös pelkästään muodollinen, minkä johdosta yhtiöjärjestyksen sisältö ei muutu.

Yhtiöjärjestyksen lisäksi osakeyhtiötä koskevista asioista voidaan sopia osakkeenomistajien välisillä osakassopimuksilla. Osakassopimus on osakkeenomistajien välinen, vapaaehtoinen sopimus, joka voi syntyä myös suullisen tai jopa konkludenttisen käyttäytymisen perusteella.⁹ Osakassopimus sitoo vain sopimuksen tehneitä osakkeenomistajia, ja siihen sovelletaan sopimusoikeuden yleisiä periaatteita¹⁰. Osakassopimuksesta ei ole säännöstä OYL:ssa, mutta välillinen viittaus tällaiseen sopimukseen löytyy konsernimääritelmästä (OYL 8:12), jonka mukaan konsernin syntymiselle vaadittava määräysvalta voi perustua osakeomistuksen lisäksi muun muassa ”muuhun sopimukseen”. Osakassopimuksella voidaan sopia esimerkiksi yhtiön varojen jakamisesta, yhtiön päätöksenteosta tai yhtiön asioiden hoidossa syntyvien erimielisyyksien ratkaisutavoista¹¹.

OYL, yhtiöjärjestys ja osakassopimukset muodostavat pääasialliset normistot, joiden ympärille osakeyhtiöiden toiminta ja päätöksenteko rakentuvat. Seuraavaksi tutkimuksessa käsitellään tutkielman kannalta keskeisiä OYL:n säännöksiä koskien osakkeita ja niiden erilaisuutta.

2.2 Osake

Osake on osuus osakeyhtiöstä, ja se tuottaa omistajalleen oikeuksia. Oikeuksien lisäksi osakkeeseen saattaa liittyä myös velvollisuuksia. Oikeudet, jotka osake omistajalleen tuottaa, on oikeuskirjallisuudessa jaettu kahteen ryhmään: varallisuusoikeuksiin ja hallinnoimisoikeuksiin.

Varallisuusoikeudellisia oikeuksia ovat esimerkiksi

- oikeus saada osinkoa tai muita varoja, kun yhtiö jakaa varoja
- oikeus saada uusia osakkeita osakepääomaa korotettaessa

⁹ Ks. Helminen 2006, s. 97 ja siellä mainitut lähteet.

¹⁰ Osakassopimuksen tulkinnasta, ks. esim. Ämmälä 1995, s. 35–88.

¹¹ Ks. Immonen & Nuolimaa 2007, s. 51–53.

- etuoikeus osallistua osakeantiin
- oikeus saada sulautumis- ja jakautumisvastike
- oikeus saada jako-osuus, kun yhtiötä puretaan
- oikeus vaatia vahingonkorvausta tietyissä tapauksissa.¹²

Hallinnoimisoikeuksia ovat esimerkiksi

- oikeus osallistua yhtiökokoukseen ja saada kokouskutsu sekä ennakkoinformaatio kokouksesta
- oikeus osallistua päätöksentekoon yhtiössä eli äänioikeus
- oikeus käyttää puhevaltaa ja tehdä esityksiä yhtiökokouksessa sekä kysellä hallitukselta ja toimitusjohtajalta yhtiön asioista
- oikeus saada haluamansa asia yhtiökokouksen kutsuun
- oikeus moittia yhtiökokouksen päätöstä tuomioistuimessa ja vaatia päätöksen pätemättömyyttä
- nimenomaiset vähemmistöoikeudet, mikäli osakeomistus on vähintään 1/10 kaikista osakkeista.¹³

Osakkeen tuottamia velvollisuuksia on esimerkiksi velvollisuus maksaa osakkeen hinta yhtiöön. Lisäksi yhtiöjärjestykseen voidaan ottaa esimerkiksi määräys, jonka nojalla osakas voi olla velvollinen luopumaan osakkeistaan tiettyä lunastusta vastaan.¹⁴

Kaikkia osakkeen tuottamia oikeuksia ja velvollisuuksia ei ole erikseen määritelty osakeyhtiölaissa. Oikeudet ja velvollisuudet ovat kuitenkin johdettavissa laista. Sellaista osaketta, jonka tuottamat oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät osakeyhtiölain säännöksistä sekä yhtiöjärjestyksen määräyksistä, voidaan pitää niin sanottuna tavallisena osakkeena.¹⁵

OYL 3:1.1 mukaan kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että yhtiössä on tai voi olla oikeuksiltaan tai velvollisuuk-

¹² Ks. esim. Norri 2006, s. 133, Immonen & Nuolimaa 2007, s. 57 ja Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2002, s. 183–185.

¹³ Ks. tarkemmin, esim. Norri 2006, s. 133, Immonen & Nuolimaa 2007, s. 57 ja Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2002 s. 183–185.

¹⁴ Ks. Norri 2006, s. 134.

¹⁵ Ks. Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, s. 247.

siltaan toisistaan poikkeavia osakkeita. Tällöin yhtiöjärjestyksestä on käytävä ilmi osakkeiden väliset erot. Myös OYL 1:7 §:ssä¹⁶ todetaan kaikkien osakkeiden tuottavan yhtäläiset oikeudet, ellei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä.

2.3 Osakkeiden erilajisuus

OYL 3:1.2 säättää osakkeiden erilajisuudesta. Säännöksen mukaan erilajisia ovat osakkeet, jotka poikkeavat toisistaan osakkeen tuottaman äänimäärän tai yhtiön varoja jaettaessa tuottaman oikeuden suhteen, tai osakkeet, jotka muuten yhtiöjärjestyksessä määrätään erilajisiksi. Erilajisuudesta voi siis olla käytännössä kysymys kolmessa eri tapauksessa.

Äänimäärän osalta oletamus on, että jokainen osake tuottaa yhden äänen kaikissa yhtiökokouksessa käsiteltävissä asioissa. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin vapaasti määrätä äänioikeuden osalta siitä, miten äänimäärät jakautuvat eri osakkeiden välille. Eri osakkeet voidaan jakaa esimerkiksi A- ja B-osakkeiksi, ja jokainen A-osake voi tuottaa yhden äänen ja B-osake kymmenen ääntä yhtiökokouksessa.¹⁷ Voimassa olevan osakeyhtiölain mukaan minkä tahansa suuruiset äänivaltaerot ovat periaatteessa mahdollisia, koska lakiin ei enää sisälly tätä koskevia rajoituksia¹⁸. Näin ollen yhtiössä voi siis olla myös osakkeita, jotka ovat kokonaan tai osittain vailla äänivaltaa. Tästä säädetään erikseen OYL:n 3.2 ja 3.4 §:ssä.

Mikäli yhtiöjärjestyksessä ei toisin määrätä, osakas saa äänestää yhtiökokouksessa edustamiensa osakkeiden tuottamalla koko äänimäärällä. Kun äänivaltaa rajoitetaan yhtiöjärjestyksen määräyksellä, puhutaan äänileikkurista. Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä esimerkiksi, että yhdelläkään osakkeenomistajalla ei ole oikeutta äänestää yhtiökokouksessa suuremmalla kuin yhdellä neljäsosalla kaikkien kokouksessa edustettujen osakkeiden yhteenlasketusta äänimäärästä.¹⁹ Tällä tavoin voidaan halutessa rajoittaa päätäntävällän painottumista pienelle osalle osakkeenomistajista. Määräykset edellä mainitun tyyppisestä äänikatosta tai jonkinlaisesta äänioikeusasteikosta (esimerkiksi osakkeenomistajan osak-

¹⁶ Säännös yhdenvertaisuusperiaatteesta, ks. tarkemmin luku 3.2.

¹⁷ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 109–110.

¹⁸ Vrt. Osakeyhtiölaki 734/1978, 3:1a.1 ja 9:3.

¹⁹ Ks. Immonen & Nuolimaa 2007, s. 58–59.

keiden lukumäärän kasvaessa hänen äänimäärä ei kasva samassa suhteessa) eivät kuitenkaan saa välttämättä aikaan osakkeiden erilaisuutta, sillä ne eivät kohdistu suoranaisesti osakkeisiin vaan osakkeenomistajiin²⁰.

Varojen jakamisesta voidaan yhtiöjärjestyksessä määrätä erilaisille osakkeille erilaisia oikeuksia, koskien esimerkiksi osakkeen tuottamaa oikeutta osinkoon tai oikeutta yhtiön varoihin yhtiötä purettaessa. Mikä tahansa ehto, joka koskee osakkeen tuottamaa oikeutta yhtiön varoja jaettaessa, aiheuttaa erilaisuuden. On myös tavallista, että erilaiset osakkeet poikkeavat toisistaan sekä äänioikeuden että varojen jakamiseen liittyvien oikeuksien suhteen, mutta se ei ole kuitenkaan välttämätöntä. On siis mahdollista, että esimerkiksi yhdenlaisella osakkeella on enemmän äänivaltaa kuin toisella ja toisenlaisella osakkeella on puolestaan parempi oikeus osinkoon.²¹

Muulla tavoin osakkeet voivat olla erilaisia vain, jos yhtiöjärjestyksessä niin määrätään²². Tällaisia muita eroavaisuuksia osakkeen tuottamisessa oikeuksissa ja velvollisuuksissa, jotka voidaan yhtiöjärjestyksellä määrätä, voivat olla esimerkiksi

- tiettyjen osakkeiden omistajien velvollisuus suorittaa erityisiä maksuja yhtiölle (OYL 1:2.2)
- lunastus- tai suostumuslauseke, joka koskee vain tiettyjä osakkeita (OYL 3:7 ja 3:8)
- muut määräykset, jotka eivät ole osakeyhtiölain tai muun lain pakottavien säännösten taikka hyvän tavan vastaisia (OYL 1:9).

Olennaista siis on, että yhtiöjärjestyksessä nimenomaisesti määrätään osakkeet erilaisiksi, mikäli osakkeiden erilaisuus ei liity osakkeiden oikeuttamaan äänimäärään tai erilaiseen oikeuteen varoja jaettaessa.

Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä erilaisiksi myös osakkeita, jotka eivät eroa oikeuksiltaan tai velvollisuuksiltaan millään tavoin toisistaan. Tällainen voi olla esimerkiksi yhtiöjärjestyksen vaatimus osakelajikohtaisesta äänestyksestä päätöksiä tehtäessä.²³

²⁰ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 110 ja Norri 2006, s. 137.

²¹ Esim. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 110.

²² Esim. tapaus HeHO 29.12.2006, S 05/3556, jossa yhtiön osakkeita ei katsottu erilaisiksi, vaikka osakkeisiin kohdistui erilaisia maksuvelvoitteita.

2.4 Muuntolauseke

OYL 3 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetään osakkeiden muuntamisesta erilaisiksi. Säännöksen mukaan yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä niistä edellytyksistä ja menettelyistä, joita noudattaen osakkeita voidaan muuntaa. Lisäksi säännöksen mukaan muuntaminen on viivytyksettä ilmoitettava rekisteröitäväksi ja muuntaminen tulee voimaan ilmoituksen rekisteröitymisen jälkeen. Mikäli yhtiöjärjestyksessä määrätään edellytyksistä ja menettelyistä, kutsutaan tätä määräystä muuntolausekkeeksi.

Momentin säännökset vastaavat VOYL 3 luvun 1 §:n 4 momentin säännöksiä, kuitenkin sillä poikkeuksella, että sanamuotoa on muutettu sen osoittamiseksi, että uuden lain mukaan muuntaminen voi tapahtua muussakin suhteessa kuin muuntamalla yksi osake yhdeksi toisenlaisiseksi osakkeeksi. Yhtiöjärjestyksessä voidaan siis määrätä esimerkiksi yhden A-lajin osakkeen muuntamisesta kahdeksi tai useammaksi B-lajin osakkeeksi.²⁴

Jos muuntamisesta on määrätty yhtiöjärjestyksessä, määräyksissä on tullava esiin muuntamisen perusteet: tapahtuuko muuntaminen jonkin tietyn olosuhteen seurauksena tai jonain tietynä ajankohtana vai edellyttääkö se osakkeenomistajan vaatimusta muuntamisesta. Muuntamisesta voi olla määrätty esimerkiksi siten, että tietynlajisten osakkeiden omistajalla on oikeus vaatia osakkeiden muuntamista toisenlaisiksi, ennen yhtiön listautumista tai ennen kuin yhtiö myy omaisuuttaan.²⁵

Mikäli yhtiöjärjestyksessä ei ole määräystä osakkeen muuntamisesta toisenlaisiseksi, voidaan osakkeet muuntaa toisenlaisiksi muuttamalla yhtiöjärjestyksen osakelajia koskevia määräyksiä yhtiökokouksessa. Tällainen päätös edellyttää kuitenkin tilanteen mukaan joko vähintään 2/3 yhtiökokouksessa annetuista äänistä ja kokouksessa edustetuista osakkeista, tai osakkeenomistajien suostumuksen, tai edellä mainitun määräänemmistön lisäksi niiden osakkeenomistajien suostumuksen, joiden osakkeita muutos koskee (OYL 5:28).²⁶

²³ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 110–111.

²⁴ HE 109/2005, s. 50.

²⁵ Ks. Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, s. 252 ja Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2008, s. 254–255.

²⁶ Ks. tarkemmin esim. Siikarla 2006, s.58.

Oikeuskirjallisuudessa osakkeiden muuntamista koskevaa momenttia on tulkittu erilaajuisesti. Toisaalta on tulkittu, että muuntamisessa on kyse osakkeen erilajistamisesta, jonka yhteydessä osakkeen tuottamat oikeudet ja velvollisuudet muuttuvat siten, että osakkeen laji vaihtuu²⁷. Toisaalta on esitetty laajempi näkemys siitä, että 3 momentin säännöstä voidaan soveltaa myös sellaiseen muuntamiseen, jossa osakkeen tuottamia oikeuksia ja/tai velvollisuuksia muunnetaan niin, että osakkeen laji ei vaihdu.²⁸ Näistä jälkimmäinen tulkinta vaikuttaa perustellummalta, sillä kuten Airaksinen ynnä muut toteavat niin se, että osakkeen tuottamissa oikeuksissa ja velvollisuuksissa olisi eroja, ei välttämättä merkitse, että osakkeet olisivat erilaisia osakeyhtiölaissa tarkoitettussa mielessä. Tämä taas tarkoittaa sitä, että vaikka oikeuksia ja velvollisuuksia muutettaisiin, ei muuntaminen välttämättä aiheuta osakelajin vaihtumista.

2.5 Osakkeen tuottama äänivalta ja äänivallaton osake

Osakkeen tuottamasta äänivallasta säädetään OYL 3 luvun 3 ja 4 §:ssä. 3 §:ssä todetaan äänivaltaa koskeva lähtökohta, joka on esitetty jo 3 luvun 1 §:ssä. Sen mukaan osake tuottaa lähtökohtaisesti yhden äänen kaikissa yhtiökokouksessa käsiteltävissä asioissa, mutta yhtiöjärjestyksessä osakkeille voidaan kuitenkin määrätä erisuuruinen äänimäärä. Lisäksi 3 §:n 2 momentin mukaan yhtiöjärjestyksessä on mahdollista määrätä, että osake ei tuota lainkaan äänioikeutta tai ei oikeuta äänestämään joissain yhtiökokouksessa käsiteltävissä asioissa. 2 momentin määräys ei voi kuitenkaan koskea yhtiökokouksessa käsiteltävän asian osalta kaikkia yhtiön osakkeita. Kuten aikaisemminkin on jo todettu, eri osakkeiden välisiä äänivaltaeroja ei uudessa osakeyhtiölaissa ole rajoitettu ja erot osakkeiden tuottamissa äänimäärissä johtavat aina osakkeiden erilaisuuteen.

Sen lisäksi että osakkeiden äänivaltaeroja ei ole rajoitettu, sisältää 3 §:n 2 momentti toisenkin uudistuksen verrattuna VOYL:iin. Nykyisessä OYL:ssa osakkeen äänivallattomuuden edellytykseksi ei ole enää asetettu, että äänivallattomaan osakkeeseen tulisi kytkeä jokin erityinen taloudellinen etuus²⁹, esimerkiksi osinkoetuoikeus. Laki ei kuitenkaan kiellä eri-

²⁷ Esim. Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, s. 251.

²⁸ Esim. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 112.

²⁹ Ks. tarkemmin erityisestä taloudellisesta etuudesta esim. Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2002, s. 230–232.

tyisen etuuden asettamista ja usein se voi olla tarkoituksenmukaistakin. Koska äänivallaton osake ei välttämättä sisällä erityistä taloudellista etuutta, osaketta ei laissa myöskään enää nimitetä etuosakkeeksi kuten VOYL 3:1a.2:ssa tehtiin.

Osakkeen äänivalta voidaan sulkea pois siten, että osake ei tuota äänioikeutta lainkaan, tai siten, ettei osake oikeuta äänestämään joissain yhtiökokouksessa käsiteltävistä asioista. Äänivallattomuuden tulee koskea vain osaa yhtiön osakkeista, arviointi tapahtuu kuitenkin erikseen kunkin yhtiökokouksessa käsiteltävän asian osalta. Täten on siis mahdollista, että osa yhtiön osakkeista tuottaa äänioikeuden tietyssä yhtiökokouksen asiassa, kun taas loput osakkeet eivät tuota äänioikeutta siinä vaan kaikissa muissa asioissa. Yhtiöjärjestyksen määräykset eivät saa kuitenkaan johtaa siihen, että jossain yhtiökokouksessa käsiteltävässä asiassa yksikään osake ei tuota äänioikeutta.³⁰ Vaikka osake ei tuottaisi lainkaan äänioikeutta, on osakkeenomistajalta kuitenkin saatava suostumus, jos esimerkiksi osakkeen tuottamaa oikeutta yhtiön voittoon halutaan rajoittaa. Ilman osakkeenomistajan suostumusta tällainen päätös on mitätön³¹.

3 luvun 4 § säättää tarkemmin äänivallattomasta osakkeesta. Pykälä on kirjoitettu täydentämään saman luvun 3 §:n 2 momentin äänivallatonta osaketta koskevia säännöksiä, ja se sisältää äänivallatonta osaketta koskevia olettamasaännöksiä. 4 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan äänivallaton osake tuottaa äänioikeutta lukuun ottamatta kaikki muut osakkeeseen liittyvät oikeudet. Jos äänivallattomalta osakkeelta halutaan rajoittaa muita oikeuksia, on siitä määrättävä yhtiöjärjestyksessä. Tämä tarkoittaa sitä, että ilman yhtiöjärjestyksen määräämistä äänivallattomalla osakkeella on esimerkiksi täysi oikeus osallistua yhtiökokoukseen ja käyttää siellä kaikkia muita oikeuksia, paitsi äänioikeutta. Äänivallattomalla osakkeella on myös täysi oikeus yhtiön varoihin niitä jaettaessa, ellei yhtiöjärjestyksessä ole toisin määrätty.³²

Äänivallattomiin osakkeisiin on kansainvälisesti ollut tavallista liittää yhtiöjärjestysmääräys oikeudesta sellaiseen osinkoon, jonka jakaminen ei ole riippuvainen yhtiön jakopäätöksestä. Tällaisen osakkeen omistajan oikeuksia on tehostettu 4 §:n 1 momentin 2 kohdan

³⁰ HE 109/2005, s. 52.

³¹ HE 109/2005, s. 52 ja Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 119.

³² HE 109/2005, s. 52.

säännöksellä, jonka mukaan äänivallaton osake tuottaa äänioikeuden kaikissa asioissa, jos sille yhtiöjärjestyksen mukaan jakopäätöksestä riippumatta maksettavaa osinkoa tai muuta vapaata omaa pääomaa ei ole maksettu kahdeksan kuukauden kuluttua tilikauden päättymisestä.³³ 4 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan asiassa, jossa äänivallattomalla osakkeella ei ole äänioikeutta, osaketta ei oteta lukuun laskettaessa yhtiökokouksen päätöksen edellyttämää enemmistöä.

Osakkeiden tuottamasta äänimäärästä voidaan määrätä esimerkiksi seuraavin tavoin

Esimerkki 1:

Yhtiön osakkeet tuottavat erilaisen oikeuden yhtiössä seuraavasti:

Osakkeet n:o 1–100 antavat kukin yhtiökokouksessa äänestettäessä kaksikymmentä ääntä. Nämä osakkeet varustetaan sarjamerkinnällä A.

Osakkeet n:o 101–200 tuottavat kukin äänestettäessä yhtiökokouksessa yhden äänen. Nämä osakkeet varustetaan sarjamerkinnällä B.³⁴

Esimerkki 2:

Yhtiössä voi olla etuosakkeita. Äänivaltaisten osakkeiden vähimmäismäärä on neljäsataa (400) kappaletta ja enimmäismäärä kaksituhatta (2 000) kappaletta. Etuosakkeiden enimmäismäärä on viisisataa (500) kappaletta. Mikäli jäljempänä tässä pykälässä ei toisin määrätä, etuosake tuottaa äänioikeuden ainoastaan osakeyhtiölain tarkoittamissa seuraavissa tilanteissa:

- Etuosake tuottaa yhtiökokouksessa yhden äänen, mikäli osinko on ollut maksamatta kaksi tilikautta ja kahdeksan kuukautta sen tilikauden päättymisestä, jolta osinko määrätty.

- Etuosakkeet tuottavat yhtiökokouksessa yhden äänen, mikäli yhtiökokouksessa päätetään yhtiöjärjestyksen muuttamisesta siten, että muutos koskee etuosakkeen omistajan oikeutta.³⁵

³³ HE 109/2005, s. 52–53.

³⁴ Ks. Norri 2006, s. 143.

³⁵ Näin kaupparekisteriin toimitetun yhtiön x yhtiöjärjestyksessä.

3 VÄHEMMISTÖNSUOJA

3.1 Enemmistöperiaate

Osakeyhtiön enemmistöperiaatteen mukaan osakkeenomistajat käyttävät päätösvaltaansa yhtiökokouksessa ja päätökset tehdään annettujen äänten enemmistöllä, jollei laissa säädetä tai yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin (OYL 1:6). Lain esitöiden mukaan säännös enemmistöperiaatteesta on lähinnä informatiivinen³⁶. Informatiivisuudella tarkoitetaan tässä sitä, että säännöksessä todetaan yhtiökokouspäätöksentekoa koskeva pääperiaate, mutta varsinaiset päätöksentekoa koskevat säännökset on kirjoitettu lain 5 lukuun, erityisesti 5:26–5:29 §:iin. Lisäksi enemmistöperiaatteeseen on katsottu kuuluvan myös sen, että osakkeenomistajien äänivalta ja osuus yhtiön varoista kasvavat osakeomistuksen suhteessa, jollei yhtiöjärjestyksessä ole toisin määrätty³⁷.

Enemmistöperiaate on yhtiön toiminnan kannalta monella tavalla merkittävä. Enemmistöperiaate takaa muun muassa yhtiön päätöksenteon tehokkuuden. Lisäksi se kuitenkin merkitsee myös sitä, että yhtiössä ei varsinaisesti noudateta yhdenvertaisuutta, vaan tahot, jotka hallitsevat enemmistöä yhtiön äänimäärästä, voivat tehdä useita päätöksiä ottamatta vähemmistön kantaa huomioon. On kuitenkin muistettava, että enemmistöpäätöksenteko edellyttää suojan antamista osakkeenomistajien vähemmistölle esimerkiksi yhtiön varojen jaon yhteydessä.³⁸

Enemmistöperiaatetta on mahdollista muovata monin tavoin yhtiöjärjestyksessä. Yhtiöjärjestyksen määräyksellä voidaan esimerkiksi erilajistaa eri osakelajien tuottamaa äänioikeutta siten, että A-sarjan osake tuottaa 100 ääntä ja B-sarjan osake yhden äänen. Enemmistöpäätöstä tehtäessä tulee päätökseksi se ehdotus, jota on kannattanut yli puolet annetuista äänistä (OYL 5:26). Osakkeiden lukumäärällä ei tällöin ole merkitystä.³⁹ Tällä tavoin osakkeiden erilaisuus konkretisoituu yhtiön päätöksenteon yhteydessä antaen näin mahdollisuuden vaikuttaa osakkeenomistajien päätäntävaltaan ja luoden näin ennakoivia suun-

³⁶ HE 109/2005, s. 39.

³⁷ Ks. Airaksinen & Jauhiainen 1997, s. 46.

³⁸ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 25.

³⁹ Ks. Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, s. 139.

nittelumahdollisuuksia yhtiön johdolle. Erilajisten osakkeiden määräämisen onkin katsottu olevan yksi käytetyimmistä menetelmistä tilanteessa, jossa pyritään keskittämään määräysvaltaa yhtiössä⁴⁰. Lisäksi erilajisia osakkeita voidaan käyttää hyödyksi järjestelemällä yhtiön omistusta esimerkiksi siten, että se ennaltaehkäisee mahdollisia yritysvaltausyrityksiä⁴¹.

3.2 Yhdenvertaisuusperiaate

3.2.1 Yhdenvertaisuuden tarkoitus ja keskeinen sisältö

Yhtiökokouksessa enemmistöperiaatteen eräänlaisena vastapainona toimivat yhdenvertaisuusperiaate ja myöhemmin käsiteltävät muut niin sanotut vähemmistöoikeudet. Yksi osakeyhtiöoikeuden keskeisimmistä vähemmistöosakkeenomistajia suojaavista tekijöistä on OYL 1:7 §:n yhdenvertaisuusperiaate. Sen lisäksi, että periaate on suoraan kirjoitettu lakiin, se on myös kirjoitettu EU:n toiseen yhtiöoikeudelliseen direktiivin eli niin sanotun pääomadirektiivin (77/91/ETY) 42 artiklaan. Myös Osakkeenomistajan oikeudet - direktiivin (2007/36/EY) 4 artiklassa yhdenvertaisuus on huomioitu. Sen mukaan julkisesti noteeratuissa yhtiöissä on huolehdittava siitä, että kaikkia samassa asemassa olevia osakkeenomistajia kohdellaan yhdenvertaisesti yhtiökokoukseen osallistumisen ja äänioikeuksien yhtiökokouksessa käyttämisen osalta.

Yhdenvertaisuuden periaate on yleislauseke, jonka tarkoituksena on estää enemmistöosakkeenomistajien suosiminen vähemmistön kustannuksella. Se ei kuitenkaan estä enemmistövallan käyttämistä. Tyypillisesti yhdenvertaisuus soveltuu varojen jakoa koskeviin tilanteisiin eli periaatteessa osakkeenomistajan oikeuteen saada osakeomistustaan vastaava suoritus jaettaessa yhtiön varoja.⁴² Käytännössä samansisältöinen lauseke on sisältynyt lakiin aiemminkin⁴³, mutta uuteen lakiin periaate on kirjoitettu säädöksen alkuun, jotta se korostaisi periaatteen merkitystä ja sitä kautta oikeussuojaa⁴⁴. Onkin todettu, että lain alkuun

⁴⁰ Ks. Pönkä 2008, s. 737.

⁴¹ Pönkä 2008, s. 738.

⁴² HE 109/2005, s. 39.

⁴³ Ks. VOYL 8:14.1 ja 9:16 §

⁴⁴ HE 109/2005, s. 36–37.

kirjoitetut keskeiset periaatteet ovat parannus VOYL:n verrattuna, mutta siitä huolimatta lain säännöksiä on kyseenalaistettu⁴⁵. Muun muassa yleisten periaatteiden korostaminen yksityiskohtaisten säännösten kustannuksella on saanut ankarahkoa kritiikkiä, ja onkin esitetty, etteivät voimassa olevan lain periaatteet vahvistaisi oikeussuojaa vaan päinvastoin.⁴⁶

Periaatteen keskeinen sisältö on enemmistöosakkeenomistajille ja johdolle suunnattu kielto väärinkäyttää määräysvaltaa yhtiössä.⁴⁷ Yhtenä periaatteen tarkoituksena on luoda suojajärjestelmä sellaisille sijoittajille, jotka eivät saa yhtiössä määräysvaltaa, ja sillä tavoin tehdä mahdolliseksi vähemmistösjoitukset yhtiöön.⁴⁸ Pykälässä asetetaan olettamäsäännökseksi, myös jo edelläkin mainitut, osakkeiden tuottamat yhtäläiset oikeudet ja säännös siitä, että osakkeet voidaan määrätä erilajisiksi yhtiöjärjestyksen määräyksellä.

Oikeuskirjallisuuden mukaan määräysvallan väärinkäyttämisenä voidaan pitää ainakin sitä, että osakkeenomistajia kohdellaan perusteetta eri tavoin, eli osakkeenomistajille annetaan epäoikeutettua etua⁴⁹. Tällaista perusteetonta epäoikeutettua etua on esiintynyt esimerkiksi tapauksessa, jossa asunto-osakeyhtiön omistamat parvekkeet oli korjattu yhtiökokouksen päätöksellä asunto-osakeyhtiön rahoilla, aiempaa huomattavasti kalliimmalla päällysteellä. Koska kaikkiin huoneistoihin ei kuulunut parvekettä, katsottiin menettelyn aiheuttaneen täten perusteetonta etua niille osakkeenomistajille, joiden huoneistoihin parveke kuului.⁵⁰ On kuitenkin muistettava, että yhdenvertaisuusperiaate ei kuitenkaan estä enemmistöosakkeenomistajaa käyttämästä oikeuksiaan ja valtaansa normaalisti yhtiökokouksessa. Enemmistöosakkeenomistajan on mahdollista esimerkiksi määrätä hallituksen jäsenistä, mikäli hänen äänivaltansa siihen riittää.

⁴⁵ Ks. af Schultén 2006, s. 312–314.

⁴⁶ Esim. af Schultén 2006, s. 314 ja Toiviainen 2008, s. 32–47. Jonka mukaan esim. tarkastusoikeuden poistaminen, kyselyoikeuden rajoitukset ja ”lähipiirisääntelyn” kumoaminen sekä näiden sijasta yleisiin periaatteisiin nojaaminen, eivät vahvista oikeussuojaa.

⁴⁷ HE 27/1977, s. 68, Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2002, s.762 ja af Schultén, 2004. s. 121–122.

⁴⁸ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 26.

⁴⁹ Esim. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 28.

⁵⁰ Ks. HelHO 30.12.1992, S 91/648

Osakkeenomistajien samankaltaisen kohtelun lisäksi yhdenvertaisuusperiaate suojaa osakkeenomistajan luottamusta muun muassa siihen, että (yhtiöjärjestyksessä määrättyjen) oikeuksien erilaisuus on pysyvää.⁵¹ Erilaisten oikeuksien pysyvyyden suojaaminen koskee parempia osakeoikeuksia⁵², mutta samalla se tarkoittaa myös huonompien oikeuksien pysyvyyttä. Esimerkiksi asunto-osakeyhtiöissä ei ole pidetty yhdenvertaisuuden vastaisena yhtiöjärjestyksessä määrättyjä erisuuruisia vastikkeita ja perusparannuksien rahoittamista niiden mukaisesti⁵³.

3.2.2 Yhdenvertaisuusperiaatteen tulkinnasta

Yhdenvertaisuuden vastaisuus voi olla muodollista tai tosiasiallista. Muodollisesta yhdenvertaisuuden vastaisuudesta on kyse silloin, kun yhtiön toimielimen tekemästä päätöksestä itsestään ilmenee, että siinä on asetettu samanlaiset osakkeet tai samanlaisten osakkeiden omistajat keskenään eri asemaan. Tällaisesta yhdenvertaisuuden rikkomisesta voidaan esimerkkinä esittää päätökset, joiden mukaan osakkeiden merkintäoikeus annetaan vain tietyille osakkeenomistajille tai yhtiön jakokelpoisia voittovaroja päätetään jakaa vain tietyille osakkeenomistajille. Tosiasiallisella yhdenvertaisuuden vastaisuudella tarkoitetaan sitä, kun samanlaisia osakkeita tai osakkeenomistajia ei ole muodollisesti asetettu keskenään eri asemaan, mutta päätöksellä on kuitenkin tosiasiallisesti sellainen vaikutus. Tällaisesta toiminnasta esimerkkinä voidaan esittää tilanne, jossa yhtiön tuottama voitto kertyy tosiasiallisesti, vaikka se ei päätöksestä suoraan ilmenekään, vain tiettyjen osakkeenomistajien hyväksi.⁵⁴

Yhdenvertaisuus OYL:ssa merkitsee myös sitä, että samassa asemassa olevia osakkeenomistajia tulee kohdella yhdenvertaisesti, kuten direktiivi (2007/36/EY) edellyttää. OYL:n yhdenvertaisuusperiaatteen voidaan arvioida olevan direktiivin yhdenvertaista kohtelua laajempi, sillä periaatteen sisältönä on, ettei myöskään eri asemassa olevia osakkeenomistajia, kuten erilajisten osakkeen omistajia, saa asettaa eriarvoiseen asemaan enemmän kuin

⁵¹ Esim. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 28.

⁵² Ks. esim. osakelajien yhdistämisestä ja osakkeen oikeuksien vähentämisestä OYL 5:28.

⁵³ Ks. KKO 1998:19 ja KKO 1998:20.

⁵⁴ Mäntysaari 2002, s. 77.

yhtiöjärjestyksen määräyksistä seuraa.⁵⁵ Yhdenvertaisuus ei saa periaatteen mukaan olla erilajisten osakkeiden keskinäisissä suhteissa näennäistä, ottaen huomioon yhtiöjärjestyksen määräykset, vaan sen toteutumisella on oltava todellista merkitystä osakkeenomistajalle.⁵⁶

Erityisen ongelmalliseksi yhdenvertaisuusperiaatteen noudattaminen voi muodostua sellaisessa tilanteessa, jossa yhtiöllä on yhtiöjärjestyksen määräyksellä äänimäärältään erilajisia osakkeita. Esimerkiksi yrityskauppatilanteessa maksetaan yleensä korkeampi hinta suuren äänivallan omaavista osakkeista. Korkeamman hinnan maksaminen on perusteltua sen vuoksi, että ostajan tarkoituksena on maksaa yhtiön liiketoiminnan hallintaoikeudesta, mitä suuri äänimäärä käytännössä edustaa. Vähäisen äänivallan omaavien osakkeenomistajien tulisikin jo osakkeita ostaessaan ottaa huomioon heiltä osaksi puuttuvan liiketoiminnan hallintaoikeuden merkitys.⁵⁷

Yrityssostotilanteissa, joissa on kyse erisuuruisen äänimäärän omaavista osakkeista, edellytetäänkin äänivallan omaavilta osakkeenomistajilta erityistä selonottovelvollisuutta yhdenvertaisuuden toteutumisen suhteen. Tällöin äänivaltaenemmistön omaavilta osakkeenomistajilta voitaneen vaatia, että liiketoiminnan hallintaoikeuden hinnoittelussa käytetään varovaista arviointia sekä tarpeen niin vaatiessa ulkopuolisen asiantuntijan suorittamaa osakkeiden arvonmäärityksen kohtuullisuuden arviointia.⁵⁸

3.3 Määrävähemmistösäännökset

3.3.1 Lähtökohdat

Kuten enemmistöperiaatetta käsittelevässä luvussa aiemmin on todettu, yhtiökokouksen päätökset tehdään tavallisesti annettujen äänten enemmistöllä. OYL 5:26 mukaisen enemmistöpäätöksen äänestystulosta laskettaessa otetaan huomioon vain äänestyksessä annetut

⁵⁵ Ks. Oikeusministeriön arviomuistio, s. 12.

⁵⁶ Ks. KKO 1991:46

⁵⁷ Rapakko 1990, s. 116.

⁵⁸ Ks. Rapakko 1990, s. 116.

äännet. Tyhjiä tai hylättyjä ääniä ei huomioida, eikä myöskään äänestyksestä pidättäytyneitä.⁵⁹ Kokouksessa voi siis olla edustettuna 100 ääntä, mutta äänestystulos voi silti päättyä esimerkiksi 2-1. Menettelyä, jota päätöksenteossa noudatetaan, ei ole pyritty tarkemmin sääntelemään. Puheenjohtajalla on hyvän kokouskäytännön asettamisessa rajoissa mahdollisuus ehdottaa, mitä menettelyä esimerkiksi äänestyksissä noudatetaan. Menettelytapakysymyksissäkin päätösvalta on kuitenkin viime kädessä yhtiökokouksella.⁶⁰ Tavallisesti äänestyksessä laitetaan vastatusten kaksi ehdotusta, joista enemmän kuin puolet äänistä saanut voittaa äänestyksen. Jos ehdotuksia on useita ja tarvitaan myös useampia äänestyksiä, yhtiökokouksen päätökseksi tulee viimeisessä äänestyksessä yli puolet äänistä saanut ehdotus.⁶¹

Eräissä yhtiön ja sitä kautta osakkeenomistajien asemaan merkittävästi vaikuttavissa asioissa yhtiökokouksen päätös edellyttää OYL 5:27 mukaista määräänemmistöä. Mikäli päätös on tehtävä määräänemmistöllä, edellyttää se sitä, että ehdotusta on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä ja kokouksessa edustetuista osakkeista. Tällainen enemmistö vaaditaan esimerkiksi yhtiöjärjestyksen muuttamiseen tai suunnatun osakeantoin järjestämiseen. Määräänemmistövaatimus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että suuren äänivallan omaavat osakkeenomistajat eivät voi ajaa yhtiökokouksessa ehdotuksiaan läpi, ilman että päätöksen takana on myös äänimäärältään pienempien osakkeenomistajien tuki.

3.3.2 Määräänemmistöpäätökset ja erilaiset osakkeet

Jos yhtiössä on erilaisia osakkeita, vaaditaan eräiden päätösten pätevyyyden edellytyksenä lisäksi, että päätöstä kannattaa määräänemmistö kunkin osakelajin kokouksessa edustetuista osakkeista (OYL 5:27.3). Tällaista osakelajikohtaista äänestystä vaativat päätökset koskevat sulautuvan yhtiön sulautumista, jakautuvan yhtiön jakautumista, yhtiön asettamista selvitystilaan ja selvitystilan lopettamista sekä julkisessa osakeyhtiössä suunnattua omien osakkeiden hankkimista. Säännöksen mukaan määräänemmistövaatimusta ei voida yhtiöjärjestyksessä lieventää, mutta luonnollisesti tiukempia vaatimuksia yhtiöjärjestyksessä

⁵⁹ Ks. Huttunen 1984, s. 254.

⁶⁰ HE 109/2005, s. 76.

⁶¹ Ks. Immonen & Nuolimaa 2007, s.98.

voidaan määrätä. Myös muista asioista, joissa sovelletaan osakelajikohtaista määränemistää, on mahdollista määrätä yhtiöjärjestyksessä.⁶²

Osakelajikohtaisen äänestyksen vaatimus on peräisin yhtiöoikeudellisista direktiiveistä⁶³. Lajikohtaisen äänestyksen vaatimusta voidaan perustella eri osakelajien intressien poikkeavuudella. Tällaisissa tapauksissa lajiäänestys on tehokkaampi tapa taata yhdenvertaisuuden toteutuminen kuin jättäytyminen pelkästään yleisten periaatteiden varaan. Toisaalta lajiäänestys aiheuttaa sen, että vähäinenkin osakasjoukko, joka edustaa yhtiökokouksessa pientä osakelajia, voi estää päätöksen tekemisen.⁶⁴

Osakelajin oikeuksien muuttamisesta säädetään OYL 5:28:ssa. Kuten edellä jaksossa 2.4 on todettu, päätös yhtiöjärjestyksen muutoksesta, jossa osakelajeja yhdistetään tai koko osakelajin oikeudet poistetaan, edellyttää OYL 5:27 mukaista määränemistää. Pätevä päätös edellyttää lisäksi sitä, että päätöstä kannattaa määränemistö kunkin osakelajin kokouksessa edustetuista osakkeista sekä sitä, että saadaan kaikkien sellaisten osakelajien osakkeiden enemmistön suostumus, joiden oikeudet vähenevät. Säännös koskee tilanteita, jossa osakelajin oikeuksia heikennetään esimerkiksi poistamalla osakelajilta osinkoetuoi-keus tai rajoittamalla osakelajin äänivaltaa⁶⁵. Säännöstä sovelletaan myös tilanteessa, jossa osakelaji yhdistetään toiseen osakelajiin. Koska erityisesti osakelajien yhdistämisellä on vaikutuksia myös sen lajin osalta, jonka oikeudet eivät muodollisesti heikkene, on perustel- tua, että menettelyn hyväksyminen edellyttää lajikohtaista äänestystä. Joissakin tapauksissa myös se voi olla epäselvää, minkä lajin oikeudet tosiasiallisesti heikkenevät.⁶⁶

3.3.3 Vähemmistöoikeudet

Yhdenvertaisuusperiaatteen ja määränemistövaatimusten lisäksi OYL sisältää erityisiä säännöksiä, joissa annetaan tiettyjä oikeuksia tai tietty merkitys niille osakkeenomistajille,

⁶² HE 109/2005, s. 76.

⁶³ Ks. esim. 77/95/ETY ja 78/855/ETY.

⁶⁴ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 299.

⁶⁵ Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007a, s. 301.

⁶⁶ HE 109/2005, s. 77.

jotka omistavat tietyn määrän yhtiön osakkeista tai kokouksessa edustetuista osakkeista. Näitä oikeuksia kutsutaan niin sanotuiksi vähemmistöoikeuksiksi. Vähemmistöoikeuksien käyttäminen edellyttää, että oikeuden käyttäjällä tai käyttäjillä yhteensä on vähintään 10 prosenttia kaikista yhtiön osakkeista⁶⁷. Vähemmistöoikeuksien edellyttämä omistus voi olla yhdellä osakkeenomistajalla yksin tai useammalla yhdessä, kunhan 10 prosentin omistus vain täyttyy. Vaadittava omistusosuus voidaan määrätä yhtiöjärjestyksessä myös pienemmäksi. Suurempaa omistusta vähemmistöoikeuden käyttämisen edellytykseksi ei voida määrätä.⁶⁸

Vähemmistöoikeuksien käyttämisessä osakkeenomistajien lukumäärällä ei ole merkitystä. Joitain vähemmistöoikeuksia on oikeutettu käyttämään toinen, kymmenesosan kaikista osakkeista omistavan vähemmistön kanssa vaihtoehtoinen vähemmistö, eli vähemmistö, jolla on vähintään 1/3 yhtiökokouksessa edustetuista osakkeista. Tällöin oikeuden käyttämiseen riittää se osakemäärä, joka on pienempi – joko 10 prosenttia kaikista osakkeista tai kolmasosa yhtiökokouksessa edustetuista osakkeista.⁶⁹

Edellä mainitun kaltaiset vähemmistöoikeudet voidaan jakaa hallinnoimis- ja varallisuus-oikeuksiin, samaan tapaan kuin osakeoikeudet (ks. luku 2.2). Hallinnoimisoikeuksiin luokituvia vähemmistöoikeuksia ovat seuraavat:

- 1) 1/10:n vähemmistöllä on oikeus vaatia, että asia siirretään käsiteltäväksi jatkokokouksessa (OYL 5:24.2).
- 2) Oikeus vaatia, että ylimääräinen yhtiökokous kutsutaan koolle (OYL 5:4).
- 3) Oikeus vaatia tilintarkastaja. Tämä oikeus on myös vähemmistöllä, joka omistaa 1/3 yhtiökokouksessa edustetuista osakkeista (OYL 7:5).
- 4) Oikeus vaatia erityisen tarkastajan määräämistä. Kuten edellä, tämäkin oikeus on 1/3 yhtiökokouksessa edustetuilla osakkeilla (OYL 7:7.2).
- 5) Oikeus vaatia, että vastaanottavassa yhtiössä sulautumisesta ja jakautumisesta on päätettävä yhtiökokouksessa hallituksen kokouksen sijasta. Tätä oikeutta voi käyt-

⁶⁷ yhtiön kaikkiin osakkeisiin ei lueta yhtiön omia eikä tytäryhtiöiden omistamia emoyhtiön osakkeita.

⁶⁸ Ks. esim. Immonen & Nuolimaa 2007, s. 100.

⁶⁹ Immonen & Nuolimaa 2007, s. 100.

tää vähemmistö, jolla on vähintään 1/20 yhtiön osakkeista (OYL 16:9.2 ja OYL 17:9.2).⁷⁰

Varallisuuspitoisia vähemmistöoikeuksia ovat seuraavat:

- 1) Oikeus vaatia vähemmistöosinkoa. Vähemmistöosinko-oikeudesta voidaan määrätä toisin yhtiöjärjestyksessä (OYL 13:7).
- 2) Oikeus ajaa omissa nimissään vahingonkorvauskannetta yhtiön lukuun (OYL 22:7).⁷¹

Jos yksi henkilö omistaa yli 90 prosenttia yhtiön osakkeista, ei kukaan voi pääsääntöisesti käyttää vähemmistöoikeuksia. Tällaisessa tilanteessa vähemmistöosakkeenomistajalla- tai omistajilla on oikeus vaatia enemmistöosakkeenomistajaa lunastamaan vähemmistöosakkeet OYL 18 luvun mukaisesti. 90 prosentin omistus luo myös enemmistöosakkeenomistajalle oikeuden lunastaa vähemmistön omistamat osakkeet.⁷²

Seuraavaksi tutkielmassa käsitellään edellä mainituista vähemmistöoikeuksista yksityiskohtaisemmin vähemmistöomistuksen lunastamista. Lisäksi myöhemmin, yhtiön varojenjakoa koskevassa luvussa, käsitellään tarkemmin yhtä keskeisimmistä vähemmistöoikeuksista eli vähemmistöosinko-oikeutta. Näitä tilanteita tarkasteltaessa tuodaan esiin osakkeiden erilaisuuden vaikutuksia kyseisiin oikeuksiin.

3.4 Vähemmistöomistuksen lunastus

3.4.1 Säännöksen tarkoitus

Vähemmistöosakkeiden lunastusta koskevat säännökset on kirjoitettu OYL 18 lukuun. OYL 18:1 §:n mukaan se, jolla on enemmän kuin yhdeksän kymmenesosaa yhtiön kaikista osakkeista ja äänistä, on oikeutettu käyvistä hinnasta lunastamaan muiden osakkeenomistajien osakkeet. Toisaalta myös osakkeenomistajalla, jonka osakkeet voidaan lunastaa, on vastaavasti oikeus vaatia osakkeidensa lunastamista. Kirjallisuudessa säännöstä vähemmistö-

⁷⁰ Ks. Helminen 2006, s.65 ja Immonen & Nuolimaa 2007, s. 100–101.

⁷¹ Ks. Helminen 2006, s. 69 ja Immonen & Nuolimaa 2007, s. 101.

⁷² Immonen & Nuolimaa 2007, s. 101.

töosakkeiden lunastamisesta on perusteltu muun muassa sillä, että mikäli enemmistöosakkeenomistajat ja vähemmistöosakkeenomistajat ajautuvat erimielisyyksiin yhtiön asioissa, voi näin suuri enemmistö pakottaa vähemmistön noudattamaan tahtoaan useimmissa tilanteissa. Enemmistön ei tarvitse ottaa huomioon edes niitä vähemmistön erityisiä oikeuksia, jotka liittyvät vähintään 1/10 omistukseen.⁷³

Toisaalta alle 1/10 vähemmistöllä, jopa yksittäisellä osakkeenomistajalla, on oikeus mm. moittia yhtiökokouksen päätöksiä. Tämän kaltaiset seikat voivat aiheuttaa yhtiön sisäisiä ristiriitoja enemmistöosakkeenomistajien ja vähemmistön välille, ja nämä taas aiheuttavat haittaa ja kustannuksia yhtiölle. Jotta edellä mainitun kaltaisilta ongelmilta vältyttäisiin ja ne saataisiin ratkaistua, on lakiin päädytty ottamaan säännös lunastusoikeudesta ja -velvollisuudesta, jonka seurauksena on mahdollista saattaa vähemmistön osakkeet enemmistön omistukseen.⁷⁴

3.4.2 Lunastuksen edellytykset

OYL 18:1.1 mukaan oikeus ja velvollisuus lunastaa muiden osakkeenomistajien osakkeet käyvästä hinnasta syntyy, kun osakkeenomistajalla on yli 9/10:n osake- ja ääniosuus yhtiöstä. Laissa lunastajan omistukseksi katsotaan myös tietynlainen etupiirin omistus, jonka mukaan lunastajan osakkeiksi luetaan myös sellaisen yhteisön tai säätiön osakkeet ja niiden tuottamat äänet, joissa lunastajalla on KPL (1336/1997) 1 luvun 5 §:n mukainen määräysvalta. Omistukseen lasketaan myös lunastajan tai edellä tarkoitetun yhteisön tai säätiön yhdessä jonkun muun kanssa omistamat osakkeet ja niiden tuottamat äänet.⁷⁵ Lunastusoikeutta ja -velvollisuutta koskevista säännöksistä ei voida poiketa yhtiöjärjestyksessä siltä osin kuin tarkoituksena on suojata vähemmistöosakkeenomistajia. Tämän vuoksi yhtiöjärjestyksessä ei voida esimerkiksi määrätä korkeampaa osake- ja äänten enemmistöä, jolla lunastusvelvollisuus syntyisi.⁷⁶

⁷³ Ks. esim. Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2002, s. 198.

⁷⁴ Ks. Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2002, s. 198.

⁷⁵ HE 109/2005, s. 168 ja Immonen & Nuolima 2007, s. 111.

⁷⁶ HE 109/2005, s. 169.

Lunastustilanteessa lunastajan ääniä laskettaessa ei oteta huomioon lakiin tai yhtiöjärjestykseen perustuvaa äänestysrajoitusta. Myöskään yhtiön kokonaisosakemäärässä ja kokonaisäänimäärässä ei oteta huomioon osakkeita ja ääniä, jotka kuuluvat yhtiölle itselleen tai yhtiön tytäryhteisölle (OYL 18:1.3). Jos lunastajia on useampia, pidetään lunastajana sitä, jolla välittömimmin on yhtiössä edellä mainittu osakkeiden ja äänten enemmistö (OYL 18:1.4). Jos esimerkiksi yhdeksän kymmenesosaa yhtiön osakkeista ja äänistä on toisella osakeyhtiöllä, pidetään viimeksi mainittua lunastajana, vaikka tämä puolestaan olisikin kolmannen osapuolen määräysvallassa⁷⁷.

3.4.3 Lunastushinnan määräytyminen

Lunastaja ja vähemmistöosakkeenomistaja voivat sopia osakkeiden lunastushinnasta. Mikäli osapuolet eivät pääse hinnasta yhteisymmärrykseen, lunastetaan osakkeet OYL:n mukaan käypään hintaan (OYL 18:7). Osakkeiden hintaa koskevat erimielisyydet ratkaistaan välimiesmenettelyllä (OYL 18:3). Mitään tarkkaa määritelmää siitä, miten osakkeen hinta määritetään, ei lakiin sisälly, eikä siihen ole otettu myöskään lain esitöissä kantaa. Ruotsissa sen sijaan vähemmistöosakkeiden lunastusta on verrattu pakkolunastukseen,⁷⁸ ja tämän vuoksi siellä on myös katsottu, että vähemmistöosakkeiden lunastuksessa on syytä noudattaa pakkolunastusta koskevia periaatteita ennen kaikkea lunastushinnan määrittämisen suhteen⁷⁹.

Jos lunastettavat osakkeet ovat pörssissä noteerattuja tai jos niillä muuten käydään kauppaa siinä määrin, että osakkeille voidaan osoittaa vapaaseen vaihdantaan perustuen syntyneen tietty markkinahinta, muodostaa tämä yleensä käyvän hinnan⁸⁰. Jos osakkeilla ei ole lähi­menneisydessä käyty kauppaa, on käyvän hinnan määrittäminen osakkeiden vaihtoarvon perusteella mahdotonta. Käypää hintaa on hankala määrittää myös silloin, jos poikkeukselliset tekijät ovat vaikuttaneet hintaan joko nostaen tai laskien sitä. Tällaisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi kamppailu marginaaliosakkeista enemmistön tai muun yhtiöoikeudellisesti

⁷⁷ HE 109/2005, s. 169.

⁷⁸ Ks. NJA 1996 s. 293 (Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisu).

⁷⁹ Ks. myös Prop. 2004/05:85, s. 449, jossa myös verrataan tilannetta pakkolunastukseen.

⁸⁰ Ks. KKO:1993:31.

merkittävän rajan saavuttamiseksi tai sen saavuttamisen estämiseksi.⁸¹ Vaikka markkina-hinta toimiikin arvonmäärityksen lähtökohtana, voi myös muilla arvonmääritysmenetelmillä kuten substanssiarvolla ja tuottoarvolla, olla merkitystä käyvän arvon määrittämisessä⁸².

Verotuksen piirissä yrityksen arvoa on tarkasteltu perinteisesti yrityskokonaisuuden arvona. Joissain tilanteissa yrityksen arvostakaan ei voida kuitenkaan johtaa selvää arvoa yrityksen osalle. Tämä tarkoittaa sitä, että yrityksen osan arvo ei välttämättä ole sama kuin sen suuruutta vastaava osuus koko yrityksen arvosta. Jos kyseessä on esimerkiksi noteeraamattoman yhtiön vähemmistöosake, joka on usein likviditeetiltään heikko, voi sen myynti olla käytännössä mahdotonta. Vähemmistöosakkeen arvon onkin katsottu riippuvan usein yhtiön harjoittamasta osingonjakopolitiikasta, kun taas enemmistöosakkeen arvo yhtiön tuottokyvystä.⁸³

Noteeratuissa yhtiöissä, kun lunastamista on edeltänyt arvopaperimarkkinalain (495/1989) 6 luvun 10 §:n mukainen pakollinen ostotarjous, käypänä hintana pidetään siinä tarjottua hintaa, jollei muuhun ole erityistä syytä (OYL 18:7.2). Sellaisissa tapauksissa, joissa lunastusoikeus ja -velvollisuus on syntynyt AML 6 luvun mukaisessa vapaaehtoisessa julkisessa ostotarjouksessa ja lunastaja on tarjouksen perusteella saanut haltuunsa vähintään 9/10 osaa tarjouksen kohteena olleista osakkeista, pidetään käypänä hintana julkisessa ostotarjouksessa tarjottua hintaa, jollei muuhun ole erityistä syytä (OYL 18:7.3).

3.4.4 Erilajisten osakkeiden lunastaminen

Erilajisten osakkeiden olemassaolo voi aiheuttaa hankaluuksia käyvän arvon määrittämisessä lunastustilanteessa. Erilaiset oikeudet varojen jaossa tai äänivallassa voivat vaikuttaa merkittävästikin osakkeen arvoon, esimerkiksi jos kyseessä on kokonaan äänivallaton osake. Jos erilajisella osakkeella on markkinoilla todettu arvo, joka poikkeaa muiden osakkeiden arvosta, voidaan osake arvostaa omaan markkinaperusteiseen arvoonsa. Koska tällaista markkinapohjaista arvoa ei usein ole todettavissa, joudutaan usein lähtemään siitä, että

⁸¹ Ks. Kyläkallio, Iiro & Kyläkallio 2002, s. 207.

⁸² HE 109/2005, s. 173. Arvonmäärittämisestä substanssi- tai tuottoarvolla tarkemmin esim. Kyläkallio, Iiro & Kyläkallio 2002, s. 207–209.

⁸³ Ks. Mattila 1984, s.216, ja Andersson 2000, s.8.

osakkeen arvo on kaikilla osakkeilla yhtäläinen.⁸⁴ Oikeus ja verotuskäytännössä on hyväksytty käsitys, että osakkeille voidaan vahvistaa perintö- ja lahjaverotuksessa erilaiset arvot, verovelvollisen näyttäessä erilaiset arvot toteen⁸⁵. Oikeuskäytännössä onkin todettu, että pelkästään suurempi äänimäärä ei vaikuttanut osakkeiden käypään arvoon, koska muuta selvitystä osakkeiden käyvästä arvosta ei ollut annettu⁸⁶.

Osakkeiden erilaisuus koskettaa usein myös julkisia osakeyhtiöitä: yhtiöillä voi olla useita erilaisia osakkeita noteerattuina pörssilistoilla. Toisaalta saman yhtiön osakkeet voivat erota toisistaan myös siten, että vain jokin osakelajeista on julkisesti noteerattu. Julkisilla-kin osakeyhtiöillä osakkeen arvonmääritys perustuu markkinahintoihin.⁸⁷ AML:n esitöiden mukaan lunastushinta on määrättävä kullekin eri osakelajille erikseen ja erilaisista osakkeista maksettavien lunastusvastikkeiden tulee olla järkevässä ja oikeudenmukaisessa suhteessa toisiinsa.⁸⁸

Julkisesti noteeratun osakeyhtiön vähemmistöosakkeiden lunastuksessa voi olla samalla kertaa lunastettavana sekä noteerattuja että noteeraamattomia osakkeita. Noteeraamattoman osakkeen arvoa ei voida johtaa suoraan noteeratun osakkeen markkinahinnasta. Vain siinä tapauksessa, että noteeratun ja noteeraamattoman osakkeen osakasoikeudet ovat verrattavissa toisiinsa, on perusteltua tarjota osakkeista samaa lunastusvastiketta.⁸⁹ Oikeuskirjallisuudessa onkin katsottu, että noteeratun ja noteeraamattoman osakkeen lunastushinnan tulisi poiketa toisistaan siltä osin kuin osakkeisiin liittyvillä eroilla on taloudellista arvoa⁹⁰. Osakelajien oikeudella yhtäläiseen jako-osuuteen yhtiötä purettaessa ei sen sijaan ole merkitystä osakkeen käypää hintaa laskettaessa. Osakkeen käypä arvo voi siten vaihdella eri osakelajien välillä, vaikka selvitysmenettelyssä niillä olisi yhtäläinen jako-osuus yhtiön nettovarallisuudesta.⁹¹

⁸⁴ Ks. Mattila 1997, s. 478–479.

⁸⁵ Ks. Ossa 2003, s. 89 ja viittaukset.

⁸⁶ Ks. KHO:1996:2275

⁸⁷ Ks. Kairinen 2002, s. 63–64.

⁸⁸ HE 318/1992, s. 38.

⁸⁹ HE 318/1992, s. 39.

⁹⁰ Esim. Kairinen 2002, s. 66.

⁹¹ KM:1989:36, s. 119.

4 OSAKEYHTIÖN VAROJENJAKO

4.1 Yleistä varojen jakamisesta

Osakeyhtiön tarkoitus on tuottaa voittoa osakkeenomistajilleen. OYL 1 luvun yleisissä periaatteissa tarkoitus on kirjoitettu 5 §:ään, jonka mukaan ”yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin”. Perustarkoituksesta huolimatta voiton jakaminen osakkeenomistajille ei kuitenkaan ole vapaata. Yksityiskohtaisemmin osakeyhtiön varojen jakamisesta säädetään OYL 13 luvussa. Merkittävä syy varojenjaon rajoituksille on osakeyhtiön osakkeenomistajien rajoitettu vastuu yhtiön velvoitteista (OYL 1:2.2), minkä johdosta OYL:ssa on toteutettu eri rahoittajaryhmien välillä varsin tiukka maksunsaantijärjestys. Järjestys ja muut varojenjakosäännökset ovat säädetty pääasiassa suojaamaan velkojien asemaa.⁹²

OYL 13 luvun säännökset vastaavat pääpiirteittään VOYL 12 luvun säännöksiä. Yksityiskohtien ja esittämistavan puolesta säännökset ovat kuitenkin kokeneet merkittäviä uudistuksia. Uusissa säännöksissä on pyritty täsmentämään muun muassa laittoman varojenjaon käsitettä ja yhtiön maksukykyisyyden säilyttämistä. Varojen jakamista on helpotettu siten, että jakaminen on mahdollista myös muulta kuin päättyneeltä tilikaudelta. Lisäksi vähemmistöosinkoa koskevasta säännöksestä on tehty nykylainsäädännössä tahdonvaltainen. Myös se, että konsernissa eli osingonjaosta emoyhtiössä päätettäessä ei tarvitse enää huomioida tytäryhtiön tai tytäryhtiöiden omia pääomia, on varsin merkittävä uudistus.⁹³

Yhtiön maksukykyisyyden arviointi on kansainvälisesti ollut merkittävä tekijä varojen jakoon liittyvässä sääntelyssä. Lisäksi lain esitöissä tehdyn selvityksen perusteella kansainvälinen kehitys näyttäisi kulkevan suuntaan, jossa kaavamaisesta velkojien suojasta oltaisiin siirtymässä korostamaan maksukykyisyyden merkitystä varojenjaon jälkeen. Juuri kansainväliset mallit ovat olleet yksi peruste OYL:n säännösten uudistamisessa.⁹⁴ Yhtiön maksukykyisyyden tarkoitusta ja arviointia käsitellään tarkemmin jäljempänä.

⁹² Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, s. 405–406.

⁹³ Osakeyhtiölakityöryhmän mietintö, s. 178.

⁹⁴ HE 109/2005, s. 25.

Osakeyhtiön oma pääoma jakautuu sidottuun ja vapaaseen omaan pääomaan. Vapaan oman pääoman jakaminen on huomattavasti joustavampaa kuin sidotun oman pääoman jakaminen. Vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa lähtökohtaisesti osakkeenomistajien päätöksen perusteella, mutta sidotun oman pääoman jakaminen vaatii velkojainsuojamennettelyyn.⁹⁵

4.2 Varojenjakotavat

4.2.1 Laillinen varojenjakko

Yhtiön varoja voidaan jakaa osakkeenomistajille OYL 13 luvun 1 §:n mukaisesti ainoastaan neljällä pykälässä säädetyllä tavalla:

- 1) voitonjakona eli osinkona ja varojen jakamisena vapaan oman pääoman rahastosta
- 2) osakepääomaa alentamalla (OYL 14 luku)
- 3) omia osakkeita hankkimalla ja lunastamalla (OYL 3:7 ja OYL 15 luku)
- 4) purkamalla yhtiö ja poistamalla se rekisteristä (OYL 20 luku).

Edellä mainituissa laillisissa varojenjakotavoissa on kyse menettelyistä, joissa yhtiöstä poistuu varallisuutta joko täysin ilman vastiketta tai siten, että yhtiö saa vastikkeena omia osakkeitaan. Tällaisissa tilanteissa ei ole kyse liiketoiminnasta, vaan ainakin lähtökohtaisesti suorituksista, jotka tapahtuvat ilman käypää vastiketta.⁹⁶ Varoja ei saa jakaa ennen yhtiön rekisteröimistä (OYL 13:1.4) eikä yhtiö saa antaa rahalainaa, varoja tai vakuutta käytettäväksi siihen tarkoitukseen, että ulkopuolinen voi hankkia yhtiön tai sen emoyhtiön osakkeita (OYL 13:10.1). Muulla kuin 1 §:ssä mainitulla tavalla varoja voi poistua osakeyhtiöstä lahjan muodossa (OYL 13:8), tai silloin jos yhtiöllä on muu kuin voitontuottamistarkoitus (OYL 13:9).

⁹⁵ Ks. Immonen & Nuolimaa 2007, s. 176.

⁹⁶ HE 109/2005, s. 123.

Varojen jakamisen on perustuttava aina viimeksi vahvistettuun ja tilintarkastettuun tilinpäätökseen⁹⁷ (OYL 13:3) ja taseessa tulee olla jakokelpoisia varoja. Lisäksi on varmistettava, että varojen jakaminen ei johda yhtiön maksukyvyttömyyteen eikä tulevaa maksukyvyttömyyttä jakopäätöstä tehtäessä voida ennakoida (OYL 13:2). Mikäli tilinpäätöstä ei ole vahvistettu ja tarkastettu, varojen jakaminen on OYL:n vastaista. Toisaalta, koska varojen jakaminen on sidottu tilinpäätöksestä ilmenevään määrään, ja jos tilinpäätöstä ei ole vahvistettu ja tarkastettu, ei jaettavissa olevaa määrää ole myöskään saatu selville. Näin ei siis edes ole olemassa sellaista OYL:ssa säädettyä määrää, jonka voisi jakaa.⁹⁸

Tarkka määrittely siitä, missä muodossa varojen jakaminen voidaan tehdä, puuttuu OYL:sta. Tavallisin varojenjako on jakaa voittoa osinkona. Varoja on mahdollista jakaa sekä rahana että muuna omaisuutena eli in natura. Yleensä varoja jaettaessa in natura, vaaditaan osakkeenomistajan suostumus. Varojen jakaminen in natura on haastavaa myös siinä mielessä, että jaettava omaisuus tulee arvostaa käypään arvoon. Esimerkiksi asunto-osakkeen tai kiinteistön tasearvo voi poiketa huomattavastikin todellisesta käyvästä arvosta. Varoja jaettaessa saatujen suoritusten arvon tulee olla samansuuruinen, mikäli yhtiöjärjestyksessä ei ole toisin määrätty.⁹⁹ Käyttökelpoiseksi osingon jakaminen in natura voi muodostua esimerkiksi tilanteessa, jossa yleensä pienen yhtiön omistama liikehuoneisto olisi osakkaan kannalta edullisempaa siirtää osakkaan suoraan omistukseen. Tällöin yhtiöltä päästään perimään käypää vuokraa, joka on yhtiölle vähennyskelpoinen kulu ja osakkaalle pääomatuloa, josta maksetaan 28 % veroa.¹⁰⁰ Varojen jakamista osinkona ja osingonjaon verotuskysymyksiä käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Kuten aiemmin on todettu, yhtiö voi jakaa varoja sekä vapaasta omasta pääomasta että sidotusta omasta pääomasta. OYL mahdollistaa myös osakkeista maksettavan määrän kirjaamisen vapaaseen omaan pääomaan, sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon (OYL 8:2). Tämän vuoksi vapaan oman pääoman jakamisessa on erotettava voittovarojen jaka-

⁹⁷ Kun tutkielmassa puhutaan vahvistetusta ja tilintarkastetusta tilinpäätöksestä, tarkoitetaan tilannetta, jossa yhtiö on velvollinen lain tai yhtiöjärjestyksen mukaan valitsemaan tilintarkastajan. Mikäli yhtiö ei ole velvollinen valitsemaan tilintarkastajaa, riittää, että tilinpäätös on vahvistettu.

⁹⁸ Ks. Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, s. 413, ja oikeustapaus KKO 2005:68, jossa osakaslaina oli annettu ilman vahvistettua tilinpäätöstä, jonka vuoksi yhtiöllä ei katsottu olleen jakokelpoisia varoja.

⁹⁹ Ks. Immonen & Nuolimaa 2007, s. 179 ja näin myös Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2008, s. 1105.

¹⁰⁰ Ks. Siikarla 2007, s. 93.

minen osinkoina ja sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston purkaminen toisistaan¹⁰¹. Lisäksi mielenkiintoinen säännös varojenjaosta on kirjoitettu OYL 13:6.4:ään. Sen mukaan vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella vapaasti päätetyllä tavalla. Jakaminen voi tapahtua esimerkiksi muussa kuin osakeomistuksen suhteessa. Kun vapaata omaa pääomaa jaetaan muussa kuin osakeomistuksen suhteessa, rikotaan periaatteessa osakkeenomistajien yhdenvertaisuuden periaatetta. On kuitenkin huomioitavaa, että vähemmistöosakkeenomistajat on tässäkin säädöksessä huomioitu, eikä jakopäätöksen tekeminen ole mahdollista yksipuolisesti enemmistöosakkaiden tekemänä. OYL 13:6.4:n mukaisella osakaspäätöksellä esimerkiksi emoyhtiö voi päättää jakaa tytäryhtiön varoja konserniavustuksena yhtiöoikeudellisesti pätevästi. Mikäli tytäryhtiössä on kuitenkin vähemmistöosakkeenomistajia, on näiden vähemmistöosakkaiden suostumus saatava konserniavustuksen antamiseen. Syynä tähän on, että konserniavustus on luonteeltaan varojenjako.

Sidotusta omasta pääomasta varoja voidaan jakaa rajoitetummin. Yksityisen osakeyhtiön vähimmäisosakepääoma on 2 500 euroa ja julkisen osakeyhtiön 80 000 euroa. Osakepääomaa voidaan jakaa ainoastaan velkojien suostumuksella (OYL 14:2), jonka taustalla on sijoitetun pääoman pysyvyyden periaate. Osakepääoma ei saa alittaa asetettuja vähimmäisosakepääomia. Osakepääoman alentamisen lisäksi myös vararahastojen ja ylikurssirahastojen alentaminen edellyttää velkojien suojaamenettelyä. Pääoman pysyvyys koskee siis koko sidottua pääomaa, eikä pelkästään osakepääomaa. VOYL:n nähden sidotun oman pääoman jakamista on entisestään kiristetty, sillä OYL 8:1.1:ssä säädetty sidotun oman pääoman muut erät, arvonkorotusraho, käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusraho ovat nykyään kokonaan jakokelvottomia. Niitä ei siis voida alentaa edes velkojien suojaamenettelyä noudattamalla.

4.2.2 Laiton varojenjako

Laitonta varojenjako on varojen jakaminen OYL:n säännösten vastaisesti. Osakkeenomistajien suojaksi säädetty varojenjako säännökset on mahdollista sivuuttaa osakkeenomistajien yksimielisellä päätöksellä, mutta velkojien asemaa suojaavia normeja ei. OYL:n varo-

¹⁰¹ Mähönen 2006, s. 20.

jenjakosäännöksillä pyritäänkin suojaamaan ensisijaisesti velkojien asemaa tukien samalla myös osakkeenomistajien yhdenvertaista kohtelua. Yhtiön varoja jaettaessa OYL:n vastaisesti on kyseessä aina laitton varojenjako, vaikka jakaminen tapahtuisikin vapaan oman pääoman rajoissa.¹⁰² OYL 13:1.3:n mukaan laillisen varojenjaon ulkopuolella tehty muu varojen jakaminen, joka vähentää yhtiön varoja tai lisää sen velkoja ilman liiketaloudellista perustetta, on laitonta varojenjako. Varojenjako voi olla laitonta myös silloin, kun yhtiöllä ei ole siihen tarvittavaa maksukykyä (OYL 13:2) tai jako ei perustu vahvistettuun tilinpäätökseen (OYL 13:3).

Varojenjaon liiketaloudellista perustetta arvioitaessa ei ole keskeistä se, osoittautuuko toimenpide tappiolliseksi, vaan merkittävintä on se, onko toimenpiteen peruste ollut liiketaloudellinen vai ei. Ratkaisevaa on siis se, olisiko päätöksen tekijöiden pitänyt päätöksentekohetkellä tietää, ettei päätös ole liiketaloudellisesti perusteltu. OYL ei määrittele liiketapahtuman käsitettä vaan se on määritelty KPL:ssa, jonka mukaan kirjanpitovelvollisen on merkittävä kirjanpitoonsa liiketapahtumina menot, tulot ja rahoitustapahtumat sekä niiden oikaisu- ja siirtoerät (KPL 2:1). Kirjanpitolain perustelujen mukaan meno on tuotannontekijän ja tulo suoritteiden rahana ilmaistu vastike. Rahoitustapahtumia ovat pääoman sijoitukset ja niiden palautukset sekä voitonjako. Niiden lisäksi myös edellä mainituista, ja sekä tuloista että menoista johtuneet kassaan- ja kassastamaksut katsotaan rahoitustapahtumiksi. Määrittely on tarkoituksellisesti laaja, eikä kaikkia mahdollisia laittoman varojenjaon tilanteita edes pyritä määrittelemään laissa.¹⁰³

Tiivistetysti laittomasta varojenjaosta on kysymys, jos

- varojenjako ei ole ollut käytettävissä jakokelpoisia varoja eli vapaata omaa pääomaa, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat
- varojenjaossa ei ole noudatettu varojenjako koskevia menettelysäännöksiä
- varojenjaosta päätettäessä tiedetään tai olisi pitänyt tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai varojenjaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden
- liiketapahtuma vähentää yhtiön varoja tai lisää yhtiön velkoja ilman liiketaloudellista syytä.¹⁰⁴

¹⁰² Koski & Sillanpää 2008, kohta 9. varojen jakaminen – laitton varojenjako.

¹⁰³ HE 109/2005, s.124.

¹⁰⁴ Näin esim. VM:n työryhmämuistiossa 4/2006, s. 181.

Tyypillistä laitonta varojenjakoja ovat yhtiön omaisuuden tai yhtiön tuottamien palvelujen alihintainen myyminen tai ylihintainen ostaminen. Myös liian matalakorkoisen velan antaminen tai liian korkeakorkoisen lainan ottaminen voidaan katsoa laittomaksi varojenjaoksi.¹⁰⁵ Huomioitavaa on, että laittomaksi varojenjaoksi voidaan katsoa myös yhtiöjärjestyksen vastainen varojen jakaminen. Jos esimerkiksi yhtiöjärjestyksen mukaan osakkeille ei saa jakaa suurempaa osinkoa kuin 5 prosenttia osakepääomasta, on katsottava, että tämän ylittävältä osalta on kyse laittomasta jakamisesta.¹⁰⁶ Verotuksen näkökulmasta laitton varojenjako määrittyy ensi sijassa vääräksi hinnoitteluksi ja verotuksessa laitonta jakoa käsitellään usein peiteltyinä osingonjakona. Peiteltyä osingonjakoa käsitellään tarkemmin jäljempänä verotusta käsittelevässä jaksossa.

Mikäli varoja on jaettu yhtiöstä lain tai yhtiöjärjestyksen määräysten vastaisesti, tulee varat palauttaa yhtiölle, jos varojen saaja tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää jakamisen tapahtuneen laittomasti. Palautettavalle määrälle on myös maksettava korkoa korkolain (633/1982) mukaisesti (OYL 13:4). Laittomasta varojenjaosta aiheutunut vahinko tulee korvata. Lisäksi laitton varojen jakaminen voidaan joissain tapauksissa katsoa osakeyhtiörikkokseksi.

4.3 Maksukykyisyydesti

4.3.1 Maksukykyisyydesti ja sen tarkoitus

Osakeyhtiölakiin on otettu nimenomaisesti maksukykyisyyttä koskeva pykälä (OYL 13:2), jollaista VOYL:ssa ei ollut. Uusi maksukykyisyydestistä säätävä säännös on kaksiosainen. Ensimmäiseksi, varoja ei saa jakaa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai olisi pitänyt tietää yhtiön olevan maksukyvytön. Toiseksi, varoja ei saa myöskään jakaa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden. Vaikka VOYL ei sisältänyt nimenomaista maksukykyisyyssäännöstä, katsottiin silloinkin maksukykyisyyden arvioinnin kuuluneen hallituksen yleisen huolellisuusperiaatteen piiriin¹⁰⁷. Nykyisellään,

¹⁰⁵ Ks. Immonen & Nuolimaa 2007, s. 187.

¹⁰⁶ Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2002, s. 904.

¹⁰⁷ HE 109/2005, s. 125.

maksukykyisyydestin sisältyessä uuteen lakiin, on sen merkitys varojenjaon edellytyksenä korostunut. Testin tärkeyden voidaankin katsoa olevan samaa luokkaa vapaan oman pääoman kanssa.¹⁰⁸

Maksukyvyttömyyskäsite on ollut osa insolvenssioikeutta 1990-luvun alkupuolelta ja rikosoikeuteen käsite liitettiin jo hieman aiemmin, mutta kuten todettu, osakeyhtiöoikeuteen käsitettä ei ole aiemmin kuulunut. Sen lisäksi, että VOYL ei sisältänyt erityissäännöstä maksukyvyttömyydestä, ei sen arviointia oltu myöskään oikeuskirjallisuudessa käsitelty tarkemmin. Erityisesti tilintarkastusalalla maksukyvyttömyyskäsite on koettu ongelmalliseksi ja haastavaksi. Ongelmallisuutta on lisännyt lisäksi se, että käsitettä ei ole määritelty tarkasti lain esitöissä ja tämän vuoksi sen tulkinta ja sovellettavuus vahvistuvat vasta tulevan oikeuskäytännön perusteella. Tämä taas on omiaan aiheuttamaan epävarmuutta varojenjakotilanteissa.¹⁰⁹

Maksukykyisyydestin tarkoituksena on suojata velkojien asemaa, velkojien asema taas riippuu keskeisesti yhtiön maksukykyisyydestä. Se että oman pääoman jakaminen yksinomaan taseen perusteella voisi johtaa yhtiön maksukyvyttömyyteen, ei tämän vuoksi ole velkojien kannalta hyväksyttävää, koska tällöin osakkeenomistajat olisi asetettu maksunsaantijärjestyksessä velkojien edelle. Toisena syynä siihen, että varojenjakoa ei voi perustua pelkkään taseen vapaaseen omaan pääomaan on, että aineeton omaisuus on lisääntynyt yhtiöiden tilinpäätöksissä, mikä taas aiheuttaa epävarmuutta yhtiön taseen loppusumman ja yhtiön omaisuuden realisoinnista saatavan määrän välillä. Kansainvälisten tilinpäätössäännösten vuoksi taseen oma pääoma voi esimerkiksi muodostua entistä laajemmin arvonnokorotuksista, joihin liittyy erinäisiä epävarmuustekijöitä.¹¹⁰

4.3.2 Maksukykyisyyden arviointi

OYL 13:2 §:ssä tai sen esitöissä ei määritellä tarkasti, mitä maksukykyisyydellä sisällöllisesti tarkoitetaan. Esitöissä korostetaan, että säännöstä tulkittaessa lähtökohtana tulee olla

¹⁰⁸ Ks. Aho 2007, s. 37.

¹⁰⁹ Ks. Kyläkallio, Iirola & Kyläkallio 2008, s. 1110 ja Kaarenola & Suontausta 2007, s. 239.

¹¹⁰ HE 109/2005, s. 125–126.

hallituksen huolellisuusvelvoite ja liiketoimintapäätösperiaate. Näin ollen johdolla ja osakkeenomistajilla ei ole ankaraa vastuuta maksukyvyistä: olennaista maksukykyisyydestin soveltamisessa on se, mitä jakopäätöstä tehdessä tiedettiin tai olisi pitänyt tietää eikä se, mitä hallitus tiesi päätöksenteon jälkeen ilmi tulleen tiedon valossa. Maksukykyä koskeva arviointi on tehtävä mahdollisimman lähellä jakopäätöstä. Käytännössä tämän vuoksi maksukykyä arvioidaankin yhtiön uusimman tilinpäätöksen perusteella. Se että yhtiöstä tulee maksukyvytön lyhyenkin ajan kuluttua varojen jakamisesta, ei kuitenkaan vielä osoita automaattisesti sitä, että maksukykyisyydestä olisi rikottu. Olennaista on, että arviointi on tehty huolellisesti ja siinä on otettu huomioon myös tulevaisuuteen kohdistuvat seikat.¹¹¹

Maksukykyisyyttä arvioitaessa arviointi tulee analysoida tapauskohtaisesti. Maksuvalmiustestin kannalta käyttökelpoisia ovat erilaiset maksuvalmius- ja vakavaraisuustunnusluvut. On kuitenkin huomioitava, että julkaistua tilinpäätösinformaatiota on ehkä muokattava, jotta se soveltuisi laskennan perustaksi. Lisäksi tulee tiedostaa, että tilinpäätöksestä laskettavat tunnusluvut ovat vain työkaluja, joita voidaan käyttää apuvälineinä, mutta lopullisessa arvioinnissa tulee huomioida myös tekijät, jotka eivät ilmene tilinpäätöksestä.¹¹² Tämän vuoksi myös johdon toimia arvioitaessa tulee vastaan ongelmallisia tilanteita. On hankalaa arvioida sitä, mitä yhtiön johto tiesi tai olisi pitänyt tietää päätöksentekohetkellä, kun päätöksentekotilannetta tulisi arvioida etu- ja jälkikäteen samanlaisin kriteerein, vaikka etu- ja jälkikäteinen arviointi sisältää selkeät näkökulmaerot. Tämän vuoksi yhtenäinen tarkastelu on hyvin hankalaa, varsinkin jos arviointi tehdään pelkkien taloudellisten tunnuslukujen perusteella.¹¹³

Maksukykyisyydestin korostuneesta merkityksestä herää mielenkiintoinen näkökohta vähemmistöosakkaiden näännyttämisestä sekä vähemmistöosingosta, joita käsitellään tutkielman luvussa 4.5. Vähemmistöosinkoon liittyen luvussa todetaan, että enemmistöosakkaat saattavat pyrkiä näännyttämään vähemmistöosakkaat myymään omistuksensa yhtiöstä päättämällä, ettei yhtiö jaa osinkoa. Tämän ehkäisemiseksi vähemmistöä suojataan siis vähemmistöosingolla. Mielenkiintoiseksi tilanteen tekee se, että vähemmistöosingon jakaminenkin vaatii, ettei yhtiön maksukykyisyys vaarannu osingonjaon vuoksi. Kun yhtiössä

¹¹¹ HE 109/2005, s. 125.

¹¹² Ks. Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, s. 421.

¹¹³ Ks. Jokinen 2008, s. 251.

maksukykyisyyden arvioinnin tekee hallitus, joka todennäköisesti koostuu enemmistö-osakkeenomistajista, on heillä tällä tavoin periaatteessa mahdollisuus estää myös vähemmistöosingon jakaminen vetoamalla yhtiön maksukyvyttömyyteen. Kun maksukykyisyyden arvioinnille ei ole luotu selkeitä rajoja, ei tilinpäätösinformaation tulkitsemisen enemmistön haluamalla tavalla luulisi olevan ollenkaan mahdotonta. Näin ollen myöskään vähemmistöosinkoa ei olisi pakko jakaa. Lisäksi on huomioitavaa, että uuden lainsäädännön mukaan edes tilintarkastajalla ei enää ole nimenomaista velvollisuutta lausua voitonjakoehdotuksesta¹¹⁴. Toisaalta vähemmistöllä on kuitenkin oikeus vaatia erityistä tilintarkastusta, joten ei uudistunut lainsäädäntö näännyttämisestä kuitenkaan helppoa ole tehnyt.

4.4 Osinko ja varojen jakaminen vapaan oman pääoman rahastosta

4.4.1 Voitonjako

OYL 13:1.1:n 1 kohdassa ensimmäisenä laillisena varojenjako tapana mainitaan voitonjako (osinko) ja varojen jakaminen vapaan oman pääoman rahastosta. Voitonjakoilla tarkoitetaan osakeyhtiön tilikauden voiton, aikaisempien tilikausien voiton ja myös kesken olevan tilikauden voiton jakamista. Viimeisessä on kyse tilanteesta, jossa tilinpäätös on laadittu kesken tilikauden. Toisin sanoen voitonjako on yhtiön toiminnasta aiheutuneen ylijäämän jakamista kokonaan tai osittain osakkeenomistajille vastikkeetta. Kun varoja jaetaan vapaan oman pääoman rahastosta, on kyse muun vapaan oman pääoman kuin voittovarojen jakamisesta.¹¹⁵ Muuksi vapaaksi omaksi pääomaksi luetaan OYL 8:2.1 mukainen sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto¹¹⁶ ja yhtiöjärjestykseen perustuvat vapaaehtoiset rahastot.

OYL 13:5:n mukaan yhtiö saa jakaa vapaan oman pääoman, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat. Varoja jaettaessa yhtiön maksukykyisyyden on kuitenkin säilyttävä. Vapaa oma pääoma muodostuu yhtiön taseen osoittamasta omasta pääomasta, josta on vähennetty sidotun oman pääoman erät (OYL 8:1). Kuten aiemmin on selvitetty, vapaan oman pääoman jakaminen on mahdollista ilman velkojien suostumusta.

¹¹⁴ HE 194/2006, s. 22–23.

¹¹⁵ Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, s. 424 ja Koski & Sillanpää 2008, kohta 9. varojen jakaminen – sallitut varojenjako tavat.

¹¹⁶ Myöhemmin myös SVOP-rahasto.

OYL yhtäältä rinnastaa ja toisaalta erottaa toisistaan osingon ja varojen jakamisen vapaan oman pääoman rahastosta. Molempiin sovelletaan samoja säännöksiä jaettavasta määrästä (OYL 13:5) ja päätöksenteosta (OYL 13:6), mutta toisaalta jakopäätöksessä on kuitenkin nimenomaisesti mainittava, onko kyse osingonjaosta, varojen jakamisesta vapaan oman pääoman rahastosta vai molemmista. Syy erittelyyn liittyy tilinpäätöksen laatimiseen ja verotuksellisiin seikkoihin.¹¹⁷ Osingonjaon verokohtelua käsitellään tutkimuksessa jäljempänä.

Jakokelpoisia varoja vähentävät negatiiviset vapaan oman pääoman erät, kuten tilikauden tai aikaisempien tilikausien tappiot ja tilikauden aikana toteutettu aiempi oman pääoman jakaminen. Lisäksi on vielä vähennettävä oman pääoman rahastojen mahdollinen negatiivisuus, pääomalainalle maksettava jo kertynyt maksamaton korko, hallituksen antamat lahjat sekä tilinpäätöksen laatimisen jälkeen yhtiön taloudellisessa tilanteessa tapahtuneet muutokset, joilla on vaikutusta vapaaseen omaan pääomaan. Myös yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä siitä, tuleeko osa varoista siirtää esimerkiksi erityiseen rahastoon tai onko ne muuten jätettävä jakamatta.¹¹⁸

4.4.2 Päätöksenteko voitonjaosta

OYL 13:6 säätelee varojenjaon päätöksenteosta. Sen mukaan varojen jakamisesta päätetään yhtiökokouksessa ja varojenjakopäätös tehdään enemmistöpäätöksenä, jollei yhtiöjärjestyksessä ole määrätty suuremmasta enemmistöstä. Lisäksi yhtiökokouksen päätöksellä, jossa määrätään jaon enimmäismäärä, voidaan myös hallitus valtuuttaa päättämään osingonjaosta tai varojen jakamisesta vapaan oman pääoman rahastosta. Tämän tyyppinen valtuutus voi tulla käyttökelpoiseksi esimerkiksi silloin, kun yhtiön maksukykyisyys ei salli osingonjakoa yhtiökokouksen hetkellä, mutta on odotettavissa, että tilanne tulee parantumaan ja osinkoa voidaan jakaa myöhemmin, tai jos osakkeenomistajat haluavat enemmän kuin yhden osinkosuorituksen vuoden aikana¹¹⁹. Varojenjakopäätöstä tehtäessä tulee myös mainita jaon määrä ja se, mitä varoja jakoon käytetään.

¹¹⁷ Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, s. 425.

¹¹⁸ HE 109/2005, s. 127. Ks. myös. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 33 ja Reinikainen, Pelkonen & Lydman 2007, s. 213.

¹¹⁹ HE 109/2005, s. 128.

Yleensä jakopäätös tehdään varsinaisessa yhtiökokouksessa, joka on pidettävä kolmen kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä (OYL 5:3.1), mutta päätöksenteko on mahdollista myös ylimääräisessä yhtiökokouksessa. Päätöksiä voidaan tehdä vuoden aikana myös useampia. Tyypillisesti vapaan oman pääoman jakaminen tapahtuu hallituksen esityksen perusteella varsinaisessa yhtiökokouksessa. Ylimääräisessä yhtiökokouksessa päätös voi tapahtua esimerkiksi osakkeenomistajan aloitteesta. Yhtiökokous on sidottu vapaan oman pääoman jakopäätöksessä hallituksen ehdotukseen tai hallituksen myöhemmin tekemään hyväksyntään (OYL 13:6.1). Hallitus voi muotoilla ehdotuksensa haluamallaan tavalla, jaettava määrä voidaan esittää esimerkiksi tietyinä määrinä, kuten 20 000 euroa, tai se voidaan ilmoittaa tietyinä määrinä osaketta kohti, kuten 0,50 euroa osakkeelta. Osakekohtainen ilmoittaminen voi olla helpompi mieltää, jos osakkeenomistajia on paljon.¹²⁰

Yksimieliset osakkeenomistajat voivat päättää jakaa osinkoa muutenkin kuin OYL 13:1.1 tarkoitetulla tavalla. Jako voi siten tapahtua esimerkiksi muussa kuin osakeomistuksen suhteessa ja yhtiöjärjestyksen määräysten osoittamassa suhteessa (OYL 13:6.4). Jos yhtiökokous ei lausu mitään ajankohdasta, jolloin varat maksetaan, on ne yleensä tarkoitettu maksettavaksi välittömästi päätöksenteon jälkeen. Yhtiökäytännössä on myös katsottu, että hallitus voidaan valtuuttaa päättämään maksuajankohdasta. Arvo-osuusjärjestelmässä olevissa yhtiöissä tuottojen maksuajankohta määräytyy erityisten säännösten mukaisesti.¹²¹

Seuraavaksi tutkimuksessa käsitellään tarkemmin vähemmistön osinko-oikeutta ja välisosinkoa. Lisäksi jäljempänä tutkitaan yksityiskohtaisemmin sitä, miten osingonjaosta voidaan määrätä yhtiöjärjestyksessä.

4.5 Vähemmistöosinko

4.5.1 Vähemmistöosingon tarkoitus ja määrä

Yhtiökokous tekee osakeyhtiössä voitonjakopäätöksen yksinkertaisella enemmistöllä. Täten yhtiökokouksen enemmistö päättää yhtiön voitonjaosta tai sen jakamattomuudesta.

¹²⁰ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 35–36.

¹²¹ Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 36–37.

Enemmistön ja vähemmistön tarpeet ja halut eivät kuitenkaan aina kohtaa. Syyt voivat olla taloudellisia, mutta usein taustalla on myös yhtiön sisäinen valtataistelu, joka huipentuu vähemmistöosakkaiden näännyttämiseen. Näännyttämisellä tarkoitetaan sitä, että enemmistöosakkeenomistajat pyrkivät tilanteeseen, jossa vähemmistöosakkeenomistajat ovat valmiita luopumaan osakkeistaan, ja kun osakkeille on vaikea löytää ostajaa, voisivat enemmistöosakkeenomistajat hankkia vähemmistön osakkeet edullisesti. Näännyttämiseen pyritään päättämällä, ettei osinkoa jaeta, vaikka osingonjaon edellytykset täyttyisivätkin, ja tämän vuoksi vähemmistöosakkeenomistajat sitten olisivat valmiita luopumaan osakkeistaan.¹²²

Vähemmistön suojaamiseksi muun muassa edellä mainitun kaltaisten tilanteiden varalle OYL:ssa on säännös vähemmistöosingosta. Säännös on kirjoitettu OYL 13:7 §:ään. Pykälän 1 momentin mukaan osinkona on jaettava vähintään puolet tilikauden voitosta, jos osakkeenomistajat, jotka omistavat vähintään 1/10 osakkeista, sitä varsinaisessa yhtiökouksessa ennen voiton käyttämistä koskevan päätöksen tekemistä vaativat. Ennen jakoa voitosta vähennetään yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät määrät, eikä voitonjako voi ylittää 8 prosenttia yhtiön omasta pääomasta. Jotta yhtiö voisi jakaa osinkoa, sillä tulee olla voitonjakokelpoisia varoja, eikä voiton jakaminen saa vaarantaa yhtiön maksukykyisyyttä. Jaettavasta määrästä vähennetään myös tilikaudelta ennen varsinaista yhtiökokousta mahdollisesti jaetut osingot. Vähemmistöosinko koskee vain osingonjakoa tilikauden voitosta, ei varojen jakamista vapaasta omasta pääomasta tai rahastoiduista aiempien tilikausien voittovaroista¹²³.

Erilajisten osakkeiden kannalta on huomioitavaa, että vaikka äänimäärältään pienen osakelajin edustajat eivät välttämättä voi vaikuttaa osingonjakopäätökseen yhtiökouksessa, on heillä kuitenkin omistaessaan vähintään 1/10 osakkeista, osakeomistuksen määränsä puolesta oikeus vähemmistöosinkoon. Vähemmistöosingosta päätettäessä ainoa merkitsevä seikka on osakkeiden lukumäärä, ei niiden tuottamat äänimäärät. Näin ollen pienen äänimäärän osakelajin edustajia pystytään osingonjaossa suojaamaan niin sanottuja parempia osakkeita omistavia osakkaita vastaan.

¹²² Ks. esim. Siikarla 2006, s. 242 ja näin myös Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2008, s. 1123.

¹²³ HE 109/2005, s. 129.

4.5.2 Vähemmistöosinkoa koskevat uudistukset ja suhde osinkoetuoikeuksiin

VOYL:in verrattuna säännös vähemmistöosingosta sisältää kaksi merkittävää poikkeusta. Konsernin emoyhtiön osalta lakiin ei enää sisälly erillistä konsernitilinpäätöstä koskevaa rajoitusta¹²⁴, ja lisäksi yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä vähemmistöosingosta toisin. Toisin määrääminen voi tarkoittaa myös vähemmistön oikeuksien heikkenemistä tai poistamista kokonaan.¹²⁵ Vähemmistön oikeuksien heikentäminen tai poistaminen kokonaan edellyttää kuitenkin kaikkien osakkeenomistajien suostumusta. Tarve vähemmistöosinko-oikeuden rajoittamiseen liittyy tyypillisesti yhtiöihin, jotka haluavat käyttää kertyneen voiton yhtiön kehittämiseen. Käytännössä on ollut tavallista sopia osakassopimuksella siitä, ettei vähemmistöosinkoa jaeta.¹²⁶ Lain esitöiden mukaan varsinaisessa yhtiökokouksessa ei voida ennen voitonjakoa päättää yhtiöjärjestyksen muuttamisesta siten, että vähemmistö menettäisi oikeutensa osinkoon edelliseltä tilikaudelta¹²⁷.

Vähemmistöosinkoa käsittelevässä säännöksessä ei oteta selkeästi kantaa siihen, miten säännös suhtautuu erilaisiin osinkoetuoikeuksiin. Lähtökohtaisesti osinkoetuoikeudet huomioidaan myös vähemmistöosinkoa maksettaessa. Jos yhtiössä on esimerkiksi osakelajit A ja B, joista A-sarjalle maksetaan ensin osinkona 10 euroa, minkä jälkeen maksetaan yhtä suuri osinko molemmille lajeille, niin A-lajin etuoikeutetun osingon kattaessa koko vähemmistöosingon, ei B-lajin osakkeille tule maksettavaksi osinkoa ainakaan vähemmistöosinkosäännöksen nojalla. Toisaalta, jos yhtiöjärjestyksessä on määrätty A-lajille jaettavaksi jakopäätöksestä riippumaton osinko, voidaan ajatella, että varsinainen vähemmistöosinko kohdistuu nimenomaan jakopäätöksestä riippuvaan osinkoon. Tällöin jakopäätöksestä riippumattoman osingon katsotaan vähentävän tilikauden voittoa, jonka jälkeen vähemmistöosinko voidaan laskea tämän jälkeen jäljelle jäävästä niin sanotusta osingonjakokelpoisesta voitosta.¹²⁸

¹²⁴ Ks. VOYL 12:4

¹²⁵ Ks. Osakeyhtiölakityöryhmän mietintö, s. 184–185.

¹²⁶ HE 109/2005, s. 129.

¹²⁷ Ks. Osakeyhtiölakityöryhmän mietintö, s. 185.

¹²⁸ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 42.

Kirjallisuudessa on esitetty myös toisenlainen näkemys jakopäätöksestä riippumattoman osingon ja vähemmistöosingon suhteesta. Sen mukaan jakopäätöksestä riippumaton osinko tulisi ensisijaisesti maksaa muista vapaista voittovaroista kuin vuosivoitosta, jolloin vuosivoitto olisi mahdollista käyttää täysimääräisesti vähemmistöosingon laskemiseen ja maksamiseen. Jos taas muita jakokelpoisia varoja ei olisi, voitaisiin vuosivoittoa käyttää voiton jakamiseen ja tällöin vähemmistöosinko syrjäytyisi. Tämä taas aiheuttaisi tilanteen, jossa vähemmistöosingon määrä riippuisi siitä, onko yhtiöllä muita jakokelpoisia varoja vai ei. Eli mikäli yhtiöjärjestyksestä ei käy muuta ilmi, on jakopäätöksestä riippumatonta osinkoa käsiteltävä kuten muutakin osinkoa, jolloin tällainen osinko vähentää vähemmistöosingon määrää.¹²⁹

4.5.3 Vähemmistöosingon kiertäminen

Vähemmistöosingon jakamista voidaan yrittää kiertää laatimalla tilinpäätös tarkoituksella näyttämään sellaiselta, että vähemmistöosinkoa ei jäisi jaettavaksi. Tällainen menettely ei kuitenkaan ole sallittua. Rajanveto sallittujen kirjanpidollisten toimien ja kielletyn tulosta pienentävän manipuloinnin välillä on kuitenkin vaikeaa. Ongelmallista voi olla tulkita esimerkiksi erilaisten omaisuuserien arvostamista koskevia periaatteita. Vähemmistöosingon vaatimisen kannalta tilanteen tekee hankalaksi se, että mikäli yhtiön kirjanpito ja tilinpäätös antavat oikean ja riittävän kuvan yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (KPL 3:2.1), on tilanteeseen vaikea puuttua yhtiöoikeudellisin keinoin.¹³⁰

Vähemmistöosingon jakamista on vaadittu moittimalla yhtiökokouksen päätöstä varsin tuoreessa tapauksessa, jossa yhtiön vähemmistöosakkaat vaativat yhtiötä jakamaan vähemmistöosinkona huomattavasti suuremman summan kuin mitä yhtiökokouksessa päätettiin. Yhtiö oli päättänyt jakaa vähemmistöosinkona 180 216,39 euroa, kun taas vähemmistöosakkaat vaativat maksettavaksi 17 181 000,00 euroa. Toissijaisesti kantaja vaati yhtiön tekemän osinkopäätöksen julistamista pätemättömäksi.¹³¹

¹²⁹ Ks. af Schultén 2004, s. 339 ja Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 41–42.

¹³⁰ Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 42.

¹³¹ Ks. Finnlines Oyj:n pörssitiedote 26.8.2008.

Alkuperäisessä voitonjakoehdotuksessaan hallitus esitti yhtiökokoukselle, että yhtiö ei maksaisi vuodelta 2007 lainkaan osinkoa johtuen suurista investoinneista, joita yhtiö oli tehnyt¹³². Yhtiön edustajan mukaan ”yhtiön nykyisessä taloudellisessa tilanteessa osinkojen maksaminen olisi vastuutonta”¹³³. OYL:n mukaan yhtiö ei ollut velvoitettu maksamaan myöskään vähemmistöosinkoa, sillä yhtiö teki vuodelta 2007 nollatuloksen. Kyseenalaiseksi tilanteen tekee kuitenkin se, että emoyhtiö jakoi tuloksestaan n. 34 miljoonan euron konserniavustuksen tytäryhtiölleen, minkä vuoksi emoyhtiön tulos vuodelta 2007 jäi lähesle nollassa¹³⁴. Yhtiön vähemmistöosakkaat vaativatkin, että maksettu konserniavustus palautetaan yhtiön tulokseen vähemmistöosinkoa laskettaessa. Voitonjakopäätös siirtyi yhtiön jatkokokoukseen ja ennen jatkokokousta vähemmistön edustaja uskoikin, että konserniavustus tultaisiin lisäämään yhtiön tulokseen vähemmistön haluamalla tavalla. Vähemmistön edustajan luottamus perustui oikeuskäytäntöön ja tapaukseen¹³⁵, jossa tuomioistuin määräsi osingon maksettavaksi ikään kuin konserniavustusta ei olisi lainkaan maksettu.¹³⁶ Yhtiö ei kuitenkaan suostunut vähemmistöosakkaiden vaatimukseen ja vähemmistöosakkaat ovat nostaneet asiasta kanteen. Yhtiö pitää kannetta perusteettomana ja katsoo, että kanteeseen johtaneilla toimenpiteillä on ollut liiketaloudelliset perusteet, ja että yhtiö on toiminut kaikissa suhteissa yhtiön ja sen osakkeenomistajien etujen mukaisesti.¹³⁷

Kyseisestä tapauksesta on muodostumassa erittäin mielenkiintoinen ennakkotapaus OYL:n ja vähemmistöosingon kannalta. Mikäli tuomioistuin hyväksyy tuloksen pienentämisen konserniavustusta maksamalla, on mahdollista, että koko vähemmistöosinkosäännös käytännössä menettää merkityksensä konserneissa. Tapaus on omiaan testaamaan OYL:n vähemmistöoikeuksia, ja tulevaisuus näyttää täyttäväksi laki tavoitteensa siltä osin. Voitanee olettaa, että oikeuskäytäntö tulee kääntymään vähemmistön kannalle, ja yhtiö joutuu maksamaan vähemmistön vaatimusten mukaisen osingon. Muussa tapauksessa tapaus tulisi aiheuttamaan tarpeen lakiuudistukselle.

¹³² Ks. Finnlines Oyj:n vuosikertomus 2007, s. 22.

¹³³ Ks. Koskinen 2008.

¹³⁴ Ks. Finnlines Oyj:n vuosikertomus 2007, s. 27.

¹³⁵ Ks. Itä-Suomen HO 28.8.2003, S 02/1352

¹³⁶ Ks. Koskinen 2008.

¹³⁷ Finnlines Oyj:n pörssitiedote 26.8.2008.

4.6 Väliosinko

OYL 13:3:n mukaan varojen jakaminen perustuu viimeksi vahvistettuun tilintarkastettuun tilinpäätökseen ja jaossa on otettava huomioon tilinpäätöksen laatimisen jälkeen yhtiön taloudellisessa asemassa tapahtuneet olennaiset muutokset. Lain esitöiden mukaan se, että säännöksessä viitataan viimeksi vahvistettuun tilinpäätökseen eikä siihen, että tilinpäätöksen tulisi olla viimeksi päättyneeltä tilikaudelta, tekee mahdolliseksi sen, että voitonjako voidaan toteuttaa meneillään olevalta tilikaudelta. Sen lisäksi jakautumisessa tai kombinaatiosulautumisessa syntynyt yhtiö voi jakaa vapaata omaa pääomaa, vaikka yhtiö ei olisi toiminut yhtään täyttä tilikautta.¹³⁸ Voitonjako perustuu siis laajuudeltaan KPL:n tarkoittamaan tilinpäätökseen, jota ei välttämättä laadita tilikauden päättymispäivälle¹³⁹. Osingonjakoa meneillään olevalta tilikaudelta, eli välitilinpäätökseen perustuvaa osingonjakoa, on oikeuskirjallisuudessa kutsuttu väliosingoksi.¹⁴⁰

Väliosinkomahdollisuudesta säännellään myös pääomadirektiivissä.¹⁴¹ Direktiivin mukaan seuraavien edellytysten tulee täytyä, jos jäsenvaltioiden lainsäädännön mukaan saadaan maksaa väliosinkoja:

- 1) On laadittava välitilinpäätös, jonka mukaan jaettavia varoja on riittävästi.
- 2) Jaettava määrä ei saa olla suurempi kuin viimeisen sellaisen tilikauden jälkeen saatu voitto, jolta on laadittu tilinpäätös, lisätynä siirtyvillä voitoilla ja varoilla rahastoista, joita saadaan käyttää tähän tarkoitukseen, sekä vähennettynä siirtyvillä tappioilla ja varoilla, jotka on lain tai yhtiöjärjestyksen määräyksen perusteella siirrettävä rahastoihin.

Väliosinkomahdollisuus on käytössä ainoastaan silloin, kun tilinpäätöstä koskevat säännökset sen sallivat. Koska tilinpäätöstä koskevat säännökset eivät tunne välitilinpäätöstä, on siihen sovellettava yleisiä tilinpäätöksen laadintaa koskevia säännöksiä. Tämä taas tarkoittaa sitä, että on huomioitava ensinnäkin OYL 8:4 §, jonka mukaan yhtiön tilikaudesta määrätään yhtiötä perustettaessa perustamissopimuksessa tai yhtiöjärjestyksessä ja toisek-

¹³⁸ HE 109/2005, s. 126.

¹³⁹ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 25.

¹⁴⁰ Ks. esim. Mähönen & Villa 2006, s. 303 ja Aaltonen 2007 s. 238.

¹⁴¹ 77/91/ETY, artikla 15 kohta 2.

seen KPL 1:4.1, jonka mukaan tilikausi on 12 kuukautta. Tilikausi tosin saa olla pidempi tai lyhyempi toimintaa aloitettaessa tai lopetettaessa, kuitenkin enintään 18 kuukautta. Osakeyhtiölain mukainen väliosinkomahdollisuus ei oikeuta rikkomaan edellä mainittuja säännöksiä, vaan se tekee ainoastaan väliosingon maksamisen mahdolliseksi, mikäli muuta laista ei muuta johdu. Jos siis tilikaudesta määrätään perustamissopimuksessa, yhtiökouksen on tehtävä päätös tilikauden muuttamisesta, jotta väliosinko olisi mahdollinen. Jos taas tilikaudesta määrätään yhtiöjärjestyksessä, on yhtiöjärjestystä muutettava tältä osin. Tällöin tilikauden muutos tulee voimaan vasta, kun se on rekisteröity. Näiden säännösten vuoksi kirjallisuudessa on esitetty, että väliosingon maksaminen on käytännössä hyvin vaikeaa, jopa mahdotonta.¹⁴² Esitettyä mielipidettä voidaan kuitenkin pitää liian kriittisenä, sillä kuten jäljempänä välitilinpäätökseen perustuvan osingonjaon verotuskysymyksiä pohdittaessa havaitaan, on väliosingon jakaminen katsottu hyväksyttäväksi menettelyksi niin KHO:n kuin verohallituksenkin puolesta¹⁴³. Todellisuudessa vieläpä niin, ettei väliosingon jakaminen ole edes vaatinut erityisen monimutkaisia järjestelyjä.

Väliosinkoa ei tule kuitenkaan sekoittaa tytäryhtiön emoyhtiölle jakamaan voittoon, jonka emoyhtiö ilmoittaa jo sen tilikauden tilinpäätöksessä, jonka aikana toteutuneen voiton tytäryhtiö on jakanut ennen tilinpäätöksen vahvistamista ja varsinaista voitonjakopäätöstä (ennakko-osinko).¹⁴⁴

Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän mielestä ei ole selvää, voiko vahvistettu tilinpäätös osakeyhtiöoikeudellisessa käsitteistössä tarkoittaa muuta kuin päättyneeltä tilikaudelta vahvistettua tilinpäätöstä. Tämän vuoksi työryhmä on katsonut, ettei verosäännösten muuttamiseen ole tältä osin tarvetta.¹⁴⁵ Työryhmän mielipide on kuitenkin herättänyt kritiikkiä, ja siihen onkin annettu OYL:n kommentaarissa varsin perusteltu vastine¹⁴⁶. Väliosingon verotuksellisia kysymyksiä tarkastellaan tutkimuksessa tarkemmin jäljempänä.

¹⁴² Ks. Mähönen & Villa 2006, s. 303–304.

¹⁴³ Ks. KHO 2008:77 ja VH:n ohje 2007, s. 5–6.

¹⁴⁴ Ks. tarkemmin KILA 1542/1998, kohta 3.2 ja KILA 1636/2000, kohta 2.2.3, jotka sisältävät säännökset siitä, milloin osinkotulo ja osingonjakovelka saadaan ottaa huomioon jo niissä samanaikaisesti päättyvissä tilinpäätöksissä, joilta osinko jaetaan.

¹⁴⁵ VM:n työryhmämuistio 4/2006, s. 185–186.

¹⁴⁶ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 25–26.

4.7 Voitonjaosta määrääminen yhtiöjärjestyksessä

4.7.1 Osakkeiden erilajistamisen luomia mahdollisuuksia

Tutkielman luvussa kaksi on käsitelty osakkeita ja osakkeiden erilajisuutta. Kuten esityksestä ilmenee, osakkeille on mahdollista määrittellä erilaisia oikeuksia hyvinkin laajalti määräämällä osakkeen tuottamista oikeuksista ja velvollisuuksista yhtiön yhtiöjärjestyksessä. Vaikka osakeyhtiöoikeudellisen lähtökohtana on, että kaikki osakkeet tuottavat yhtäläiset oikeudet yhtiössä, mahdollistaa osakkeen sääntelyä koskeva sopimusvapauden periaate erilajisuuden hyödyntämisen yhtiön haluamalla tavalla (OYL 3:1.1 ja OYL 1:7.1). Erilajisuudesta säänneltäessä on kuitenkin huomattava, että yhtiöjärjestykseen ei voida ottaa määräystä, joka on OYL:n tai muun pakottavan säännöksen taikka hyvän tavan vastainen. Lisäksi määräyksiä tehtäessä tulisi huomioida, että osakkeenomistajien kohtelun tulisi olla myös yhdenvertaista (OYL 1:7).

Osakkeita koskevan sääntelyn tahdonvaltaisuutta korostamalla lainsäätäjän tavoitteena on katsottu olleen antaa yhtiölle ja sijoittajalle mahdollisimman laajat ja monipuoliset mahdollisuudet ratkaista yhtiön rahoitusta koskevat kysymykset sekä toisaalta laajentaa sijoittajien sijoitusmahdollisuuksia. Tahdonvaltaisen sääntelyn käyttäminen on mahdollista, koska yhtymäkohdat sellaisiin yhtiöoikeudellisiin oikeushyviin, jotka edellyttäisivät tuekseen pakottavaa sääntelyä, ovat vähäiset. Esimerkiksi velkojiensuojaa tai laittoman varojenjaon seuraamuksia ei ratkaista osakkeen tuottamia oikeuksia koskevan sääntelyn avulla. Kysymys on enemmänkin yhtiöön sijoituksia tekevien toimijoiden välisistä suhteista ja tämän vuoksi heille on haluttu antaa varsin laajat mahdollisuudet päättää keskinäisistä suhteistaan.¹⁴⁷

Yhtiöjärjestyksen määräyksellä osake voidaan tehdä esimerkiksi kokonaan äänivallattomaksi tai jako-osattomaksi. Osinko-oikeus voidaan myös määrittää yhtiöjärjestysmääräyksellä esimerkiksi kiinteäksi ja tilikausittain syntyväksi sekä yhtiökokouksen päätöksestä riippumattomaksi. Tyypillistä on myös sopia eri osakelajien erilaisesta suhteesta osingonjakoon siten, että toiselle osakelajille maksetaan kaksinkertainen osinko toiseen nähden, tai määrittää jollekin osakelajille prosentteina ilmaistu etuoikeus osinkoon. OYL 3:1 antaa

¹⁴⁷ Ks. Mähönen & Villa 2006, s. 95.

lisäksi myös esimerkiksi mahdollisuuden porrastaa osakkeiden välistä maksunsaantijärjestystä yhtiötä purettaessa tai toiminnan aikana. Tällaista käytäntöä voidaan soveltaa esimerkiksi tilanteessa, jossa sijoittajat ovat sijoittaneet pääomaa yhtiöön eri aikana ja osakkeen erilaisella arvostuksella. Edellä mainitun kaltaisessa tilanteessa muita korkeammalla hinnalla sijoittaneen intresseissä voi olla vaatia, että hänelle maksetaan tarkemmin määritelty jako-osa yhtiön purkautuessa, ennen kuin muille osakkaille voidaan jakaa lainkaan jako-osa.¹⁴⁸

Osinko-oikeuksia voidaan siis määrittää monella eri tavalla ja varsin vapaasti. Seuraavassa esitetään joitakin esimerkkejä mahdollisuuksista määrätä osinkoetuoikeuksista yhtiöjärjestyksessä:

Esimerkki 1:

Päätettäessä maksaa osinkoa, A-sarjaan kuuluville osakkeille on maksettava sitä kaksinkertaisesti se määrä kuin B-sarjaan kuuluville osakkeille maksetaan.¹⁴⁹

Esimerkki 2:

Yhtiön osakepääoma jakaantuu etuoikeutettuihin osakkeisiin ja kantaosakkeisiin. Etuoikeutettuja ovat osakkeet n:o 1–100 ja kantaosakkeita osakkeet n:o 101–150. Etuosakkeilla on oikeus saada osinkoa 10 % enemmän osakepääomasta laskettuna kuin kantaosakkeilla.¹⁵⁰

Esimerkki 3:

Yhtiön osakepääoma jakautuu etuoikeutettuihin osakkeisiin ja kantaosakkeisiin. Etuoikeutettuja ovat osakkeet n:o 1–1000 ja kantaosakkeita osakkeet n:o 1001–5000. Etuosakkeille maksetaan vuosittain alkuperäiselle sijoitukselle laskettu 22,5 prosentin osinko ennen kantaosakkeille maksettavaa osinkoa.¹⁵¹

Kuten esitetystä ilmenee, yhtiöjärjestysmääräykset voivat olla hyvinkin erityyppisiä ja niissä korostuu varsin vahvasti OYL:n tahdonvaltaisuus ja sen osakkeenomistajille luomat mahdollisuudet. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty kritiikkiä etuoikeussääntöä kohtaan, sillä on arvioitu, että voiton vahvistamista koskevien sääntöjen nojalla olisi mahdollista järjestää voittoa enemmistön haluamalla tavalla.¹⁵²

¹⁴⁸ Ks. Mähönen & Villa 2006, s. 95 ja 117 ja Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2002, s. 227.

¹⁴⁹ Esim. Norri 2006, s. 143.

¹⁵⁰ Esim. Norri 2006, s. 143.

¹⁵¹ Näin kaupparekisteriin toimitetussa yhtiön x yhtiöjärjestyksessä.

¹⁵² Ks. Norri 2006, s. 143.

Pienissä yhtiöissä osakkeiden erilajistaminen voi tulla käyttökelpoiseksi myös esimerkiksi silloin, kun yhtiön omistaja haluaa sitouttaa henkilöitä yhtiöön antamalla näille osaomistuksen, haluamatta kuitenkaan antaa uusille osakkaille täysin yhtäläistä oikeutta yhtiön päätäntävaltaan ja voitonjakoon. Tällaiselle menettelylle voidaan löytää perustelua myös pohtimalla tilannetta oikeustaloustieteen ja tehokkuuden näkökulmasta. Esimerkiksi tilanteessa, jossa yritys on kasvanut yhden henkilön ideasta isommaksi yritykseksi, saattaa omistus- ja päätösvalta eriytyä toisistaan¹⁵³. Tällaisessa tilanteessa voi olla omistajatahon kannalta järkevää jakaa osakeomistusta myös muille päätösvallassa oleville, jotta myös heidän päämääräkseen tehostuisi entisestään yhtiön tuloksenteke eikä mahdollinen oman edun tavoittelu¹⁵⁴. Esimerkiksi määräämällä osakkeet erilajisiksi ja hyödyntämällä seuraavaksi tarkemmin käsiteltävää kustannuspaikkalaskentaan perustuvaa osingonjakoa, voisi ainakin teoriassa olla mahdollista välttää niin sanottu päämies-agenttimallin¹⁵⁵ mukainen ongelma käyttämällä osakeomistusta tietynlaisena bonusjärjestelmänä yhtiön johdolle ja työntekijöille. Huomioitavaa on, että järjestelyn toimivuus on kuitenkin toimialakohtaista, ja verolainsäädäntö on otettava tarkasti huomioon, jos tällaista järjestelyä käytetään.

4.7.2 Kustannuspaikkalaskentaan perustuva osingonjako

Ehkä merkittävin mahdollisuus, jonka hyödyntämisen osakkeita koskeva lainsäädäntö mahdollistaa, liittyy siihen, että yhtiöjärjestyksen määräyksellä yhtiö voi perustaa sellaisia osakelajeja, joiden oikeus osinkoon on määritetty laskettavaksi yhtiön tietyn sisäisen kustannuspaikan tuloksen perusteella, ja täten siis osakelajikohtaisesti. Näin toimittaessa kyseisen osakelajin osakkeelle maksetaan osinkoa yhtiöjärjestyksen määräysten mukaisesti, riippumatta siitä, minkä suuruista osinkoa yhtiön muiden osakelajien osakkeille maksetaan. Edellytyksenä on ainoastaan se, että osinkoa jaetaan OYL:n varojen jakamista koskevia menettelyllisiä ja aineellisia säännöksiä noudattaen.¹⁵⁶

¹⁵³ Ks. Kanniainen 1996, s.99.

¹⁵⁴ Ks. Kaisanlahti 1998, s. 95, jossa todetaan osinko-oikeuden lisäävän intressiä yhtiön kannattavuutta lisäävien päätöksien tekemiseen.

¹⁵⁵ Ks. tarkemmin oikeustaloustieteellisestä näkökulmasta päämies-agenttimalliin esim. Kanniainen 1997, s. 97–113.

¹⁵⁶ Ks. Villa 2008, s. 307–308.

Edellä mainitun kaltainen määräys on mahdollista ottaa yhtiöjärjestykseen esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Yhtiössä on kahdenlaisia osakkeita eli kantaosakkeita ja vastaanotto-osakkeita. Yhtiössä on 1–10 kantaosakesarjaa (K1, K2, K3 jne.) ja 0–1000 vastaanotto-osakesarjaa (V1, V2, V3 jne.).

1. Kukin kantaosakesarja ja vastaanotto-osakesarja eroavat toisistaan oikeudesta osinkoon ja jaettaessa varoja muutoin osakeyhtiölain mukaisesti.
2. Kantaosakesarjan toimintatulos lasketaan hallinnointitoiminnosta ja kunkin vastaanotto-osakesarjan toimintatulos lasketaan vastaanottotoiminnosta. Kunkin osakesarjan oikeus varoihin määräytyy asianosaisen osakesarjan käyttämän toiminta-oikeuden perusteella lasketun toimintatuloksen ja aikaisemmilta vuosilta laskettujen varoina jakamattomien toimintatulosten yhteismäärän mukaan. Yhtiön laskentatoimi järjestetään niin, että kunkin osakesarjan toiminta-oikeuden mukaan syntynyt toimintatulos on todennettavissa.¹⁵⁷

Kuvatunlaisia kustannuspaikkalaskentaan perustuvia osakelajeja käytetään lääkäri-, arkkitehti-, insinööri-, ja asianajoyhtiöissä sekä muissa vastaavissa ammatinharjoittajien osakeyhtiömuotoisissa yhteenliittymissä. Menettelyn tavoitteena on yhtiön varojen jakaminen kunkin osakkeenomistajan yhtiöön kerryttämän tuoton suhteessa. Liiketaloudellisesti tällaisia järjestelyjä on pidetty perusteltuina erityisesti lääkäri- ja asianajotoimintaa harjoittavissa yhtiöissä. Lääkärit ja asianajajat, jotka harjoittavat ammattiansa elinkeinotoimintana ovat yhdistäneet toimintansa yhtiöön liiketoiminnallisista syistä. Osakesarjajärjestelyllä voidaan pyrkiä oikeuskirjallisuuden mukaan saattamaan ammatinharjoittajat yhtäläiseen tilanteeseen, jossa he olisivat, jos he harjoittaisivat toimintaa henkilökohtaisesti osakeyhtiömuotoisena, tai mahdollistamaan yhteenliittymän tarkoituksenmukainen hallinnointi, tehokkaampi toiminta, yksilöllinen ja osakaskohtainen osingon laskeminen ja sen jakaminen sekä uusien osakkaiden helpompi mukaan ottaminen.¹⁵⁸

Osakeyhtiölainsäädännön kannalta voitaneen tulkita, että edellä esitellyn kaltainen järjestely olisi lähtökohtaisesti mahdollista missä tahansa liiketoiminnassa, kunhan sille on esitettävissä liiketaloudellinen perustelu. Mitään tiettyä ammatinharjoittajien joukkoa tuskin on mahdollista eriarvoistaa suhteessa toisiin, joten näin ollen OYL:n säännösten mukaisesti myös esimerkiksi parturi-kampaajien olisi mahdollista yhdistää toimintaansa ja jakaa yhtiön voitot osinkoina osakkeillaan kustannuspaikan, esimerkiksi oman parturituolin, osoittaman tuoton mukaisesti. Syytä siihen, että jo edellä mainitut toiminnan tehostaminen ja

¹⁵⁷ Näin osingonjaosta oli määrätty lääkäritoimintaa harjoittavan yhtiön yhtiöjärjestyksessä, johon yhtiö haki ennakkopäätöstä Keskusverolautakunnalta. KHO hyväksyi menettelyn ennakkoratkaisussaan KHO 2008:6.

¹⁵⁸ Villa 2008, s. 308.

yhtenäinen hallinnointi eivät riittäisi liiketaloudelliseksi perusteeksi esimerkiksi juuri parturi-kampaajien osalta, ei näyttäisi olevan.

Todettakoon kuitenkin lisäksi, että vaikka menettely olisi osakeyhtiölainsäädännön mukaan mahdollista, voidaan asia tulkita vero-oikeudellisesti eri tavalla, ja vaikka menettely olisi vero-oikeudellisestikin mahdollista, ei se välttämättä ole taloudellisesti järkevin vaihtoehto. Asiaa käsitellään tarkemmin jäljempänä käsiteltäessä erilaisten osakkeiden verotuksellisia kysymyksiä.

5 OSINGONJAKOON LIITTYVIÄ VEROTUSKYSYMYKSIÄ

5.1 Osinkoverojärjestelmä

5.1.1 Yhtiöveron hyvityksestä osittaiseen kahdenkertaisuuteen

Suomen niin sanottu uusi osinkoverojärjestelmä on ollut voimassa vuodesta 2005 alkaen. Aiemmin osinkoja verotettiin yhtiöveron hyvitysjärjestelmän (Laki yhtiöveron hyvityksestä 29.12.1988/1232¹⁵⁹) mukaisesti, jolloin osakeyhtiön ja osakkeenomistajan verotus olivat kytkettyinä toisiinsa. Osakeyhtiö maksoi ensin veron voitostaan, jonka jälkeen yhtiön maksama vero vähennettiin osingonsaajan verosta.¹⁶⁰ Järjestelmää perusteltiin sillä, että se esti osinkoon kohdistuvan kaksinkertaisen verotuksen, mutta turvasi kuitenkin yhdenkertaisen verotuksen toteutumisen.¹⁶¹

YHL:sta luovuttiin kilpailukykyisemmän verojärjestelmän toivossa sekä sen kansainvälisiin kysymyksiin liittyvien ongelmien vuoksi, lisäksi myös järjestelmän oikeudenmukaisuutta arvosteltiin.¹⁶² YHL kumottiin erillislailla (725/2004) ja nykyisen osinkoverojärjestelmän keskeisimmät säädökset ovat Tuloverolain¹⁶³ (30.12.1992/1535) 33 a–d §:ssä (716/2004) sekä elinkeinotulon verottamisesta annetun lain¹⁶⁴ (24.6.1968/360) 6 a §:ssä (717/2004).

Nykyinen osinkoverojärjestelmä perustuu osinkojen osittaiseen kahdenkertaiseen verotukseen. Yhtiötä verotetaan sen tuottamasta voitosta, ja lisäksi luonnollisen henkilön saamat osingot ovat osittain veronalaisia. Nykyisessä järjestelmässä ei enää edellytetä, että yhtiö on suorittanut osinkona jaettavan voiton perusteella veron, eikä yhtiön maksama vero vaikuta osingonsaajan verotukseen.¹⁶⁵ Verojärjestelmää uudistettaessa lähtökohtana oli, että

¹⁵⁹ myöhemmin YHL.

¹⁶⁰ Ks. Niskakangas ym. 2004, s. 38.

¹⁶¹ Engblom ym. 2007, s. 108.

¹⁶² HE 92/2004, s.22.

¹⁶³ myöhemmin TVL

¹⁶⁴ myöhemmin EVL

¹⁶⁵ Niskakangas ym. 2004, s. 43 ja Andersson & Linnakangas 2006, s. 142.

osinkotuloja saavat luonnolliset henkilöt jaettiin karkeasti kahteen ryhmään, yrittäjiin ja sijoittajiin. Yrittäjät harjoittavat itse yritystoimintaa ja nostavat yhtiöstä palkkaa ja osinkoja, jolloin osakeyhtiön tulovero ja osingonsaajan vero nähdään yhtenä kokonaisuutena. Sijoittajat sen sijaan sijoittavat yleensä listattuihin yhtiöihin, jolloin heidän sijoituksensa rinnastetaan muihin sijoituksiin, eikä yhtiön veroa tällöin mielletä osakkaan veroksi. Järjestelmässä on siis pyritty turvaamaan yrittäjien toimintaedellytykset ja kannustamaan yksityishenkilöitä yrittämiseen, mutta samalla sijoittajien osinkoverotusta kiristettiin saattamalla osingot osittaisen kaksinkertaisen verotuksen piiriin.¹⁶⁶

Osakeyhtiön ja osakkaan verotusta koskevat lainsäädäntöratkaisut perustuvat osakeyhtiön perusrakenteeseen. Sen mukaan osakkaiden oikeuksia suojataan enemmistöperiaatteella ja yhdenvertaisuusperiaatteella, joiden perusteella osakkaiden oikeudet määrittyvät. Lisäksi osakkailta on lähtökohtaisesti oikeus yhtiön nettovarallisuuteen, mutta kuitenkin vain kertyneen voiton ylittävältä osalta yhtiötä purettaessa. Osakeyhtiötä siis verotetaan erillisenä verovelvollisena sille kertyneestä voitosta, josta maksuunpannusta verosta osakkaat eivät ole vastuussa. Myös osakkaita verotetaan erillisinä verovelvollisina yhtiön jakamista varoista. Tätä siis tarkoitetaan kahdenkertaisella verotuksella.¹⁶⁷

5.1.2 Yksityishenkilö osingonsaajana

Yksityishenkilöiden kohdalla osinko sopeutetaan eriytettyyn tuloverojärjestelmään, minkä vuoksi syntyy tarve määrittää tulolle tulolaji. Toisin sanoen on määritettävä osinkotulon luonne pääomatulona ja ansiotulona. Kuten edellä on todettu, nykylainsäädäntö erottelee periaatteessa myös yrittäjät ja sijoittajat toisistaan, mikä taas johtaa siihen, että osinkojen verokohtelu on erilaista riippuen siitä, onko osinkoa jakava yhtiö listattu vai listaamaton. Yksityishenkilöä koskevaa sääntelyä sovelletaan myös osinkoja saaviin kuolinpesiin.¹⁶⁸

Julkisesti noteeratusta yhtiöstä saadusta osingosta on luonnolliselle henkilölle ja kuolinpesälle 70 % pääomatuloa ja 30 % verovapaata tuloa (TVL 33a.1 §). Kun pääomatulojen

¹⁶⁶ Niskakangas ym. 2004, s. 42.

¹⁶⁷ VM:n työryhmämuistio 4/2006, s. 145.

¹⁶⁸ Niskakangas ym. 2004, s.44.

verokanta on 28 %, kohdistuu osinkotuloon osingonsaajan verotuksessa 19,6 %:n verorasitus. Laskennallisesti yhtiön ja osakkaan kokonaisverorasitus muodostuu 40,50 %:ksi. Lisätatuista yhtiöistä saatavien osinkojen verotus on kiristynyt YHL:sta luopumisen jäljiltä, sillä aikaisemmassa järjestelmässä verorasitus oli yhdenkertaisen verotuksen perusteella 29 %.¹⁶⁹ Julkisesti noteeratusta yhtiöstä saadulla osingolla tarkoitetaan sellaisesta yhtiöstä saatua osinkoa, jonka osakkeet ovat AML:n 1:3:ssä tarkoitetun julkisen kaupankäynnin kohteena Suomessa tai ulkomailla (TVL 33a.2 §).

Noteeraamattomasta yhtiöstä saatu osinko jaetaan luonnollisilla henkilöillä pääomatuloon ja ansiotuloon. TVL 33b §:n mukaan osinko on verovapaata tuloa siihen määrään saakka, joka vastaa varojen arvostuslaissa (Laki varojen arvostamisesta verotuksessa 22.12.2005/1142¹⁷⁰) tarkoitetulle osakkeen verovuoden matemaattiselle arvolle laskettua 9 prosentin vuotuista tuottoa. Osinko voi olla verovapaata 90 000 euroon asti. Sen ylittävältä osalta 70 % osingoista on saajalleen pääomatuloa ja 30 % verovapaata tuloa. Osakkeen matemaattinen arvo lasketaan ArVL 9 §:n mukaan jakamalla yhtiön tarkistettu nettovarallisuus ulkona olevien osakkeiden lukumäärällä, ja laskennassa käytetään verovuotta edeltäneen vuoden yhtiön tilinpäätöksen lukuja (ArVL 2.1 §)¹⁷¹.

9 prosentin vuotuisen tuoton ylittävältä osalta osingosta on saajalleen 70 prosenttia ansiotuloa ja 30 verovapaata tuloa (TVL 33b.2 §). Yrittäjääsemassa olevan osakkeenomistajan käyttämä asunto ja vähintään 10 prosentin äänivallan omaavan osakkeenomistajan nostama osakaslaina vaikuttavat yhtiön nettovarallisuuden laskentaan vähentäen osakkeiden arvoa (TVL 33b.3-4 §).

Julkisesti noteeraamattomasta yhtiöstä saatu osinko voi siis käsittää kolme erillistä verovapaata osaa eli pääomatulo-osingon 90 000 euron verovapaan osan, ylimenevän pääomatulo-osingon 30 prosentin verovapaan osan sekä ansiotulo-osingon 30 prosentin verovapaan osan.¹⁷²

¹⁶⁹ Niskakangas ym. 2004, s. 44 ja Juusela ym. 2004, s. 7.

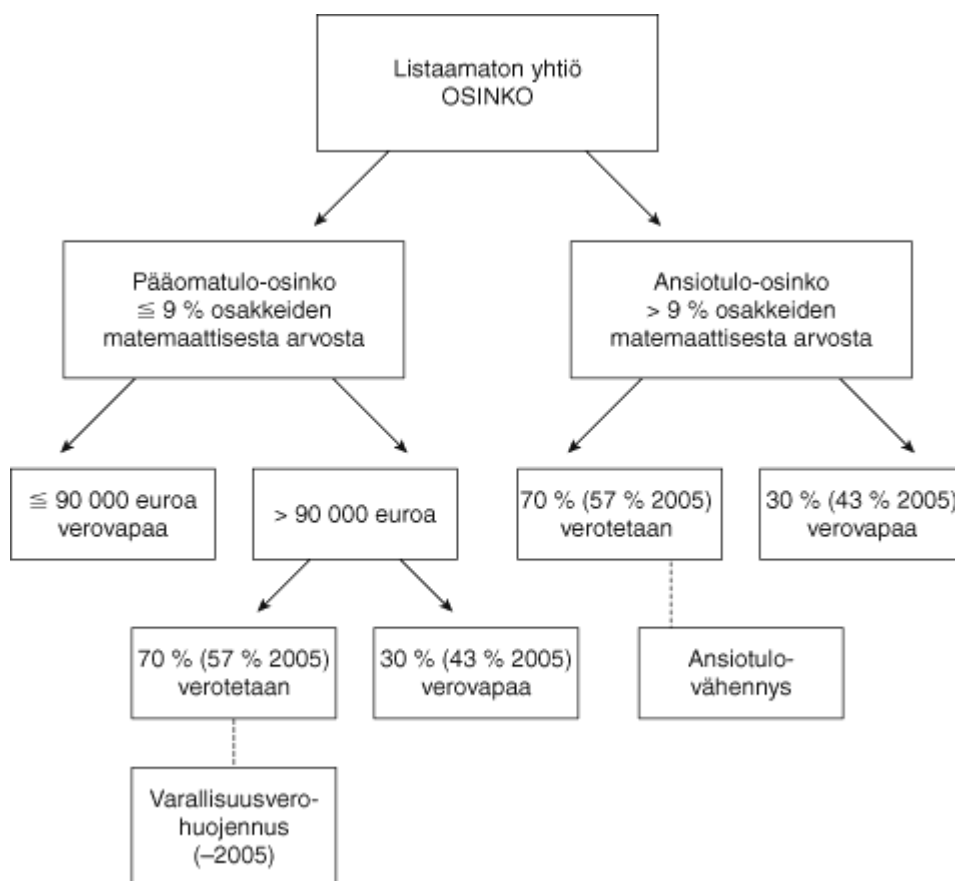
¹⁷⁰ Myöhemmin ArVL.

¹⁷¹ Ks. tarkemmin matemaattisen arvon laskennasta esim. Nykänen 2007.

¹⁷² Niskakangas ym. 2004, s. 48.

Listaamattomasta yhtiöstä saadun osingon verokohtelua voidaan havainnollistaa seuraavalla kuviolla¹⁷³.

Kuvio: listaamattomasta yhtiöstä saadun osingon verokohtelu

TVL 33 c §:n mukaan EU-maista ja verosopimusmaista saadut osingot rinnastetaan kotimaisiin osinkoihin. Lisäedellytyksenä on, että yhteisö, joka jakaa osinkoa, on emoyhtiödirektiivissä (90/435/ETY) tarkoitettu yhtiö, tai että verosopimusta sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon. Muut ulkomailta saadut osingot verotetaan saajallaan kokonaan veronalaisena ansiotulona ja tällä varmistetaan se, että niin sanotuista veroparatiiseista maksetut osingot tulevat verotetuksi¹⁷⁴.

¹⁷³ Kuvio esitetty teoksessa Tikka, Nykänen & Juusela 2008, kohta 17. Osingot – luonnollisen henkilön listaamattomasta yhtiöstä saama osinko.

¹⁷⁴ Juusela ym. 2004, s.8.

5.1.3 Osakeyhtiö osingonsaajana

Pääsääntönä yhtiöiden saamissa osingoissa on osinkojen verovapaus (EVL 6 a.1 §). Yhteisön saama osinkotulo katsotaan pääasiallisesti verovapaaksi, jotta vältetään niin sanotulta ketjuverotukselta eli kolmin- tai vielä useampikertaiselta verotukselta. Järjestelmä perustuu ajatukselle, jonka mukaan yhtiötä verotetaan aluksi sen saamasta tulosta, ja sen jälkeen yhtiön osakkeenomistajana olevaa luonnollista henkilöä verotetaan yhtiön jakamasta voitosta. Mikäli yhtiön ja luonnollisen henkilön väliin sijoittuu toinen osakeyhtiö, on luontevaa, että välissä olevan yhtiön saama osinko on verovapaata. Perusteena tälle on se, että osinko tulee joka tapauksessa kertaalleen verotetuksi, kun ketjun keskellä oleva yhtiö jakaa myöhemmin osinkoa osakkeenomistajana olevalle luonnolliselle henkilölle.¹⁷⁵

Verovapauden pääsäännöstä poiketen, osingosta on saajayhteisölle 75 prosenttia veronalaista tuloa, mikäli (EVL 6a §):

- 1) Osinko on saatu sijoitusomaisuuteen kuuluvista osakkeista, eikä osinkoa jakava yhteisö ole emo- tytäryhteisödirektiivin 2 artiklassa tarkoitettu yhteisö, jonka osakepääomasta osingonsaaja omistaa osinkoa jaettaessa välittömästi vähintään kymmenen prosenttia.
- 2) Osingon jakava yhteisö ei ole kotimainen tai 1 kohdassa tarkoitettu Euroopan unionin jäsenvaltiossa asuva yhteisö.
- 3) Osinkoa jakava yhteisö on TVL 33 a §:n 2 momentissa tarkoitettu julkisesti noteerattu yhtiö ja osingonsaaja on muu yhteisö kuin julkisesti noteerattu yhtiö, joka ei omista osinkoa jaettaessa välittömästi vähintään 10 prosenttia osinkoa jakavan yhtiön osakepääomasta.

Kohdassa 2 mainitussa tapauksessa osinko on kuitenkin kokonaan veronalaista tuloa, jos osinkoa jakavan ulkomaisen yhteisön asuinvaltion ja Suomen välillä ei ole voimassa olevaa verosopimusta, jota sovelletaan yhteisön jakamaan osinkoon (EVL 6a.3 §).

Laissa määritellyistä poikkeuksista varsinkin kohta kolme on varsin mielenkiintoinen. Perusteluna säännöksen taustalla on pelko siitä, että pörssiosakkeiden suuret osingonsaajat voisivat välttyä pörssiosakkeiden veronalaisuudelta perustamalla holdingyhtiön ja kierrät-

¹⁷⁵ Ks. Andersson & Ikkala 2005, s. 134 ja Engblom ym. 2007, s. 113.

tämällä osingot sitä kautta luonnollisille henkilöille. Verovapauden mahdollistaisi tällöin jo edellä käsitellyn TVL 33b §:n säännös, jonka mukaan osinkoa olisi mahdollista saada verovapaasti aina 90 000 euroon asti. Säädöksellä on siis estetty tällainen menettely, kuitenkin sillä poikkeuksella, että mikäli osingonsaajayhteisö omistaa osingonjaon aikaan vähintään 10 prosenttia osingonjakajayhtiön osakepääomasta, on osinkotulo verovapaata.¹⁷⁶

Tällaisen niin sanotun suorasijoituksen alarajana käytetty 10 prosentin osakeomistusosuus on lain kommentaarissa katsottu mielivaltaiseksi ja sen on todettu johtavan neutraalisuushäiriöihin esimerkiksi tilanteessa, jossa Oy A:n omistaessa 10 prosenttia osakepääomasta se voi saada verovapaata osinkoa ja jakaa osingon osakkailleenkin verovapaana, mutta Oy B:n omistaessa samasta yhtiöstä 8 prosenttia, joutuu B maksamaan osingosta veroa 19,5 %. Kirjallisuuden mukaan tällainen järjestelmä ei voi olla neutraali, mistä voitaneen hyvinkin olla samaa mieltä.¹⁷⁷ Toisaalta 10 prosentin rajaa puoltaa sen mielivaltaisuudesta huolimatta kuitenkin se seikka, että 10 prosentin ylittävällä omistuksella veronalaisuus voitaisiin joka tapauksessa kiertää emo- tytäryhtiödirektiivin säännösten perusteella perustamalla holdingyhtiö ulkomaille.¹⁷⁸

5.2 Osakeyhtiölaki ja osinkoverotus

5.2.1 Osinko osakeyhtiölaissa ja verolainsäädännössä

Osakeyhtiölainsäädännön kannalta osingon määrittäminen ja erottaminen muista varojenjakotavoista ei ole kovinkaan merkityksellistä. Osakeyhtiölaille on keskeistä erottaa laillinen ja laitton varojenjakotavoista. Siitä huolimatta, kuten jo aiemmin on todettu, OYL 13:1 § erottelee toisistaan voitonjaon (osinko) ja varojen jakamisen vapaan oman pääoman rahastosta. Osingonjako ja varojen jakaminen vapaan oman pääoman rahastosta on yhdistetty samaan säännökseen, sillä niihin sovelletaan samoja periaatteita koskien jaettavaa määrää ja päätöksentekoa (OYL 13:5 ja 13:6)¹⁷⁹. OYL:n mukaan tilikauden voittovarojen tililtä jaetut varat ovat osingonjakoa ja muu jako vapaan oman pääoman alentamista. Jako

¹⁷⁶ HE 92/2004, s. 41 ja Andersson & Ikkala 2005, s. 139.

¹⁷⁷ Ks. Andersson & Ikkala 2005, s. 140.

¹⁷⁸ HE 92/2004, s. 41 ja Andersson & Ikkala 2005, s. 140.

¹⁷⁹ HE 109/2005, s. 123 ja Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 12.

ei ole kuitenkaan täysin yksiselitteinen, sillä varat yhtiöjärjestyksessä määrättyihin rahastoihin voivat tulla nimenomaan voittovaroista. Säännöksen tarkoitus on kuitenkin erottaa osingonjako ja vapaan oman pääoman rahastojen jakaminen toisistaan.¹⁸⁰

Tuloverolainsäädäntö ei sen sijaan sisällä lainkaan määritelmää osingosta. Verohallinnon ohjeistuksessa todetaan, että luonteensa puolesta osinko käsittää tuottoa osakkaalle eli oman pääoman ehtoiseselle sijoitukselle osakeyhtiöön. Osakeyhtiön jakaessa osinkoa osakemistuksen perusteella jakokelpoisista voittovaroistaan ja noudattaen osingonjaosta säädettyä menettelyä, sillä ei ole merkitystä, ovatko voittovarot peräisin yhtiölle veronalaisista tuloista.¹⁸¹ Myöskään yritysverotuksen kehittämistyöryhmän mukaan osingon ja muiden varojenjako tapojen välistä rajaa ei ole aiemmin pidetty verotuksessa epäselvänä. Osingon verokohtelu on käytännössä liittynyt suorituksiin, jotka ovat yhtiökokouksen päätöksen mukaan olleet osinkoa, ja jotka ovat sellaisena veroviranomaiselle ilmoitettu.¹⁸²

Verohallituksen ohjeen mukaan osinkotulon verokohtelua sovelletaan varojenjako tavoista vain osinkoon, mutta ei osakepääoman alentamiseen, omien osakkeiden hankkimiseen ja lunastamiseen tai yhtiön purkamiseen.¹⁸³ Keskeisenä tekijänä on näin ollen pidettävä yhtiökokouksessa tehtyä päätöstä, johon on kirjattu se, mistä ja miten varojenjako on tehty. Osingon määritelmän tuomia intressejä osakeyhtiölainsäädännön ja verolainsäädännön kannalta tarkastellaan lisää jäljempänä.

5.2.2 SVOP-rahastosta tapahtuvan varojenjaon verotus

OYL 8:2 §:n mukaan svop-rahastoon merkitään osakkeiden merkintähinnasta se osa, jota perustamissopimuksen tai osakeantipäätöksen mukaan ei merkitä osakepääomaan, ja jota ei KPL:n mukaan merkitä vieraaseen pääomaan, sekä sellainen muun pääoman sijoitus, jota ei myöskään merkitä muuhun rahastoon. Lisäksi rahastoon merkitään se määrä, jolla osakepääomaa alennetaan, ja jota ei käytetä tappion kattamiseen tai varojen jakamiseen. Käy-

¹⁸⁰ HE 109/2005, s. 128.

¹⁸¹ VH:n ohje 2007, s. 3.

¹⁸² VM:n työryhmämuistio 4/2006, s. 152.

¹⁸³ VH:n ohje 2007, s. 3.

tännössä svop-rahasto käsittää yhtiöön sijoitettuja varoja, jotka voidaan jakaa yhtiöstä samassa järjestyksessä kuin voittovarot¹⁸⁴.

Vapaan oman pääoman rahastosta tapahtuvan varojenjaon verotuksesta ei ole verosäännöksiä. Nykytilassa verottaja tulkitsee edellä mainittuja tapauksia Verohallinnon antaman ohjeen perusteella. Ohjeen mukaan yhtiön jakaessa varoja vapaan oman pääoman rahastosta, tulee tämän varoja jakaessaan selvittää, onko kyseessä voittovarojen jakaminen vai pääoman palauttaminen. Kun kyseessä on voittovarojen jakaminen, tapahtuu verotus osinkoverotussäännösten mukaisesti. Jos taas varojenjakoa tapahtuu pääoman palautuksen muodossa, sovellettavaksi tulevat luovutusvoittoverotuksen säännökset. Ongelmalliseksi tilanteen tekee se, että erottelu ei ole täysin yksiselitteinen. Lisäksi myös osinkojen ja luovutusvoittojen verokohtelu poikkeaa toisistaan jonkin verran.¹⁸⁵

Verohallinnon käsityksen mukaan varojen jakamista on pidettävä pääoman palautuksena, jos svop-rahaston varojen jakaminen perustuu osakkeenomistajien tai muiden kuin osakkeenomistajien pääomansijoituksiin. Mikäli ei pystytä antamaan riittävän luotettavaa selvitystä siitä, että svop-rahastosta jaetut varat ovat luonteeltaan pääomanpalautusta, sovelletaan varojen jakoon verotuksessa osinkoa koskevia säännöksiä. Jos taas svop-rahasto sisältää sekä pääomansijoituksia että siirrettyjä voittovaroja, tulkitaan jaetut varat pääomanpalautukseksi ja osingoksi samassa suhteessa kuin svop-rahastoon on tehty pääomansijoituksia ja siirretty voittovaroja.¹⁸⁶

Nykyinen verohallinnon käytäntö ei ole aukoton ja lopullista käsittelytapaa sille, miten svop-rahastosta jaettuja varoja tulisi käsitellä, on pohdittu laajasti VM:n työryhmämuistiossa. Molemmat, sekä osinkoverotukseen että luovutusvoittoverotukseen pohjautuvat järjestelmät, saavat osakseen puoltavia näkökohtia. Kuitenkin myös molempia järjestelmiä kohtaan esitetään kritiikkiä.¹⁸⁷ Lopullista ratkaisua tulevalle käsittelymuodolle ei vielä ole selvillä, sillä uutta lakiehdotusta sääntelyä koskien ei vielä ole annettu. On hyvin mahdol-

¹⁸⁴ VH:n ohje 2007, s. 4.

¹⁸⁵ VH:n ohje 2007, s. 5.

¹⁸⁶ VH:n ohje 2007, s. 5.

¹⁸⁷ Ks. VM:n työryhmämuistio 4/2006, s. 162–168.

lista, että tulevaisuudessakin varojenjakoä verotetaan niin sanotulla sekajärjestelmällä, jollainen nykyinen verohallinnon käytäntökin on.¹⁸⁸

Ongelmalliseksi nykyjärjestelmän kuitenkin tekee sen luoma epävarmuus ja tulkinnallisuus. On hyvin vaikea sanoa esimerkiksi millainen selvitys varojen jakamisesta ja svoprahaston muodostumisesta katsotaan riittäväksi, jotta se katsottaisiin pääoman palautukseksi eikä osingoksi. Joissain tilanteissa jouduttaneen tulkitsemaan myös muun muassa sitä, onko varoja jaettaessa yhtiön mielestä pääoman palautuksena todellisuudessa kysymys laillisesta verosuunnittelusta vai tuleeko sovellettavaksi veronkierto. Järjestelmien erilainen verokohtelu voi houkutella verovelvollista suosimaan joko luovutusvoittoverotusta tai osingonjakoa omista intresseistään riippuen ja tällöin, mikäli toimenpide tulkitaan tehdyksi vain veron välttämiseksi, on mahdollista, että menettely katsotaan veron kiertämiseksi Verotusmenettelylain (Laki verotusmenettelystä 18.12.1995/1558¹⁸⁹) 28 §:n mukaisesti.

5.2.3 Välitilinpäätökseen perustuvan osingonjaon verotus

Välitilinpäätökseen perustuvaa osinkoa on käsitelty osakeyhtiölainsäädännöllisestä näkökulmasta aiemmin luvussa 4.6. Kuten luvussa 4.6 todettiin, on OYL:n sääntelyä ja sen verotuksellista kohtelua tulkittu eri tavoin oikeuskirjallisuudessa¹⁹⁰ ja yritysverotuksen kehittämistyöryhmän esityksessä¹⁹¹. Seuraavaksi tutkimuksessa on tarkoituksena pohtia näitä mielipide-eroja ja selvittää niiden perusteita. Verotuksellisesti hankalaksi tilanteen tekee se, että välitilinpäätökseen perustuvasta osingonjaosta ei ole voimassaolevaa lainsäädäntöä.

OYL 13:3 §:n mukaan osinkojen jakaminen perustuu viimeksi vahvistettuun ja tilintarkastettuun tilinpäätökseen. Keskeistä säännöksessä on se, että jako perustuu sen mukaan nimenomaan viimeksi vahvistettuun tilinpäätökseen, ja tällä ei tarkoiteta sitä, että kyseessä tulisi olla viimeksi päätynyt tilikausi. Näin ollen OYL:n mukaan kesken olevalta tilikaudelta on mahdollista jakaa voittoa vahvistetun ja tilintarkastetun tilinpäätöksen perusteella. Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän mielestä ei kuitenkaan ole selvää, voiko vahvistettu

¹⁸⁸ VM:n työryhmämuistio 4/2006, s. 168.

¹⁸⁹ Myöhemmin myös VML

¹⁹⁰ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 25.

¹⁹¹ VM:n työryhmämuistio 4/2006, s. 185–186.

tilinpäätös tarkoittaa muuta kuin päättyneeltä tilikaudelta vahvistettua tilinpäätöstä. Työryhmän mukaan jako tulisi lisäksi katsoa laittomaksi, mikäli yhtiöllä ei viimeisen tilinpäätöksen perusteella ole jakokelpoisia varoja.¹⁹²

OYL:n kommentaarissa on otettu kantaa työryhmän mielipiteeseen. OYL:n säännöstä perustellaan siinä lain esitöillä, jossa nimenomaisesti todetaan mahdollisuus laatia tilinpäätös muulta ajalta kuin tilikaudelta¹⁹³. Lisäksi todetaan, että tällaisista tilinpäätöksistä on ollut jo ennen OYL:äkin voimassa olevia säännöksiä. Esimerkiksi VOYL 13:8, jonka mukaan yhtiön oli selvitystilaan asettamisen jälkeen laadittava tilinpäätös siltä selvitystilaa edeltävältä ajalta, jolta tilinpäätöstä ei vielä ollut esitetty yhtiökokouksessa. Tällaisessa tilanteessa tehty tilinpäätös ei juuri koskaan voinut olla tilikaudelta laadittu.¹⁹⁴ Myös esimerkiksi VOYL 6:3.2 ja 14:7 sekä KPL 6:5.3 sisältävät välitilinpäätöstä koskevia säännöksiä. Syy siihen, että suoranaista välitilinpäätös-termiä ei ole kuitenkaan käytetty laissa on, että sen on katsottu tuovan mahdollisia tulkintaongelmia. Tämä on myös perusteltu lain esitöissä.¹⁹⁵ Myöskään KPL ei kiellä välitilinpäätöksen laatimista, vaan ainoastaan edellyttää tilinpäätöksen laatimisen tilikauden päättymispäivältä (KPL 3:1.1). Edellä mainitun perustein on vaikea ymmärtää kantaa, jonka perusteella välitilinpäätöksen tekeminen voitaisiin katsoa kyseenalaiseksi tai jopa mahdottomaksi.

Työryhmä otti kantaa myös välitilinpäätöksen verotukselliseen menettelyyn pitäen sitä puutteellisena. Ongelmallisena työryhmä näkee tilanteen sen vuoksi, että koska osinkoa jakava yhtiö maksaa veroa vain tilikauden tuloksen perusteella, ei ole varmuutta, kohdistuisiko tilikauden osan tuloksen perusteella jaettuun osinkoon jaetun voiton verotusta lainkaan.¹⁹⁶ Tässäkin tapauksessa työryhmän kanta vaikuttaa erikoiselta, ajatellen VML:n voimassa olevia säännöksiä, joiden mukaan yhtiön verovuoden muodostavat ne tilikaudet, jotka ovat kalenterivuoden aikana päättyneet (VML 3.1 §). Sääntelyn perusteellahan tilikautta muuttamalla voidaan päästä työryhmän esittämän kaltaiseen tilanteeseen, jossa en-

¹⁹² VM:n työryhmämuistio 4/2006, s. 185–186.

¹⁹³ HE 109/2005, s. 126.

¹⁹⁴ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 25.

¹⁹⁵ HE 109/2005, s. 157–158.

¹⁹⁶ VM:n työryhmämuistio 4/2006, s. 186.

simmäisen tilikauden aikana tehty voitto voidaan vähentää jälkimmäisen tilikauden tappioilla, ja näin ensimmäisen tilikauden voitto jää kokonaan verottamatta.¹⁹⁷

Verohallinto on ottanut antamassaan ohjeessa oman kantansa välitilinpäätökseen perustuvaan osinkoon. Se perustaa kantansa OYL:n viittaukseen, jonka mukaan osinkoa voidaan jakaa viimeksi vahvistetun ja tilintarkastetun tilinpäätöksen perusteella, eikä tilinpäätöksen näin tule olla välttämättä viimeksi päättyneeltä tilikaudelta. Näin yhtiö voi jakaa osinkoa myös viimeksi päättyneen tilikauden ja varsinaisen yhtiökokouksen välisenä aikana, jolloin osinkoa jaetaan viimeksi päättynyttä tilikautta edeltävään tilinpäätökseen perustuen.¹⁹⁸

KHO on ottanut oman kantansa tilanteeseen antamassaan väliosinkoa koskevassa ennakkoratkaisussa¹⁹⁹, joka on annettu vuosille 2007 ja 2008. KHO hyväksyi tapauksessa osingonjaon kansainvälisessä konsernissa tytäryhtiöstä emoyhtiölle 30.9.2007 tehdyn tilinpäätöksen perusteella, vaikka yhtiön tilikausi oli 1.1.2007–31.12.2007. Veroasiamies vaati, että jakoa olisi tullut pitää laittomana varojen jakamisena, mutta KHO:n tulkinnan mukaan vahvistettu ja tilintarkastettu välitilinpäätös sekä se, että yhtiön loppuvuoden ei ennustettu muodostuvan tappiolliseksi, riitti perusteluksi sille, että jaetut varat tultiin katsomaan OYL 6a §:n mukaisiksi verovapaiksi tuloiksi.²⁰⁰ Mielenkiintoiseksi ratkaisun tekee se, että KHO oli tapauksessa KHO:2007:93 aiemmin hylännyt yhtiön ennakkoratkaisuhakemuksen koskien tytäryhtiön mahdollisuutta antaa vähennyskelpoinen konserniavustus Yhdistyneessä kuningaskunnassa asuvalle samaan konserniin kuuluvalla konserniyhtiölle²⁰¹.

OYL siis mahdollisti käytännössä samaan lopputulokseen päätyvän menettelyn, jonka verolainsäädäntö ja konserniavustuslaki (Laki konserniavustuksesta verotuksessa 21.11.1986/825) oli aiemmin kieltänyt. Onkin hyvin mielenkiintoista nähdä millaiseksi verolainsäädäntö väliosinkojen osalta muodostuu tulevaisuudessa. Näkökantoja on monenlaisia, ja kaikissa on enemmän tai vähemmän hyviä ja huonoja puolia.

¹⁹⁷ Näin myös Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 25–26.

¹⁹⁸ VH:n ohje 2007, s. 6.

¹⁹⁹ KHO 2008:77.

²⁰⁰ Ks. KHO 2008:77.

²⁰¹ Konserniavustuslain 3 §:n mukaan edellytetään, että sekä konserniavustuksen antajan että saajan tulee olla kotimaisia osakeyhtiöitä tai osuuskuntia.

Huomioitavaa joka tapauksessa on, että osingonsaajan verotuksen kannalta ei ole käytännössä mitään merkitystä, mihin tilinpäätökseen jako perustuu, sillä osingonsaajalle osinko on sen verovuoden tuloa, jona osinko on nostettavissa. Myöskään jakopäätösten lukumäärällä ei ole merkitystä, sillä kaikki osingonsaajan osingot jaetaan yhteen laskettaessa osinkojen verovapaita osia ja niiden pääoma- ja ansiotulo-osuuksia.²⁰²

5.2.4 Peitelty osinko

Varojen jakaminen on laitonta yhtiöoikeudellisesti, mikäli varojenjako ei ole ollut käytettävissä jakokelpoisia varoja tai varojenjaossa ei ole noudatettu sitä koskevia menettelysääntöksiä. Varoja ei saa jakaa yhtiön ollessa maksukyvytön tai maksukyvyttömyyden uhatessa sitä. Myös liiketapahtuma, joka tehdään ilman liiketaloudellista perustetta, on laitonta varojenjako (OYL 13:1.3). Laitonta varojenjako yhtiöoikeuden näkökulmasta on käsitelty tarkemmin edellä jaksossa 4.2.2. Laiton varojenjako saatetaan mieltää helposti peiteltyksi osingoksi, vaikka se ei lähtökohtaisesti olekaan sitä. Käytännössä laitton varojenjako katsotaan yleensä verotuksessa osingoksi, jonka negatiiviset seuraukset määritellään OYL:ssa, ja peittelystä osingosta on kyse vain tietyissä VML 29 §:n määrittämissä tapauksissa.²⁰³

VML 29 §:n mukaan peitelty osinko on rahanarvoinen etuus, jonka yhtiö antaa osakkaalleen tai osakkaan omaiselle sen osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta tai vastikkeettomasti. Tällaiseksi etuudeksi voidaan katsoa esimerkiksi asunnon vuokraaminen osakkuusaseman perusteella käypää vuokraa alempaan hintaan²⁰⁴ tai palvelun myynti osakastaholle alihintaisesti.²⁰⁵ Lisäksi peiteltyllä osingolla tarkoitetaan omia osakkeita hankkimalla tai lunastamalla taikka osakepääomaa, vararahastoa tai ylikurssirahastoa alentamalla osingosta menevän veron välttämiseksi jaettuja varoja (VML 29.2 §).

²⁰² VH:n ohje 2007, s. 6.

²⁰³ VH:n ohje 2007, s. 7–8.

²⁰⁴ Esim. KHO 1998:2694.

²⁰⁵ VH:n ohje 2007, s. 8.

Huomioitaessa, että varojen jakaminen yhtiöstä ilman liiketaloudellista perustetta on laitonta ja lisäksi varoja jaettaessa on noudatettava OYL:n yhdenvertaisuusperiaatetta, voidaan todeta, että verotuksessa peiteltyksi osingonjako katsottu menettely on käytännössä aina myös OYL:n mukaan laitonta varojenjako, mutta OYL:n perusteella laittomaksi katsottu varojenjako ei sen sijaan varmuudella ole aina verotuksessa peiteltyä osinkoa. Alihintaiselle vuokraukselle tai palvelun myynnille ei todennäköisesti voida löytää liiketaloudellista perustetta, eikä myöskään yhdelle osakkaalle suunnattu etuus ole muiden osakkaiden kannalta yhdenvertaista.

Mikäli menettely katsotaan verotuksellisesti peiteltyksi osingoksi, seuraa siitä myös verotuksellisia toimenpiteitä. Täten, jos yhtiö on jakanut peiteltyä osinkoa, menetellään sen verotuksessa niin kuin olisi käytetty käypää hintaa, ja osakkaan veronalaiseksi tuloksi katsotaan käyvän hinnan ja käytetyn hinnan erotus (VML 29.3 §). Jos taas varoja on jaettu osingosta menevän veron välttämiseksi, on jaetut varat tältä osin katsottava osakkaan veronalaiseksi tuloksi (VML 29.4 §).

Jos osakkaalle määrätään VML 29 §:n mukaista peiteltyä osinkoa, katsotaan 70 % peitellyn osingon määrästä osakkaalle ansiotuloksi ja 30 % verovapaaksi tuloksi (TVL 33 d §). Peitellyn osingonjaon kannalta osakkeiden erilaisuudella ei ole merkitystä. Olennaista on, että osakas on saanut osakkuusasemaan perustuvan etuuden. Tällöin sillä, millaisia oikeuksia juuri kyseinen osake omistajalleen antaa, ei ole verotuksellisesti merkitystä. Pohdittaessa kuitenkin sitä, tulisiko peitelty osingonjako katsoa myös OYL:n mukaiseksi laittomaksi varojenjaoksi, voi osakkeen erilaisuus olla omiaan rikkomaan OYL 1:7:n mukaista yhdenvertaisuusperiaatetta ja vähemmistöosakkaiden suojaa.

5.3 Erilaiset osakkeet ja osinkojen verotus

5.3.1 Erilaiset osakkeet ja osakkeen matemaattinen arvo

Kuten luvussa 5.1.2 on todettu, voi noteeraamattomasta yhtiöstä saatu osinko olla saajalleen verovapaata tuloa, veronalaista pääomatuloa tai veronalaista ansiotuloa. Keskeisessä asemassa määrittäessä luokkaa, johon osinko lasketaan, on osakkeen matemaattinen arvo. Osinko on siis verovapaata tuloa siihen määrään asti, joka vastaa ArVL:ssa tarkoitettulle

matemaattiselle arvolle laskettua vuotuista tuottoa. Osingon määrän ylittäessä 90 000 euroa, on ylimenevästä osingosta 70 % veronalaista pääomatuloa ja 30 % verovapaata tuloa. Osakkeen matemaattinen arvo lasketaan jakamalla yhtiön nettovarallisuus yhtiön ulkona olevien osakkeiden määrällä.

Osakkeen matemaattisen arvon laskenta ja merkitys on hyvä huomioida myös tilanteissa, joissa yhtiössä on erilaisia osakkeita. Koska laissa ei ole mainittu osakkeiden erilaisuuden huomioimista laskettaessa osakkeen matemaattista arvoa, määrittyy kaikille yhtiön osakkeille sama matemaattinen arvo, osakkeiden erilaisuudesta huolimatta.²⁰⁶ Vahvistus esitetylle on todettu myös keskusverolautakunnan ratkaisussa KVL 1999:18, jossa lautakunta toteaa, että osakkeiden erilaisilla oikeuksilla ei ole vaikutusta osakkeen matemaattisen arvon laskentaan. Myös tapauksessa KHO 1999:24, jossa yhtiössä oli kaksi osakelajia, on katsottu, että osingon pääomatulo-osuutta laskettaessa on huomioitava myös ne osakkeet, joille ei ole maksettu osinkoa. Käytännössä laskentatapa heikentää erilajisten osakkeiden määräämisen kiinnostavuutta, sillä esimerkiksi osinko-oikeudettoman osakelajin osakkeet vaikuttaisivat myös osinkoon oikeuttavan osakelajin matemaattiseen arvoon, jolloin osingonsaajan verorasitus kasvaa.

Tilannetta voidaan havainnollistaa seuraavalla esimerkillä:

Yhtiössä on kaksi erilaista osakesarjaa. Osakkeet n:o 1–100 antavat kukin yhtiökokouksessa äänestettäessä kaksikymmentä ääntä. Nämä osakkeet varustetaan sarjamerkinällä A.

Osakkeet n:o 101–200 eivät ole oikeutettuja yhtiöstä jaettuun osinkoon. Osakkeet tuottavat kukin äänestettäessä yhtiökokouksessa kaksikymmentä ääntä. Nämä osakkeet varustetaan sarjamerkinällä B.

Yhtiön nettovarallisuus on 1 000 000. Yhtiön jakaessa osinkoa sen matemaattinen arvo lasketaan jakamalla yhtiön nettovarallisuus sen ulkona olevien osakkeiden määrällä eli $1\,000\,000 / 200 = 5000$. Tästä verovapaata on 9 % eli 450 euroa. Jos matemaattinen arvo laskettaisiin vain osinkoon oikeutettujen osakkeiden määrällä eli $1\,000\,000 / 100 = 10\,000$, kaksinkertaistuisi osingon verovapaa osa.

Matemaattisen arvon laskentamenetelmät ovat peräisin vanhasta osakkeiden verotusarvojen laskennassa käytetystä järjestelmästä, ja tämän vuoksi niissä ei oteta huomioon osakkeiden erilaisuutta. Vanhassa järjestelmässä pelättiin, että erilaisuuden huomioiminen helpottaisi silloisen, jo edesmenneen varallisuusveron välttämistä. OYL:n mahdollistamaa osakkeiden erilajistamista ei ole aiemmin myöskään hyödynnetty samalla tavalla kuin ny-

²⁰⁶ Ks. Penttilä 2008, s. 44.

kyisin. Onkin esitetty, että tällainen varallisuusverotukseen perustuva lähtökohta on tuloverotuksen kannalta ongelmallinen.²⁰⁷

Esimerkkinä järjestelmän epäkohdista on käytetty jo tässäkin tutkielmassa käsiteltyä lääkäriyhtiötä koskevaa tapausta KHO 2008:6. Tapauksessahan yhtiön osakkeet oli jaettu kantaosakkeisiin ja vastaanotto-osakkeisiin. Jokaisen mukana olevan osakkaan oman vastaanotto-osakesarjan toimintatulos ja aikaisemmilta vuosilta lasketut jakamattomat toimintatulokset määrittivät osakkaan oikeuden yhtiön varoihin. On esitetty, että tällaisessa tilanteessa yhtiön kaikkien osakkeiden matemaattisen arvon yhtenäistämistä ei voida pitää perusteltuna. Koska vastaanottosarja ei tuo osakkaalle muuta oikeutta yhtiön varoihin kuin oikeuden osakesarjan toimintatulokseen, voidaan pohtia miksi yhtiön muu varallisuus vaikuttaa tällaisen osakkeen matemaattiseen arvoon, tai miksi tällainen osakesarja vastaavasti vaikuttaa muiden osakkeiden matemaattisiin arvoihin.²⁰⁸

Osakeyhtiölain mahdollistaman osakkeiden erilajistamisen tulisi luoda monipuolisempia ja joustavampia mahdollisuuksia yritystoiminnalle. KHO on ratkaisullaan mahdollistanut ammattinharjoittajien itsenäisen toiminnan yhdistämisen ja tehostamisen. Kun toiminnalle on luotu käytettävissä olevat puitteet, olisi järkeenkäypää, että myös hyväksytystä toiminnasta aiheutuvat seuraukset olisivat perusteltuja. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että osakkeelle laskettavan matemaattisen arvon tulisi olla osakelajikohtainen, eikä kaikki yhtiön osakkeet huomioiva. Lääkäriyhtiötapausta koskevaa muuta problematiikkaa käsitellään tutkielman seuraavissa luvuissa.

5.3.2 Suosiva voitonjako

OYL 13:6.4 §:n mukaan osakeyhtiön vapaata omaa pääomaa voidaan kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella jakaa osakkeenomistajien tahtomalla tavalla, edellyttäen ettei yhtiöjärjestyksestä muuta johdu. Pykälässä tarkoitettu päätös voi olla esimerkiksi merkittävän suuren lahjoituksen tekeminen tai päätös jakaa vapaata omaa pääomaa muussa suh-

²⁰⁷ Esim. Penttilä 2008, s. 44.

²⁰⁸ Penttilä 2008, s. 44.

teessa kuin osakkeenomistuksen ja yhtiöjärjestyksen määräysten perusteella tulisi tehdä²⁰⁹. Säännöksen tarkoituksena on helpottaa ja mahdollistaa pienten yhtiöiden joustavampi toiminta. Menettelyä voidaan käyttää esimerkiksi ammatinharjoittajien muodostamassa yhtiössä, jossa omistuksen sijasta yhtiöön tuotu liikevaihto tai voitto saattavat olla voitonjaon määrän kannalta ratkaisevia tekijöitä.²¹⁰

Suosivasta osingonjaosta voi olla kysymys myös silloin, kun osingonjako perustuu yhtiöjärjestyksen määräykseen. Kuten tutkielmassa on jo aiemminkin todettu, tällöin järjestelyssä voidaan hyödyntää mahdollisuutta määrätä osakkeista erilaisia, kuten jo tutuksi tulleessa lääkäriyhtiötä koskevassa tapauksessa tehtiin. Menettely perustuu siihen, että kullakin osakkaalla on oma osakesarjansa ja osinkoa jaetaan kullekin osakesarjalle sen mukaan, kuinka paljon osakesarja on tuottanut voittoa yhtiöön. Kun yhtiön laskentatoimi järjestetään osakesarjakohtaisesti, voidaan kunkin sarjan tuottoja seurata ongelmitta.²¹¹

Verolainsäädäntö ei ota suoranaisesti kantaa OYL:n mahdollistamaan suosivaan osingonjakoon. Tällä hetkellä suosivan voitonjaon verotuksellinen menettely perustuu verohallinnon antamaan ohjeeseen, jota myös KHO on ratkaisussaan mukaillut. Verohallinnon ohjeistuksen mukaan, mikäli yhtiössä on erilaisia osakkeita, on yhtiöjärjestyksestä käytävä ilmi osakkeiden väliset erot, ja mikäli eri osakkeille jaetaan erisuuruinen osinko, on yhtiöjärjestyksestä ilmentävä myös jaon peruste. Verohallinto ottaa ohjeessaan kantaa myös nimenomaisesti lääkäriyhtiöitä koskeviin tapauksiin ja toteaa, että mikäli osinko perustuu yhtiöjärjestyksessä riittävän yksiselitteiseen säännökseen, eikä jätä voiton jakautumista osakkaiden kesken sovittavaksi, ei menettelyä voida katsoa veron kiertämiseksi.²¹²

Suosivan osingonjaon mahdollistaminen on herättänyt paljon keskustelua ja siitä on esitetty varsin erilaisia näkemyksiä. On esitetty, että osakaskohtaisen toimintatuloksen perusteella jaettava tulo ei vastaa osingon varsinaista luonnetta eikä sitä sen vuoksi tulisi katsoa verotuksellisestikaan osingoksi. Toisaalta on kuitenkin esitetty myös, ettei nykyinen verolainsäädäntö aseta estettä sille, että yhtiöllä on erilaisia osakkeita, joille maksettava osinko

²⁰⁹ HE 109/2005, s. 128.

²¹⁰ Ks. Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007b, s. 38.

²¹¹ Ks. Niskakangas 2008, s. 228.

²¹² VH:n ohje 2007, s. 7.

määräytyy eri perustein.²¹³ Ongelmalliseksi tilanne on katsottu juuri siitä syystä, että osinkoverotus perustuu osakeyhtiön asemaan pääomayhtiönä, jossa yhtiöpanos suoritetaan pääomalla eikä työpanoksella, eikä lääkäriyhtiöiden kaltainen osingonjako pitäisi tästä syystä olla suotavaa²¹⁴. Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän mukaan ongelmia verotukseen aiheutuu erityisesti siitä, että suosivan osingonjaon mahdollistaminen vaikuttaa osakeyhtiön pääomarakenteisiin, ja että se samalla hämärtää voitonjaon ja yhtiöön sijoitettujen varojen palautuksen eroja²¹⁵.

Suosiva osingonjako on kritiikistä huolimatta hyväksytty verohallinnon ja KHO:n puolesta. Valitulle kannalle on olemassa hyvinkin perusteltu puolustus. Herää nimittäin kysymys siitä, miksi ammatinharjoittajien yhteisesti perustaman yhtiön voitonjaon tulisi olla erilaista verrattuna tilanteeseen, jossa yksi ammatinharjoittaja toimii osakeyhtiön muodossa ja jakaa voitot osinkona. Tilannehan ei poikkea käytännössä mitenkään siitä, että ammatinharjoittajia on useampia. Veroetua siitä ei muodostu, ja ainoaksi oleelliseksi tekijäksi voidaan katsoa hallinnollisen toiminnan yhtenäistyminen ja tämän mukanaan tuoma joustavuus.²¹⁶

KHO:n ratkaisua tulkittaessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota ratkaisun perusteluihin, jotka voidaan katsoa ratkaisun tulkintaa rajoittaviksi tekijöiksi. KHO toteaa perusteluisaan, että ”lainsäädännön nykytila huomioon ottaen” osakkaan yhtiöstä osinkona saama määrä oli myös verotuksessa osinkotuloa. Lisäksi KHO:n ratkaisun soveltamisalan voidaan katsoa olevan rajoitettu myös siten, että se perustuu ”hakemuksessa tarkoitettuihin olosuhteisiin”²¹⁷. Suosivaa osingonjakoa verosuunnittelun apuna käytettäessä on kuitenkin syytä olla hyvin tarkkana, sillä lainsäädäntömuutos, joka kieltää menettelyn, voi olla mahdollista myös nopealla aikataululla²¹⁸.

Suosivaksi varojenjaoksi katsotaan myös tilanne, jossa osakkeenomistaja luopuu hänelle OYL:n tai yhtiöjärjestyksen mukaan kuuluvasta osingosta toisen osakkaan hyväksi. Tällainen menettely edellyttää kaikkien osakkeenomistajien yksimielisyyttä. Kun osakas antaa

²¹³ Ks. Villa 2008, s. 308.

²¹⁴ Niskakangas 2006, s. 17.

²¹⁵ VM:n työryhmämuistio 4/2006, s. 147.

²¹⁶ Ks. Penttilä 2008, s. 47.

²¹⁷ Ks. Myrsky 2008, s. 492–493.

²¹⁸ Penttilä 2008, s. 47.

luvan jakoon, hän luopuu osuudestaan osinkoon. Verotuksessa osinkotulo katsotaan kuitenkin sen osakkaan tuloksi, jolle se lain ja yhtiöjärjestyksen mukaan olisi kuulunut. Tällöin niin sanotun suosivan osingon saajan katsotaan saaneen lahjan osingosta luopuneelta osakkaalta.²¹⁹

5.3.3 Holdingyhtiörakenne ja osingonjako

Holdingsyhtiöksi katsotaan verotuksessa sijoitusyhtiö, jonka pääasiallinen toiminta on arvopapereiden omistaminen ja hallinnointi²²⁰, joka tarkoittaa siis sitä, että yhtiö ei käytännössä harjoita minkäänlaista elinkeinotoimintaa, vaan ainoastaan omistaa ja hallinnoi toisten yhtiöiden osakkeita. Holdingsyhtiön käyttö osakkeiden omistajana helpottaa muun muassa toiminnallisen yhtiön osingonjakopolitiikkaa sillä tällöin, osakkaiden omista lähtökohdista riippuvien erilaisten intressien vaikutus osingonjakopäätöksiin pienenee. Osingon jakaminen pois toiminnallisesta yhtiöstä voi olla perusteltua myös osakkaiden riskienhallinnan näkökulmasta. Kun varat on siirretty holdingsyhtiöön, vastaa varojenjaosta sen jälkeen yhtiön omistaja yksin omien intressiensä mukaisesti, jolloin päätäntävalta siirtyy täysin osakkaalle itselleen.²²¹

Todellisuudessa voidaan kuitenkin sanoa, että pääsyy holdingsyhtiöiden käyttöön liittyy ansiotulojen ankaraan verotukseen. Holdingsyhtiörakenteen avulla on mahdollista jakaa toiminnallisen yhtiön voitot holdingsyhtiöön verovapaasti, jonka jälkeen holdingsyhtiön osakas voi jakaa voitot eteenpäin osinkona. Menettelyllä vältetään korkeaksi muodostuva ansiotulojen veroprogressio ja onnistuneimmalla verosuunnittelulla voidaan saada osakkaalle jopa 90 000 euroa verovapaata tuloa.²²² Holdingsyhtiön käytöstä voidaan siis saada suurtakin veroetua. Käytännössä etu holdingsyhtiön käytöstä muodostuu siitä, että se mahdollistaa toiminnallisen yhtiön jakaman osingon lipastoimisen ja näin toiminnallinen yhtiö voi jakaa kaikki jakokelpoiset varansa osinkoina ilman, että osinko tulee tässä vaiheessa lainkaan verotetuksi.²²³

²¹⁹ VH:n ohje 2007, s. 7.

²²⁰ Andersson & Ikkala 2005, s. 26.

²²¹ Penttilä 2008, s. 45.

²²² Näin esim. Niskakangas 2008, s. 229.

²²³ Ks. Penttilä 2008, s. 45.

Käytännössä menettely ja sen onnistuminen ei kuitenkaan ole aivan näin yksinkertaista, koska osinkojen verotus perustuu osakkeiden matemaattiseen arvoon ja yhtiön nettovarallisuuteen. Tähän problematiikkaan perehdytään tarkemmin tutkielman seuraavassa luvussa.

Holdingsyhtiörakenteen käyttö on ollut yleinen verosuunnittelun väline melko pitkään. Jo 1970- ja 1980-luvuilla holdingsyhtiöitä käytettiin osinkojen lipastamiseen, jotta välttyttiin osakkaan verotuksessa ankaralta verotukselta. Nykyään holdingsyhtiön käyttö on yleistynyt lääkäreiden ja muiden erilaisten ammatinharjoittajien, kuten asianajajien keskuudessa.²²⁴ Ratkaisevana tekijänä järjestelyjen hyväksyttävyyden kannalta on pidetty ratkaisua KHO 2001:1564, jossa asianajotoimiston osakkaat perustivat holdingsyhtiöt ja sen jälkeen myivät pääosan omistamistaan asianajotoimiston osakkeista perustamilleen yhtiöille. Toimenpidettä perusteltiin sen mahdollistamalla järkevämmällä osingonjakopolitiikalla ja sillä, että se edistäisi asianajotoimiston liiketoimintamallin kehittämistä. Kun KHO katsoi, että toimenpiteelle oli ollut tarvittavat liiketaloudelliset perusteet, ei holdingsyhtiöitä voitu verotuksessa sivuuttaa. Päätöksen perusteella vahvistettiin mahdollisuuksia käyttää holdingsyhtiötä verosuunnittelun välineenä. Vaikka tapauksessa ei varsinaisesti ollutkaan kyse suosivasta osingonjaosta ja osinkojen jakamisesta niin sanotusti työpanoksen suhteessa, avasi tapaus mahdollisuudet myös tällaiseen menettelyyn, kuten tuore lääkäriyhtiötä koskeva tapaus hyvin osoittaa.

5.3.4 Holdingsyhtiön hyödyntämisen ongelmakohdat

Kuten edellä on todettu, lainsäädäntö mahdollistaa käytännössä varojen siirtämisen toiminnallisesta yhtiöstä holdingsyhtiöön verovapaasti. Tällaisen menettelyn hyväksyminen, tai edes osakesarjakohtaisen osingonjaon mahdollistaminen, ei kuitenkaan muuta osakkaan ansiotuloa suoraan verovapaaksi pääomatuloksi. Osakkaan verokohteluhan riippuu osakkeen matemaattisesta arvosta, jonka avulla pääoma- ja ansiotulojako verotuksessa laskeaan, eikä verovapaisten osinkojen saaminen tämän vuoksi olekaan aivan niin yksinkertaista ja helppoa. Todellisuudessa holdingsyhtiö toimiikin parhaiten niin sanottuna säästöpos-

²²⁴ Esim. Niskakangas 2008, s. 230 ja Penttilä 2008, s. 45.

suna, johon voittovaroja voidaan varastoida, ja josta vuosien kuluttua voidaan nostaa varoja verotuksellisesti edullisesti.

Jotta osakkaana olevan luonnollisen henkilön verorasitus saataisiin mahdollisimman pieneksi, muodostuu keskeiseksi tekijäksi osinkoa jakavan yhtiön nettovarallisuus²²⁵. Nettovarallisuutta pyritäänkin usein kasvattamaan, jotta verohyöty onnistuttaisiin maksimoimaan. Käytännössä varmin ja paras tapa kasvattaa yhtiön nettovarallisuutta on yhtiön tuloksellinen toiminta. Yhtiön tehdessä voittoa sen oma pääoma kasvaa ja samalla myös nettovarallisuus lisääntyy.²²⁶ Holdingyhtiö, joka ainoastaan omistaa ja hallinnoi arvopapereita ei kuitenkaan varsinaisesti harrasta liiketoimintaa ja tällöin sen nettovarallisuutta on kasvatettava muin keinoin. Nettovarallisuutta onkin mahdollista kasvattaa myös muulla tavoin, sillä matemaattista arvoa laskettaessa yhtiön nettovarallisuuteen katsotaan kuuluvaksi yhtiön kaikki varat. Nettovarallisuutta niin sanotusti keinotekoisesti kasvatettaessa, on kuitenkin tarkasteltava toimenpiteitä erilaisista näkökulmista, jotta varmistetaan menettelyn tosiasiallinen tehokkuus.

Nettovarallisuutta voidaan siis kasvattaa sijoittamalla varallisuutta yhtiöön. OYL:n mukaan on mahdollista siirtää varoja esimerkiksi SVOP-rahastoon, joka myös lasketaan yhtiön varoihin sen nettovarallisuutta laskettaessa. Mikäli osakkaalla ei ole likvidejä varoja, voi hän kasvattaa nettovarallisuutta esimerkiksi lainarahalla, josta maksetut korot hän saa lisäksi vähentää tulonhankkimisvelan korkoina. Samassa yhteydessä on myös esitetty, että yhtiön nettovarallisuutta kannattaa kasvattaa esimerkiksi sijoitusrahasto-osuuksilla ja yhtiön taseessa olevilla veneillä, jolloin nämä tuottavat osakkaalleen 9 prosentin teholla verovapaata osinkoa²²⁷.

Veneen tai vaikkapa asunnon sijoittaminen yhtiöön, sen nettovarallisuuden kasvattamiseksi voi kuitenkin johtaa hyvinkin epäedulliseen lopputulokseen. Tämä perustuu siihen, että yhtiön osakkaan käyttäessä yhtiön omaisuutta yksityiskäytössään, tulee osakkaan joko maksaa omaisuuden käytöstä käypää vuokraa tai hänellä tulee olla asunnon tai veneen kattava luontoisetu. Luontoisedun arvo katsotaan osakkaan ansiotuloksi, ja mikäli omaisuutta

²²⁵ Nettovarallisuuden laskennasta tarkemmin luvussa 5.1.2 Yksityishenkilö osingonsaajana.

²²⁶ Ks. Penttilä 2003, s. 362.

²²⁷ Niskakangas 2008, s. 230.

vuokrataan, tulee vuokran olla käyvässä suhteessa, jotta menettelyä ei katsota peiteltyksi osingonjaoksi. Lisäksi kun kyseessä on osakkaan asunto, aiheutuu tästä osakkaalle osakas-kohtaisia vähennyksiä, jotka huomioidaan osakkeiden arvoa laskettaessa.²²⁸ Voitaneen siis todeta, että tällä lailla yhtiön nettovarallisuutta ei kannata kasvattaa.

Rahavarojen ja lainarahan sijoittaminen yhtiöön sen nettovarallisuuden kasvattamiseksi on kiistatta keino, jolla nettovarallisuutta saadaan luonnollisesti kasvatettua. Menettely on myös OYL:n mukaan mahdollista tehdä joustavasti ja jaettu osinko, joka muutoin olisi saajalleen ansiotuloa, voi muuttua verovapaaksi osingoksi. Huomionarvoista tässäkin tapauksessa kuitenkin on, että täysimääräisesti näin käy vain silloin, jos yhtiö ei saa lainkaan tuottoa sijoitetuille rahavaroille. On mahdollista, että rahavarojen sijoittamisen vuoksi pääomatulo muuttuukin ansiotuloksi. Tällaiseen tilanteeseen voidaan päätyä siten, että yhtiöön tehdyn lisäsijoituksen kerryttämä tulo kasvattaa ainoastaan saatua ansiotulo-osuutta, eikä lainkaan verovapaata osaa.²²⁹

Sen lisäksi, että sijoitetut varat voivat joissain tilanteissa muuttua pääomatulosta ansiotuloksi, tulee huomioida myös se, että on varsin kannattamatonta pitää sijoituksia yhtiössä ainoastaan kasvattamassa nettovarallisuutta. Samaan aikaanhan olisi mahdollista sijoittaa varallisuus suorina sijoituksina ja saada sitä kautta tuottoa pääomalle.²³⁰ Verosuunnittelun kannalta tulee siis olla selvillä siitä, mitä tekee ja miksi tekee. Penttilän mukaan nettovarallisuuden keinotekoista kasvattamista ei ole tulkittu lainsäädännössä veronkiertämiseksi (VML 28 §), vaikka se joissain tilanteissa voisikin tulla kysymykseen. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi sellainen, jossa yhtiön nettovarallisuutta laskettaessa jotain yhtiön varallisuudesta ei otettaisi mukaan laskelmaan, koska varallisuus katsottaisiin yhtiön liiketoiminnan kannalta tarpeettomaksi. Perusteena veron kiertämiseksi katsomiselle voidaan pitää menettelyä, jolla on pyritty ainoastaan verotukselliseen etuun.²³¹

Yhteenvetona voidaan todeta, että holdingyhtiön käyttö säästöpossuna on kiistatta varsin tehokas verosuunnittelukeino. Mikäli osakas kuitenkin haluaa saada nostettua osingot yhti-

²²⁸ Näin myös Penttilä 2008, s. 46.

²²⁹ Ks. Penttilä 2008, s. 46 ja siinä esitetty esimerkki.

²³⁰ Näin myös Penttilä 2008, s. 46.

²³¹ Penttilä 2008, s. 46.

östä nopeasti ja veroedullisesti, tulee menettelyä harkita tarkasti ja erilaisista näkökulmista. Lisäksi on huomioitava, kuten aiemmissa luvuissakin on todettu, että lainsäädäntömuutos tälläkin saralla on mahdollinen, jopa todennäköinen, jo lähitulevaisuudessa.

6 LOPUKSI

6.1 Osakeyhtiön vähemmistönsuojasta ja erilajisista osakkeista

Osakeyhtiölain erilajisia osakkeita koskeva sääntely ei ole käytännössä kokenut kovinkaan suuria uudistuksia. Äänivaltarajoitteen poistaminen tuo mukanaan suunnittelumahdollisuuksia yhtiön päätäntävaltaan, mutta kuten tutkimuksen alussa käy ilmi, ovat esimerkiksi täysin äänivallattomat osakkeet olleet mahdollisia jo vanhankin lain mukaan. Muun muassa tämän vuoksi sääntelyn tuomia uudistuksia ei voi pitää erityisen merkittävänä. Tämän perusteella voitaneenkin päätellä sääntelyn olleen jo entuudestaan toimivaa, ja uudistuksilla on lähinnä hienosäädetty vanhoja säännöksiä.

Osakeyhtiölain, yhtiöjärjestyksen ja osakassopimuksen muodostama normiympäristö mahdollistaa varsin laajan yhtiökohtaisen tahdonvaltaisuuden yhtiön päätöksenteon säätämiseksi. Pakottavat säännökset luovat vähimmäisoikeudet osakkeenomistajille, minkä jälkeen yhtiön säännöistä määrätään tarkemmin yhtiöjärjestyksessä. Yksi uuden lain tavoitteista oli joustavuuden lisääminen, ja tämä vaikuttaisikin olevan yksi lain vahvuuksista. Vain harvat säädöksistä ovat pakottavia, ja sen puolesta yhtiökohtainen määräämismahdollisuus on entistäkin laajempaa.

Oikeuskirjallisuudessa on kritisoitu OYL:n yleisiin oikeusperiaatteisiin nojaavaa sääntelyä²³². Onkin totta, että tarkempi sääntely lainkohdittain saattaisi parantaa osakkaiden oikeussuojaa enemmän kuin yleiset periaatteet. Muun muassa perustelu siitä, että asian vieminen tuomioistuinkäsittelyyn pelkkään yleiseen periaatteeseen nojaten tuntuu hyvin epävarmalta, pitää paikkansa ja tuntuu ajatuksenakin varsin riskipitoiselta. Toisaalta OYL:n sääntely ainakin vähemmistöosakkeenomistajien suojan osalta vaikuttaa varsin kattavalta, eikä suojan lisääminen yleisillä periaatteilla ainakaan heikennä oikeussuojaa.

Osakkeiden erilajisuuden tuoma problematiikka vähemmistönsuojasäännöksiin on kaksitahtoinen. Toisaalta sääntely on varsin kattavaa ja erilajisuuden tuottamat ongelmat on mahdollista kiertää määräämällä menettelyistä tarkasti yhtiöjärjestyksessä. Toisaalta taas esi-

²³² Esim. Toiviainen 2008, s. 32–47 ja af Schultén 2006, ss. 309.

merkiksi vähemmistöosakkeiden lunastustilanteessa erilaisuus luo lähes aina hankalan tilanteen, sillä selkeää linjaa siitä, miten osakkeen käypä arvo tulisi määrittää, ei ole olemassa. Kaiken kaikkiaan on kuitenkin todettava, että osakkeiden erilaisuus ei horjuta osakkeenomistajan oikeussuojaa, jos osakkeenomistaja itse on tietoinen omista oikeuksistaan ja tietää miten osakkeiden erilaisuus on yhtiöjärjestyksessä otettu huomioon.

6.2 Osingonjako ja verotuskysymykset erilajisten osakkeiden näkökulmasta

OYL:n säännökset varojenjaosta vastaavat pääpiirteittäin VOYL:in säännöksiä. Voidaankin todeta, että niillä on pyritty samoihin päämääriin kuin koko lakiuudistuksella, eli joustavuuteen ja kilpailukykyisyyteen. Joustavuutta onkin lisätty muun muassa mahdollistamalla varojen jakaminen muulta kuin päättäneeltä tilikaudelta, ja säätämällä vähemmistö-osinkoa koskevasta säännöksestä tahdonvaltainen. Toisaalta samalla, kun OYL on tehnyt varojenjaosta joustavampaa, se on myös tarkentanut varojenjaon edellytyksiä maksukykyisyysvaatimuksella ja laittoman varojenjaon selkeämmällä määrittelyllä.

Erilajisten osakkeiden kannalta varojen jakaminen osakeyhtiöstä on hyvinkin joustavaa. Yhtiöjärjestyksen määräyksillä osinkoa voidaan jakaa lähestulkoon miten tahansa, jos osakkaat ovat jakotavasta yksimielisiä. Tätä voidaankin pitää erityisesti ammatinharjoittajien kannalta lain vahvuutena. Varojen jakaminen sovituissa suhteissa tai kustannuspaikkalaskentaan perustuen mahdollistaa ammatinharjoittajien toiminnan yhtenä suurempana yksikkönä, joka helpottaa yhtiön hallinnointia verrattuna yhden henkilön omaan yhtiöön, ja lisää tätä kautta tehokkuutta.

OYL on kuitenkin verrattain uusi laki ja sen säännösten perusteita ei ole vielä todellisudessa päästy kunnolla kokeilemaan. Ongelmalliseksi OYL:n kannalta voi muodostua varojenjakoa säätelevä verolainsäädäntö, jota ei vielä ole uudistettu OYL:n mukaiseksi. Tämänhetkinen niin sanottu välitila, jossa verotus tapahtuu verohallinnon antamien ohjeiden perusteella, on käytännössä hyväksynyt OYL:n mukaiset menettelyt, mutta on hyvin vaikeaa sanoa millaiseksi tuleva lainsäädäntö verotuksen kannalta muodostuu. Niin oikeuskirjallisuuden kuin yritysverotuksen kehittämistyöryhmänkin puolelta on esitetty varsin ankaraa kritiikkiä muun muassa kustannuspaikkalaskentaan perustuvaa osingonjakoa sekä myös niin sanottua välisosinkoa koskien. Molemmat menettelyt on kuitenkin vielä tällä hetkellä

hyväksytty sekä verohallinnon ohjeistuksen että KHO:n oikeuskäytännön puolesta. Vaikka verolainsäädännön puolelta kiellettäisiin kustannuspaikkalaskentaan perustuva osingonjako säätämällä tällainen osinko saajalleen ansiotuloksi, olisi osakkeen matemaattisen arvon laskentaa koskeva sääntelyä kuitenkin uudistettava osakkeiden erilaisuus paremmin huomioivaksi. Nykylainsäädännön mukainen laskentatapa on vanhentunut ja kaipaisi tuoretta uudistumista. Olisi tärkeää, että osakkeiden erilaisuus huomioitaisiin myös verotuksessa, kun se kerran on mahdollistettu OYL:kin. Tarkoitin tällä lähinnä sellaisia tilanteita, joissa osakkeille on määritelty erilainen osinko-oikeus esimerkiksi sen vuoksi, että yhtiöön halutaan uusia osakkaita, joille ei kuitenkaan haluta myöntää täyttä osinko-oikeutta, mutta heidät halutaan sitouttaa yhtiöön tehokkaasti.

Myös muita OYL:n säännöksiä tullaan suurella todennäköisyydellä koettelemaan lähitulevaisuudessa. Näistä mainittakoon esimerkkinä tutkielmassa käsitelty yhtiön vähemmistö-osinkoa ja maksukykyisyyttä koskeva tapaus, jossa yhtiön tulosta muokattiin konserniavustusta hyväksikäyttämällä sellaiseksi, ettei yhtiöllä näyttänyt olevan jakokelpoisia varoja, vaikka näin kuitenkin todellisuudessa voidaan katsoa olleen. Nähtäväksi jää, miten tuleva verouudistus ja oikeuskäytäntö tulevat vaikuttamaan OYL:n säännöksiin. Tällä hetkellä vaikuttaisi kuitenkin siltä, että osakkeiden erilajistaminen on monilta osin hyvin käyttökelpoinen ja joustava työkalu useisiin erilaisiin tilanteisiin.